

doc. ThDr. Ján Husár, PhD. (ed.)

PRAVOSLÁVNY BIBLICKÝ ZBORNÍK
II/2016

Diecezjalny ošrodek Kultury Prawoslawnej ELPIS
Gorlice 2016

Editor: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Redakčná rada: prof. ThDr. Alexander Cap., CSc. – predseda
prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.
Ks. biskup ThDr. Paisjusz (Piotr Martyniuk), PhD.
Ks. ThDr. Roman Dubec, PhD.
doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.
doc. ThDr. Miroslav Župina, PhD.
doc. ThDr. Štefan Šak, PhD.
doc. ThDr. Ján Husár, PhD.
ThDr. Vladimír Kocvár, PhD.

Recenzenti: prof. ThDr. Milan Gerka, CSc.
Ks. biskup ThDr. Paisjusz (Piotr Martyniuk), PhD.
Ks. ThDr. Roman Dubec, PhD.

OBSAH

ALEXANDER CAP

*Vzťah božstiev a človeka v pohanskom prostredí
obklopujúcom Izraelský národ*5

ALEXANDER CAP

Putujúci Boh v Starom Zákone.....9

ŠTEFAN PRUŽINSKÝ

O všeobecnom rozšírení hriechu vo vzťahu k človeku a spoločnosti14

JÁN HUSÁR

Kniha žalmov a jej význam20

JÁN HUSÁR

Nativity and Resurrection of Christ (Feast and iconography)30

MIROSLAV ŽUPINA

Dôsledky pádu človeka vo vzťahu muža a ženy.....40

MÁRIO BLAHOTA

Exodus (1. časť).....48

MÁRIO BLAHOTA

Rozdelenie knihy Exodus (2. časť)53

MÁRIA MACHALOVÁ

Úlohy ľudí v tranzite do dôchodkového veku58

PAVOL KOCHAN – VASYL KUZMYK

Výklad 18. pravidla I. všeobecného snemu65

PAVOL KOCHAN

Náčrt biblických východísk ekleziológie svätého Vasil'a Veľkého77

BOHUSLAV KUZYŠIN

Poradenstvo so spirituálno-religióznym presahom – empirické reflexie83

MAROŠ ŠIP

Sociálny pracovník v paliatívnej starostlivosti108

LUCIA DROTÁROVÁ

Novodobé vzory: vlogeri, blogeri, youtuberi a tí ďalší120

VZŤAH BOŽSTIEV A ČLOVEKA V POHANSKOM PROSTREDÍ OBKLOPUJÚCOM IZRAELSKÝ NÁROD

prof. ThDr. Alexander Cap, CSc.

Egypt. Nad všetkým vládne slnko a jeho svetlo spôsobuje, že Egypťan je vo svojej podstate vlastne optimista. Z toho vyplýva, že i jeho politická a náboženská koncepcia je poznamenaná stabilitou. Bohovia boli dobrosrdeční a zaisťovali politickú stabilitu¹. Existuje mnoho kontaktov medzi ľuďmi biblie a Egyptom, ktorí budú neustále usilovať o nadvládu nad Kanaánom.

Pre biblické čítanie prvých príbehov (1Mjž 1-11) je zaujímavejšia Mezopotámia (z gréckeho „zem medzi dvoma riekami“ Trigrisom a Eufratom). Na severe Mezopotámie žili Asýrčania, o ktorých máme v Biblii veľa zmienok. Juh bol naopak známy už od r. 3500 pred Chr. ako kolíska Sumerov. Po tom sa tu vystriedali Akkadi a Babylončania. Posledný národ bol tiež známy z Biblie, že zničili chrám a zobral do vyhnanstva Izraelčanov v období r. 597-87 pred Chr.

Záplavy riek Tigrisu a Eufratu neboli pravidelné a bývali príčinou obrovských povodní, často s katastrofálnymi dôsledkami. Zem bola sama sužovaná sťahovaním národov, nájazdmi a vpádmi hlavne z východu, menej chráneného prírodnými hranicami, púšťou a morom. Povaha obyvateľov tejto zeme bola zásadne pesimistická a ich príbehy opisujú bohov ako náladových, úplne ľahostajných k osudu ľudí. Nie preto, že boli nepriateľsky naladení proti človeku ale preto, že oni sami boli podriadení neodvratnému osudu.

Babylon. Náboženské prostredie bolo plné úzkosti a závislé na neustálom povzbudzovaní, ktorého dôsledkom bola taktiež rovnaká politická klíma. Babylonský kráľ sa takmer nikdy netešil božskej úcte, alebo priamemu zbožšňovaniu ako egyptskí faraóni². On sám sa neobracal

¹ Faraón bol pre nich božským vtelením, cez ktorého vstupuje do sveta maat, božská pravda, živiteľka bohov a svorník kozmu, teda aj stelesnenie práva, zákonov a sociálnej spravodlivosti. Faraón bol považovaný za syna boha Osirida a preto aj stotožňovaný s Osiridovým božským synom Hórom.

² Nejednen kráľ prišiel o život, hoci bol bohom, lebo panovníka, ktorého nebolo možné zosadiť, bolo možné iba zabiť. Správy o týchto bojoch, ktorých príčiny a peripetie sú čas-

k bohom s istotou a dôverou syna, ale obracal sa k nim so strachom. Títo ľudia nachádzali neustály zdroj povzbudení a kompenzácie v mýtických príbehoch, ktoré vznikali vo veľkom množstve. Tieto príbehy treba brať vážne, snáď viac než sme zvyknutí, pretože predstavujú prvé reflexie ľudstva, ktoré ovplyvnili biblickú mentalitu. Veľmi zjednodušene povedané, že mýtus spočíva v projekcii – historicky stvárneného – veľkého otáznika, ktorý nesieme vnútri, do neskutočného sveta, do času pred časom. Príbehy bohov sa tak stávajú pre človeka modelom napodobňovania, stávajú sa jeho príbehmi. Ako keby si človek premietal do pozadia nejaké božstvo a nato sa prinútil prostredníctvom obradu ho ovládnuť, riadiť ho, aby tak zmenšil svoj konfliktný vzťah s nadprirodzeným. V Biblii je pohyb opačný: je to Boh, ktorý sa pýta človeka a človek na to odpovedá¹. Obrad sa tak stáva výrazom ľudskej odpovede. Význam týchto pojmov:

to zahalené do náboženského rúcha, máme väčšinou iba od víťazov. A keďže nový kráľ sa stal takisto bohom (momentom korunovácie), bolo jeho slovo „božou pravdou“, ak keď trebárs vyhlásil, že predošlý kráľ nikdy nevládol. Takto upravené (či lepšie povedané sfalšované) dejiny nepochybne sťažujú poznať skutočné dejiny. Napriek tomu to celkom neznemožňujú. Historická veda má svoje metódy, jej ľudia vedia, „ako na to“. Je tu však ešte jedna oblasť života starých Egypťanov, ktorá ostala neskoršiemu ľudstvu zatvorená pevnejšie ako na oných príslovečných sedem zámkov: oblasť ich náboženských predstáv, svet ich bohov. Pritom je to oblasť oveľa dôležitejšia, než by sme usudzovali podľa významu náboženstva v dnešnom alebo nedávnom svete. Bez orientácie v egyptskom náboženstve sa nemôžeme zorientovať v egyptských stavebných a výtvarných pamiatkach, v egyptskej literatúre a poézii, v egyptskom spôsobe života. Pyramídy boli totiž náboženské stavby, rovnako ako chrámy vystavené slnku alebo skryté za obrovskými stĺpovými dvoranami v tajomnom pološere. Mastaby aj iné hrobky boli takisto náboženské stavby a mumifikácia mŕtvych bola výrazom náboženských predstáv. Rozhodujúca väčšina egyptských sôch a reliéfov vznikla z náboženských potrieb. Zachované egyptské literárne pamiatky majú okrem malých výnimiek náboženských charakter. Skôr porozumieme gotickým katedrálam a renesančným bazilikám i všetkým madonám a krucifixom bez znalosti kresťanskej vierouky, skôr porozumieme mešitám bez znalosti koránu a gréckym sochám bez znalosti gréckej mytológie – v Egypte je však pohľad na všetky jeho pamiatky bez prizmy náboženstva pohľadom do tmy. (Pozri ZAMAROVSKÝ, V.: *Bohovia a králi starého Egypta*. Bratislava 1986, s. 18-19).

¹ Rituál sám o sebe môže byť rovnaký, ale podstatne sa mení význam. Je veľký rozdiel v tom, keď niekomu niečo darujeme, aby sme výmenou niečo „získali“ alebo keď darujeme veľkoryso a s vďačnosťou! (Pozri „...akou mierou meriate vy, takou bude vám namerané“ (Mt 7, 2).

Mezopotámia < obrad < človek. Božský svet < mýtus < človek.

Izrael (Biblia) > zjavenie > človek. Boh < obrad < človek¹.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že človek v Mezopotámii je ten, ktorý všetko vyprodukuje – vymyslí (mýtus, božský svet) a zrealizuje (obrad). Človek v Izraeli koná úplne naopak. Najprv prijíma zjavenie od Boha a následne vytvára obrad. Spoznáva Boha a následne vytvára učenie o Bohu.

Bohovia ranej mezopotámskej civilizácie sa veľmi podobali svojim predkom, bohom náčelníkov a spoločenstvu lovcov a zberačov. Boli v podstate podobní ľuďom v dobrom aj v zlom, len mali nadprirodzenú moc. Rovnako tomu bolo v starovekom Egypte, starovekej Číne a ďalších miestach, kde sa s objavením písma prekročilo usporiadanie spoločnosti neurčitou hranicou medzi náčelníctvom a štátom. Rovnako neurčité hranice boli medzi „civilizovaným“ a „primitívnym“ náboženstvom. Bohovia stále neboli vzorom cnosti a stále sa vyznačovali chytáctvom a zúrivosťou rovnako ako láskou a súcitom. I keď boli svojim uvažovaním ľuďmi, stále na seba brali rôzne podoby vrátane tých hrôzostrašných. V Egypte sa našli tisícky rokov staré mumifikované telá krokodílov v chráme oslavujúcom sobeka, krokodílieho boha.

Najväčším rozdielom medzi „primitívnymi“ bohmi spoločnosti pred vznikom štátov a božstiev prvých štátov bol vo veľkoleposti a veľkosti. Polynézski bohovia boli uctievaní malými pyramídovými chrámami (marae). Mezopotámski bohovia boli uctievaní vo veľkých pyramídových chrámoch (zikuraty). Polynéžania vyrábali podobizne bohov z dreva či kameňa, Egypťania používali zlato svoje modly obklopovali prepychovým zariadením.

Niektorí myslitelia na počiatku kresťanskej éry sa zhrozili, keď narazili na pozostatky náboženstiev raných starovekých štátov na všetky tie nemravné zvieracie božstvá, ktorých grotesknosť zosilňovala výzdoba. „Bohom Egypťanov je zviera povalujúce sa na purpurovej pohovke“ – písal Klement Alexandrijský.² Keď mezopotámski pisári prevádzali

¹ CHIOLERIO, M.: *Blaze tomu, kto slyší tato slova. První setkání se Starým zákonem*. Paulínky 1997, s. 32-33.

² WRIGHT, R.: *Evoluce Boha*. Praha 2011, s. 63-64.

v 2. tisícročí pred Chr. sčítanie božstiev, medzi ktorých boli zahrnuté aj božstvá jednotlivých mezopotámskych miest napočítali ich spolu takmer 2000 mien. Panteón starovekého štátu obvykle narátaval aj veľa prírodných božstiev (slnko, mesiac, búrky, plodnosť, atď.). Patrili tu bohovia, ktorí dohliadali na stále rastúci počet povolaní predovšetkým božstvá poľnohospodárov, pisárov, obchodníkov a remeselníkov. Mezopotámia mala bohov pre všetko od výroby tehál až po varenie piva. U Aztékov si ešte aj lupiči nárokovali na vlastného boha. Našli sa aj bohovia, ktoré nie je ľahké kdesi zaradiť: mayský boh samovraždy, mezopotámsky „Pán stajni dobytká“, osem egyptských božstiev, ktoré dohliadali na pľúca, pečeň, žalúdok a čreva.

Taktiež ako predhistorické božstvá aj títo bohovia od ľudí očakávali tovar a služby a podľa toho tiež udeľovali odmenu, alebo trest. Všade preto ľudia božstvám obetovali, lichotili im – vlastne ich uctievali a uspokojovali ich potreby aj inými spôsobmi¹.

Kanaán. Vo Fenícii (s výnimkou bohatších vrstiev) ľudia žijú v napätí a úzkosti či bude dostatok vlahy, aby bolo čo jesť a aby sa vôbec dalo nejako žiť. Preto má v kanaánskom panteóne hlavné miesto „darca dažďov“ – Baal a nie „všestvoriteľ“ El, ktorý aspoň teoreticky ostáva „otcom“ a „kráľom“ bohov.²

Zoznam bibliografických odkazov:

- HELLER, J.: *Staroveká náboženstvá*. Verbum 2010. ISBN 978-80-903920-2-1.
- CHIOLERIO, M.: *Blaze tomu, kto slyší tato slova. První setkání se Starým zákonem*. Paulínky 1997. ISBN 80-86025-10-1.
- ZAMAROVSKÝ, V.: *Bohovia a králi starého Egypta*. Bratislava 1986.
- WRIGHT, R.: *Evoluce Boha*. Praha 2011. ISBN 978-80-7422-068-5.

¹ WRIGHT, R., cit. dielo, s. 67.

² HELLER, J.: *Staroveká náboženstvá*. Verbum 2010, s. 288.

PUTUJÚCI¹ BOH V STAROM ZÁKONE

prof. ThDr. Alexander Cap, CSc.

Vnímanie Boha v Izraelskom národe a Jeho všadeprítomnosť nechápali Židia tak ako si to uvedomujeme dnes v kresťanstve. Starozákonný človek potreboval Boha cítiť alebo vidieť v svojej prítomnosti a mať pri sebe isté viditeľné predmety a to buď posvätné nádoby, či „zobrazenia“ alebo posvätné a dôstojné priestory, kde Boh prebýval. O tom svedčia starozákonné obrazy Božej prítomnosti ako oblakový a ohnivý stĺp,³ archa zmluvy s podobizňou anjelov¹, medený had na

¹ Slávnosť zasvätených bohom bolo veľa v starom Egypte a išlo o významné udalosti. Významní bohovia mali výročnú slávnosť, ktorá sa každým rokom opakoval v ten istý dátum a trval niekoľko dní. Pri chráme sa zhromažďovalo veľa pútnikov, vznešených hostí, kňazstvo slúžilo obrady na chrámovom nádvorí, ostatní čakali vonku, aby mohli uzrieť sochu boha, ktorá pri najvýznamnejších výročných slávnostiach opúšťala chrám a konala pravidelnú púť, pričom sa navštívilo iné božstvo v jeho chráme, alebo zádušné chrámy mŕtvych kráľov. O takýchto putiach je zmienka u bohov Mina, Amona, Kematefa, Basteta a Thovta. Púť konal boh obvykle na slávnostne vyzdobenom člne. Ľud jasal a išiel mu v ústrety a sviatok sa slávil hodovaním, tancom a spevom. (Pozri HELLER, J.: *Staroveká náboženstvá*. Praha 2010, s. 83).

² Je paradoxné hovoriť o zobrazovaní Boha v Starom Zákone, keďže to mali Mojžišom zakázané, ale treba jednoznačne povedať, že ho Izraeliti rôznymi spôsobmi zobrazovali. Nepozerajúc na to či to bolo správne, alebo nie. Vyzerá to tak, že keď Izraeliti dosiahli vyšší stav duchovnej úrovne, tak národ nepotreboval žiadne symboly, zobrazenia. Treba však konštatovať, že duchovná úroveň národa nemala iba vzostupnú tendenciu, ale aj klesajúcu. Takže v dejinách Izraelského národa vidíme sínusoidu vzostupu a pádu morálnej a duchovnej úrovne.

³ 2Mjž 13, 17-22. Obraz oblaku a ohňa v súvislosti s božstvom je v kanaánskej literárnej tradícii známy z ugaritských textov, kde spolu predstavujú bojový sprievod boha Baála. Oblak je v Starom Zákone častým symbolom Pánovej transcendentnej prítomnosti. Zostúpil, keď PÁN hovoril s Mojžišom na púšti (porov. 2Mjž 16, 10, na Sinaji (porov. 2Mjž 24, 15-18) a po postavení svätostánku na ňom vo dne spočíval oblak, v ktorom bol v noci oheň (2Mjž 40, 38). PÁNOVA prítomnosť v podobe oblaku spočívala hlavne na arche, ktorá bola jeho trónom (porov. 3Mjž 16, 2.13; 2Krn 5, 13-14). Symboliku oblaku použil neskôr prorok Izaiáš, aby zvestoval, že Pánova prítomnosť z čias putovania po púšti sa znovu zjaví na Sione a spočine na ňom (porov. Iz 4, 5. Oheň ako manifestácia PÁNA sa dá sledovať v príbehu o exode v 3, 2 a 19, 20 (porov. 5Mjž 4, 24; 9, 3). **Patristický komentár:** Boh sa podľa Petra Chryzológa zjavuje v ohnivom stĺpe, aby zahnal temnotu nevedomosti a aby človek mohol v púšti tohto sveta prejsť cestu učenia spásy. Zjavenie v oblacom stĺpe chce naznačiť, že Boh mierni vznetlivý nepokoj v ľudskej duši. (Peter

púšti vyrobený na príkaz Mojžiša, prenosný svätostánok vyzdobený vytkanými anjelmi², ktorý prenášali leviti.

Izraelský národ, ktorý Mojžiš na Boží pokyn vyviedol z Egypta bol vlastne neustále putujúcim národom pokiaľ neprišiel do zasľúbenej zeme. Aj v samotnom Kanaáne sa obetovali Bohu obety spočiatku na rôznych miestach až po vybudovaní Jeruzalemského chrámu za čias kráľa Šalamúna sa zdôrazňovalo, že Boh už má vybudovaný svoj príbytok a treba mu obety prinášať iba v chráme. Nie div, že vo vojne s nenávidenými sektárskymi³ samaritánmi bol následne zbúraný samaritánsky chrám na hore Gerazim¹.

Chryzológ, Semones 170,2: CCL 24B, 1040-1041). Oslobodenie synov Izraela a ich cesta do Zasľúbenej krajiny sú fakty pospájané s tajomstvom nášho vykúpenia. Prostredníctvom nich kráčame k svetlu nebeského príbytku s milosťou Christa, ktorý nás osvetľuje a vedie. Oblačný a ohnivý stĺp, ktoré chránili izraelský ľud, predstavovali toto svetlo milosti. (Béda Ctihodný, *Super epistulas catholicas expositi* 2, 9: CCL 121, 238) Maxim Vyznávač vidí v stĺpoch dve zobrazenia Slova a jeho konania. V praktickom živote Slovo občerstvuje ako oblak tým, že ukončuje horúčosť pokušení; na ceste poznania Slovo osvetľuje a spaľuje všetku nevedomosť. (Maxim Vyznávač, *Questiones et dubia* 26: CCG 10, 22). Pozri *Genezis*. Trnava 2008, s. 353. Je zaujímavé, že v egyptských chrámoch pravidelná bohoslužba spočívala predovšetkým k opatrovaniu boha, ktorý v chráme sídlil. Kňaz konajúci službu vošiel ráno do svätyne a za neustálych modlitieb rozsvietil alebo upravil svetlo, ktoré vo svätyni svietili. (Pozri HELLER, J., *cit. dielo*, s. 81.) Pravdepodobne išlo o sviečky.

Aby ich cestou viedol **Rabínsky komentár**: Sloveso v tomto spojení je vokalizované ako v kauzatívnej forme hif., preto Raši vysvetľuje, že PÁN **viedol** Izraelitov pomocou vyslanca, ktorým bol oblačný stĺp. Jeho úlohou bolo skôr viesť ľud, než osvetľovať cestu.

Ďalej sa stretávame v Starom Zákone s ohnivým kerom (2Mjž 3, 2), zostúpením ohňa na obety prinesené Eliášom (1Kraľ 18, 38), uchvátením Eliáša do neba na ohnivom koči (2Kraľ 2, 11). V Novom Zákone sa s ohnivými jazykmi stretávame pri zostúpení Sv. Duha na apoštolov v deň Sv. Päťdesiatnice (Sk 2, 3-4).

¹ Uprostred krídel serafov bol plameň, ktorý dosvedčoval prítomnosť Božiu v Izraeli (2Mjž 25, 18-22) Archa zmluvy slúžila ako podnož a zľutovnica s cherubínmi ako trón pre PÁNA. Cherubíni alebo podobné nadpozemské bytosti vyobrazované, ako nesú trón, nie ako (ktorých krídla) ho tvoria. Pravdepodobnou funkciou cherubínov vo svätostánku bolo označovať priestor mimoriadnej Božej blízkosti a chrániť ho pred narušením, respektíve chrániť človeka pred následkami tohto narušenia. Takúto úlohu mali aj cherubíni v príbehu o rajskej záhrade (porov. 1Mjž 3, 24), čo by mohla byť ďalšia paralela medzi stavbou svätostánku a stvorením sveta. (*Exodus*. Trnava 2013, s. 673).

² 2Mjž 26, 31.

³ Židia ich považovali za sektantov, pretože sa oddelili od Izraelského národa a z posvätných kníh Starého Zákona si ponechali iba Tóru – päť kníh Mojžiša. Ostatné starozá-

Už na počiatku patriarcha Abrahám bol príkladom putujúceho beďuína, ktorý na pokyn Boží vyšiel zo svojimi pastiermi a stádami z Úru Chaldejského a odišiel do Charánu. Pri odchodu z rodného domu ukradla Ráchel svojmu otcovi Labanovi domácich bôžikov² – terafim³,

konné knihy odmietali.

¹ Jn 4, 20.

² 1Mjž 31, 30-35. Domáci bôžikovia. Malé prenosné modly, ktoré Ráchel pravdepodobne ukradla, pretože si myslela, že jej prinesú ochranu a požehnanie. Alebo možno chcela mať niečo hmotné, čo mohla uctievať na dlhej ceste, ktorú mala pred sebou (prax, na ktorú sa oveľa neskôr odvoláva vo svojich spisoch Jozefus, židovský historik z 1. st.). V každom prípade, Ráchel ešte nebola oslobodená od svojho pohanského pôvodu (1Mjž 35,2; Joz 24,2). Bojte sa Hospodina. Dôverujte slúžte mu a uctieajte ho (pozri pozn. ku 1Mjž 20, 11) odstráňte bohov, ktorým slúžili vaši otcovia za Veľriekou a v Egypte. Pozri v. 2. Jozua apeluje na Izrael, aby odstránili bohov, ktorých uctievali predkovia v Mezopotámii a Egypte. V Úre a v Chárane bola Terachova rodina vystavená uctievaniu boha mesiaca, Nanna alebo Sína (pozri 6, 1; 1Mjž 11, 31). Zlaté teľa z 2Mjž 32, 4 môže byť príkladom uctievania bohov Egypta. Pravdepodobne sa podobalo bohovi Apisovi, posvätnému býkovi Egypta. Járebeámove zlaté teľa v Bételi a Dáne, na druhej strane, pravdepodobne predstavovali piedestál pre jazdiace alebo stojace božstvo (1Krľ 12, 28-29). (*Študiijná Biblia*. Banská Bystrica 2015, s. 345).

³ Domáce modly hebrejsky terafim. Myslí sa, že kto ich mal, mal právo na dedičstvo, ale to nie je isté. (Pozri *Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie*. Trnava 2004, s. 45). Strihanie oviec bolo spojené so slávnosťou. Laban bol teda zaujatý a pre Jakuba to bola výhodná príležitosť na útek. Domáci bôžikovia boli ochrancovia domáceho krbu. (Pozri *Sväté písmo Starého a Nového zákona*. Trnava 1996, s. 92).

Domáci bôžikovia. Etymológia tohto slova je neistá. Bolo navrhnutých viacero hypotéz, z ktorých uvedieme aspoň dve: chetitské tarpiš pre ducha, ktorý ochraňuje, ale aj uvádza do kliatby; podstatné meno tvorené ako t-preformatív z slova liečiť t.j. zosnulí predkovia ako „liečiteľia“, ochraňujúci svojich potomkov. Ide o malé sošky, pravdepodobne zosnulých predkov, od ktorých sa očakávalo, že zabezpečia ochranu a požehnanie. Ich malý rozmer je v tomto prípade zrejmy aj z toho, že sa dali schovať pod sedlo. Kontext výrazu v Oz 3, 4 by mohol znamenať, že v istých kruhoch s ešte v 8. storočí pred Chr. ich používanie tolerovalo, ale neskôr sú jednoznačne odsúdené (porov. 1Sam 15, 23; 2Kr 23, 24; Zach 10, 2). **Patristický komentár:** Ráchel odniesla modly svojho otca, lebo bola verná pradávny m obyčajom. Vykonal to len tak, aby to manžel nespozoroval. Jakub by určite nebol súhlasil, aby sa to stalo. (Ján Chryz., Hom. Gen. 57, 4:PG 54, 499) **Rabínsky komentár:** Ráchel ukradla domácich bôžikov, aby uchránila otca od modloslužby. (Raši, Sforno, Alšich). Jakub nevedel, kto bôžikov ukradol, a vyslovil kliatbu, ktorá sa splnila, keď Ráchel predčasne zomrela po pôrode Benjamína (35, 16-19). Učenci totiž hovoria, že aj nepremyslená kliatba sa uskutoční, ak ju vysloví spravodlivý človek (Raši) **Ráchel vzala domácich bôžikov, uložila ich do torby ľavieho sedla. Patristický komentár:** Ambróz vidí v Ráchel alegorický obraz Cirkvi a rozvážnosti, lebo Cirkev ignoruje márne

čím na jednej strane vidíme pohanský vplyv a nedodržanie jedného prikázania z Desatora neučiniš si modlu a na druhej strane vieru, že doprevádzajúci boh ich bude na ceste ochraňovať. Keďže doprevádzajúce božstva vidíme aj v egyptskom náboženstve je evidentné, že táto forma sa udomácnila v istej forme aj v Izraelskom národe.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BIBLIA*. Vydala Slovenská Evanjelická Cirkev A. V. V ČSSR 1990. ISBN 0-564-03222-0.
- Библия – Книги Священного Писания Ветхого Завета на Церковнославянском языке*. Москва 1993. ISBN 5-85524-009-6.
- Библия или Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета, в Русском переводе*. Издание Московской Патриархии. Москва 1956.
- Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет III. Книги Исход, Левит, Числа, Второзаконие*. Герменевтика 2010. ISBN 978-5-9014994-15-8.
- Biblický slovník*. A. Novotný. Praha 1956.
- Exodus*, Trnava 2013. ISBN 978-80-7141-766-8.
- GENEZIS*. Trnava 2013. ISBN 978-80-7141-766-8.
- HELLER, J.: *Starověká náboženství*. Praha 2010. ISBN 978-80-903920-2-1.
- ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия. Т 1*. Петербург 1904-1907.
- ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия. Т 2*. Петербург 1904-1907.
- Nový biblický slovník*. Douglas, J. a kol. Praha 1996. ISBN 80-85495-65-1.

myšlienky a bezpodstatné obrazy modiel, ale pozná pravú podstatu Trojice, preto skryla modly. Teda zničila tmú a zjavila žiaru slávy. (Ambróz, *De fuga mundi* 5, 27: CSEL 32/2, 185) **Лабан prekútal celý stan, no (nič) nenašiel**, dosl. prehmatával celý stan. Domáci bôžikovia sú daní do protikladu s Bohom Jakuba. On riadi osudy rodiny a vykonáva spravodlivosť. Naopak, Labanovi bôžikovia môžu byť ukradnutí a musia byť chránení Istivou ženou, ktorá o sebe vyhlasuje, že sa jej stalo, **čo sa stáva ženám**, t.j.

Je nečistou a takýto človek nemohol byť v kontakte s Bohom. **Rabínsky komentár**: Ráchel nemala v úmysle bôžikom slúžiť, inak by ich nebola dala na také podradné miesto (Zohar) **Patristický komentár**: Ako u Ambróza (porov. patr. kom. K 31,33), aj v Cézariovej interpretácii Laban reprezentuje diabla, lebo slúži modlám a Jakub, keďže slúži Bohu, zobrazuje Christa. Preto prenasledoval Jakuba, ale nedokázal nájsť nič zo svojho. (Césariorius Arl., *Serm.* 88, 4: CCL 103, 363-364) *Genesis*. Trnava 2008, s. 585-588.

Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie. Trnava 2004. ISBN 80-7141-447-6.

POTÚČEK, J.: *Biblická konkordancia.* Bratislava 1985.

Pravoslávny teologický zborník. Zv. XXXIV (19). Prešov 2009. ISBN 978-80-8068-998-8.

Sväté Písmo Starého a Nového Zákona. Trnava 1996. ISBN 80-7162-152-8.

Študijná Biblia. Banská Bystrica 2015. ISBN 978-80-8156-052-1.

Výklady ke Starému zákonu. I. Zákon. Praha 1991. ISBN 80-7017-408-0.

Výklady ke Starému zákonu. II. Zákon. Praha 1996. ISBN 80-7017-408-0.

Výklady ke Starému zákonu. III. Zákon. Praha 1998. ISBN 80-7092-240-4.

Výklady ke Starému zákonu. IV. Zákon. Praha 1998. ISBN 80-7092-274-9.

Výklady ke Starému zákonu. V. Zákon. Praha 1996. ISBN 80-7017-408-0.

O VŠEOBECNOM ROZŠÍRENÍ HRIECHU VO VZŤAHU K ČLOVEKU A SPOLOČNOSTI¹

doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.

V liste svätého apoštola Jakuba nachádzame slová, z ktorých jasne vyplýva, že fenomén hriechu je v terajšej situácii sveta a ľudstva všeobecným javom, ktorý zasiahol každého človeka bez výnimky, a to dokonca v hojnej miere. Tieto slová znejú nasledovne: „Všetci sa mnoho prehrešujeme“² (gr. πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες; csl. мно́го бо согрѣша́емъ ꙗ́ко). Pretože všeobecné rozšírenie hriechu sa týka všetkých ľudí bez výnimky (jedinou výnimkou bola iba Bohorodička), mali by si to veľmi dobre uvedomovať najmä tí ľudia, ktorí sa rozhodujú pre prijatie významných a zodpovedných povolaní. Jedným z takýchto povolaní je aj povolanie učiteľa, na ktoré by sme sa v tomto článku chceli zamerať najviac. Ak sa všetci a v mnohom prehrešujeme, potom je potrebné veľmi starostlivo zvážiť, kto na seba vezme povolanie učiteľa, ktoré môže niektorým ľuďom situáciu ešte zhoršiť. Naozaj dobré poznanie a pochopenie Božej pravdy je totiž neľahké dielo a prináša so sebou mnoho príležitostí k ďalším omylom a chybám. Z uvedených dôvodov by učiteľskú službu mal na seba brať len ten človek, ktorý dokázal najprv sám žiť do značnej miery podľa pravdy, ktorý nemá len teoretické poznanie, ale aj „poznanie srdca“³, a ktorý v uplatňovaní Božích prikázaní aspoň trochu predišiel ostatných. Ak človek sám nežije podľa pravdy, nemôže byť dobrým učiteľom a vodcom iných, pretože takýto človek nie je znalcom Evanjelia, ale slepcom, ktorý, ak vedie iných, všetci padnú do záhuby⁴.

Nič nenasvedčuje tomu, že by apoštol Jakub v slovách „všetci sa v mnohom prehrešujeme“ mal na mysli iba hriechy spojené s učiteľským povolaním. Každý človek bez ohľadu na jeho povolanie, pôvod

¹ Tento článok je jedným z výsledkov riešenia vedecko-výskumného projektu „Výklad všeobecného listu svätého apoštola Jakuba (Exegéza 3. kapitoly)“ (VGA PC č. 2/2016).

² Jk 3, 2.

³ МР҃҃А, Н., митр.: *Тумачење Саборних посланица Светог писма Новог завета*. Србиње 2004, s. 51; Porovnaj 1Tim 4, 12.

⁴ Pozri Mt 15, 14.

alebo postavenie sa prehrešuje mnohokrát a v mnohých ohľadoch, „za rozmanitých okolností a rôznym spôsobom“¹. Napriek tomu, vzhľadom na kontext reči, je možné predpokladať, že hriechy týkajúce sa učiteľského povolania mal apoštol Jakub na mysli obzvlášť. Nasvedčuje tomu aj sloveso „πταίομεν“, ktoré sme pre jednoduchosť a lepšiu zrozumiteľnosť preložili slovom „**prehrešujeme**“, no ktoré v pôvodnom gréckom jazyku označuje nielen všeobecne konanie prehreškov, pokleskov alebo priestupkov, či doslova potknutí, ale aj skomolenie, popletenie, robenie chýb a omylov, či dokonca poblúdenie², čo sú nedostatky typické a súvisiace obzvlášť s učiteľskou činnosťou.

Myšlienku o všeobecnej hriešnosti všetkých ľudí pripomína apoštol Jakub obzvlášť v súvislosti s takými učiteľmi, ktorí si túto službu vybrali bez povolania a vykonávajú ju v duchu pýchy a nadradenosti nad ostatnými ľuďmi. Takýto učiteľ „ak sa ponáhl'a byť lekárom a vodcom iných, je veľmi pravdepodobné, že oveľa menšiu pozornosť venuje vlastným chybám a nedostatkom. Je preto potrebné, aby sme sa naučili najprv byť prísni na samých seba. Ak sa naučíme... sústrediť na seba (na svoje nedostatky), vtedy sa budeme prirodzene snažiť byť zhovievaví a súcitní k iným“³.

Keď zhreší učiteľ, nebude sa zodpovedať iba za seba, za svoj hriech pred Bohom, Jeho prikázaniami a spravodlivosťou, ale bude sa zodpovedať aj za to, ak svojim hriechom niekoho iného priviedol do hriechu cez pohoršenie alebo priamo cez zlú náuku. Preto sv. Nikodým Agiorita odporúča, aby sa nikto nesnažil stať učiteľom z vlastnej vôle bez toho, aby ho k tomu nabádal niekto iný⁴. Dokonca aj vtedy, keď ho k učiteľstvu nabáda niekto iný, aj vtedy má človek zostať k prijatiu ta-

¹ ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: *Υπόμνημα εις τὰς Ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης*. τ. 3. Ἀθήναι 1996, s. 258.

² Pozri ДВОРЕЦКИЙ, И. X., cit. dielo. Том II, s. 1435-1436; ΡΑΠΤΗ, Γ. Α.: *Λεξικο ορθογραφικο-ερμηνευτικο της αρχαίας ελληνικής γλώσσας*. Θεσσαλονίκη 1993, s. 432; ΡΑΠΤΗ, Γ. Α.: *Μεγάλο Λεξικό ρημάτων*. Τομος 2. Θεσσαλονίκη 1992, s. 1147-1148.

³ ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: *Υπόμνημα...*, s. 259.

⁴ Pozri ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΙΤΟΥ, οσ. *Ερμηνεία εις τὰς επτα Καθολικάς Ἐπιστολάς Τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων Ἰακώβου, Πέτρου, Ἰωάννου καί Ἰούδα*. Θεσσαλονίκη 1986, s. 106.

kéhoto nábádania veľmi opatrný a zdržanlivý a skúmať, či je toto nabádanie naozaj inšpirované Bohom alebo nie.

Zo skutočnosti, že apoštol Jakub píše v prvej osobe množného čísla (prehrešujeme) vyplýva, že ani samého seba nevylučoval spomedzi hriešnikov a omylných ľudí, ale so všetkou pokorou pripúšťal aj u seba možnosť chýb a omylov podobne, ako to robil aj apoštol Pavol¹. Apoštol Jakub však mal aj jednu veľmi dôležitú a podstatnú prednosť. Nedopúšťal sa dogmatických a vedomých omylov a heréz. A to je práve to, pred čím chcel varovať čitateľov listu. Každý sa môže pomýliť a aj veľa krát, avšak kresťanský učiteľ by nemal v žiadnom prípade v omyle tvrdohlavovo a hrdo zotrvať. Mýliť sa je prirodzené, ale prebývať v omyle a tvrdohlavo šíriť nejakú herézu je už vec démonická a vedúca k zatračeniu. Z uvedených dôvodov by učiteľskú službu nemali vykonávať ľudia pyšní a ctižiadostiví, pretože ich učenie nevedie k duchovne zdravému životu. Výsledkom tvrdohlavého prebývania v heréze v spojení s prísnejším posudzovaním učiteľov je podľa učenia všetkých otcov Cirkvi odsúdenie a večné utrpenie, pred ktorým nás chcel apoštol Jakub svojimi slovami varovať a ochrániť.

Myšlienku o tom, že všetci bez výnimky sa v mnohom prehrešujeme a obzvlášť jazykom, potvrdzuje nielen Sväté Písmo na početných miestach², ale aj tradícia Cirkvi. Z veľkého množstva svedectiev uvedieme aspoň niekoľko. Sv. Pachomij Veľký hovorí: „My všetci veľmi často padáme (do hriechu), preto prosme o Božie milosrdenstvo. Ak potom budeme pozorní, Boh nás spasí“³. Sv. Beda Ctihodný hovorí: „Dokonca aj dobrí a všetci tí, čo sú vedení po ceste tohto života blahodafou Svätého Ducha, nemôžu sa vyhnúť tomu, aby vykonali nejaký hriešny priestupok“⁴. Oikoumenios píše: „Nikto z ľudí nežije bez hrie-

¹ Pozri Flp 3, 12-16.

² Pozri 3Kr 8, 46; Job 3, 2; 15, 15; Ž 142(143), 2; Pr 20, 9; Kaz 7, 20; 19, 16; Sir 19, 16; Dan 9, 10; Rim 3, 9-18; 1Kor 4, 4; 1Jn 1, 8; porovnaj Pirke Aboth 1, 18.

³ БРЭЙ, Д.: Библийские комментарии отцов Церкви и других авторов I-VIII веков. Новый Завет. Кафолические послания. Тверь 2008, s. 46.

⁴ БЕДА ДОСТОПОЧТЕННЫЙ, св.: Толкования на семь канонических посланий. Толкование на послание божественного Иакова (online). [cit. 2016-04-18]. Dostupné na internete: <http://azbyka.ru/otechnik/Beda_Dostopochtennyj/tolkovanie-na-poslanie-svjatogo-apos-tola-iakova/>

chu kvôli chybám vykonaným jazykom“¹. Myšlienka o všeobecnej omylnosti a hriešnosti ľudí sa hojne vyskytovala a zdôrazňovala aj u pohanských filozofov².

Cieľom slov apoštola Jakuba, že všetci sa v mnohom prehrešujeme, nebolo odradiť všetkých ľudí od povolania učiteľa, či akéhokoľvek iného veľkého a zodpovedného povolania v Cirkvi alebo mimo nej. Cieľom jeho slov bolo iba varovať veriacich, aby sa niekto sám od seba neodvážil považovať sa za dôstojného na veľké povolania a aby sa o ne nikto neusiloval svojvoľne a bez povolania Cirkvi. Veľkú službu, ak má priniesť úžitok, je správne prijímať iba s veľkým rešpektom, bážňou, pokorou³, za predpokladu veľkého úsilia o odstránenie hriechu zo svojho života a hlavne s povolaním Boha cez Cirkev a jej členov. Slová apoštola Jakuba nás majú priviesť k poznaniu a videniu svojich nedostatkov, ktoré je podľa učenia svätých otcov počiatkom duchovného uzdravovania⁴ a nádejným predpokladom úspešného napredovania v duchovnom živote i v duchovnom povolaní.

¹ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΥ, επ. Τρικκης: Ὑπομνήματα εἰς τὰς καθολικὰς Ἐπιστολάς. Ἰακώβου Ἀποστόλου ἡ καθολικῆ ἐπιστολῇ. In: MIGNE, J.-P.: *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 119. Ἀθῆναι : Κέντρον Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.). 2006, p. 484.

² Pozri EPIKTETOS: O Boží neměnnosti 75. In: *Rukojet'. Rozprawy*. Praha 1972, s. 79; Tucidydes 3, 45, Seneka, De clemen. 1, 6, Sofokles, Antygona 1023. In: GRYGLEWICZ, F.: *Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach. Listy Katolickie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*. Tom 11. 1. vyd, Poznań 1959, s. 97.

³ KOCVÁR, V.: Čin umývania nôh. In: *Pravoslávie a súčasnosť: zborník príspevkov zo V. vedeckej konferencie študentov, absolventov a mladých vedeckých pracovníkov s medzinárodnou účasťou*, Prešov, 26. marec 2013 (online). Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 33-37. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Kocvar5>

⁴ NIKULIN, A.: Miesto psychoterapie v duchovnom živote človeka. Význam psychoterapie pre človeka. In: *Nová sociálna edukácia človeka II : (duchovné, antropologické, filozofické, psychologické a sociálne aspekty výchovy, vzdelávania a poradenstva dneška)* : zborník príspevkov z medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2013, s. 156-163.

Zoznam bibliografických odkazov:

- БЕДА ДОСТОПОЧТЕННЫЙ, св.: *Толкования на семь канонических посланий. Толкование на послание божественного Иакова* (online). [cit. 2016-04-18]. Dostupné na internete: <http://azbyka.ru/otechnik/Beda_Dostopochtennyj/tolkovanie-na-poslanie-svjatogo-apostola-iaкова/>
- БИБЛИЯ. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета на церковнославянском языке. 2. vydanie. Москва 1993. ISBN 5-85524-009-6.
- BIBLIA. *Slovenský ekumenický preklad s deuterokanonickými knihami*. 3. vydanie. Banská Bystrica 2015. ISBN 978-80-85486-98-8.
- БРЭЙ, Д.: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I-VIII веков. Новый Завет. Кафолические послания*. Тверь 2008. ISBN 978-5-901494-12-7.
- ДВОРЕЦКИЙ, И. Х.: *Древнегреческо-русский словарь*. Том II. Москва 1958.
- GRYGLEWICZ, F.: *Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach. Listy Katolickie. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz. Tom 11*. 1. vyd, Poznań 1959.
- KOCVÁR, V.: Čin umývania nôh. In: *Pravoslávie a súčasnosť: zborník príspevkov zo V. vedeckej konferencie študentov, absolventov a mladých vedeckých pracovníkov s medzinárodnou účasťou, Prešov, 26. marec 2013* (online). Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 33-37. ISBN 978-80-555-0964-8. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Kocvar5>
- МРҢА, Н., митр.: *Тумачење Саборних посланица Светог писма Новог завета*. Србиње 2004. ISBN 99938-730-1-2.
- ΝΙΚΟΛΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, οσ.: *Ερμηνεία εἰς τὰς ἐπτα Καθολικάς Ἐπιστολάς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων Ἰακώβου, Πέτρου, Ἰωάννου καί Ἰούδα*. 3. vydanie. Θεσσαλονίκη 1986.
- NIKULIN, A.: Miesto psychoterapie v duchovnom živote človeka. Význam psychoterapie pre človeka. In: *Nová sociálna edukácia človeka II : (duchovné, antropologické, filozofické, psychologické a sociálne aspekty výchovy, vzdelávania a poradenstva dneška) : zborník príspevkov z medzinárodnej interdisiplinárnej vedeckej konferencie*. Prešov : Prešovská uni-

- verzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2013, s. 156-163. ISBN 978-80-555-0894-8.
- NOVUM TESTAMENTUM GREACUM, *editio Critica maior*, IV. *Catholic letters. Part 1. Text. Installment 1. James*. Red. B. Aland a kol. 2. vydanie. Stuttgart 1997. ISBN 3-438-05600-3.
- ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΥ, επ. Τρικκης: Ὑπομνήματα εἰς τὰς καθολικάς Ἐπιστολάς. Ἰακωβου Ἀποστολου ἡ καθολικὴ ἐπισολή. In: MIGNE, J.-P.: *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 119. Ἀθήναι : Κέντρον Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.). 2006. p. 456-509.
- ΡΑΠΤΗ, Γ. Α.: *Λεξικο ὀρθογραφικο-ερμηνευτικο τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλῶσσας*. 1. vydanie. Θεσσαλονικη 1993. ISBN 960-7224-6-X.
- ΡΑΠΤΗ, Γ. Α.: *Μεγάλο λεξικὸ ρημάτων*. Τομος 2. 1. vydanie. Θεσσαλονικη 1992. ISBN 960-7224-00-0.
- ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: Ὑπόμνημα εἰς τὰς Ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης. τ. 3. 4. vydanie. Ἀθήναι 1996.

KNIHA ŽALMOV A JEJ VÝZNAM

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Jednou z najdôležitejších kníh Biblie sú Žalmy – Kniha žalmov. V pôvodnom starohebrejskom jazyku sa táto zbierka nazýva „Sefer tehillím“, čo znamená Kniha chvál. Názov „Žaltár“ bol prvýkrát použitý Filónom z Alexandrie a to slovo znamená v gréckej tradícii hudobný strunový nástroj podobný lýre alebo malej harfe. Rovnaký názov nachádzame v Alexandrijskom kódexe Biblie (5. stor.). Vo Vatikánskom kódexe (4. stor.) sa kniha volá „Žalmy“ s podtitulom „Kniha žalmov“. Výraz „žalm“ pochádza z gréčtiny a sloveso „psallo“, znamená „spievať“, rovnako ako „hrať, udierať na struny“. Oveľa presnejší je pôvodný názov knihy: „Sefer tehillím“. Slovo „tehillím“ je odvodený od koreňa „hl“ – čo znamená „chváliť“. Tento názov je bližšie k obsahu knihy.

Kniha chvál bola súčasťou tretej časti hebrejskej Biblie – Ketubím (Spisy). Ďalšie dve časti sú Tóra (Zákon) a Nabiím (Proroci). V starozákonnej dobe mala Kniha žalmov veľmi vysokú autoritu. Z Christových slov, zapísaných v Evanjeliu podľa Lukáša, môžeme konštatovať, že žalmy dali meno celej tretej časti hebrejskej Biblie. Sám Isus hovorí, že musí byť naplnené všetko, čo sa o Ňom napísalo v zákone Mojžiša, u prorokov a v žalmoch (Lk 24, 44).

Starozákonná Kniha chvál bola rozdelená do piatich častí. V pravoslávnej bohoslužobnej tradícii sú žalmy rozdelené do 20 častí, sú to tzv. kafizmy. Podľa obsahu sú žalmy niekedy rozdelené na chvály a vďaky, modlitby, poučné, pútnické, kráľovské a mesiášske.

Mená autorov žalmov sú čiastočne zachované v nadpisoch. Podľa nadpisov sú autormi Dávid, Šalamún, Mojžiš, Etam, Eman, synovia Kóreho, Aggeus a Zachariáš. Približne polovica žalmov podľa nadpisov (73) je prisudzovaná kráľovi Dávidovi, takže celá kniha sa úplne oprávnene nazýva Žaltár kráľa Dávida.

Jedinečnosť žalmov je v tom, že je v nich popísaná ohromná stáročná duchovná skúsenosť Božieho ľudu – starobylého Izraela. Je to veľká zbierka vznešených myšlienok, opis zbožných pocitov a duchovnej námahy jeho najlepších predstaviteľov – kráľov, prorokov a učiteľov. Autori žalmov – žalmisti, vyjadrujú svoju lásku k Bohu, chvália Ho za

Jeho trvalú starostlivosť o národ, volajú k Nemu o pomoc, premýšľajú o údele človeka a histórii Bohom stvoreného sveta. Niet takého premýšľania o Bohu a svete, ktoré by nebolo možné nájsť na stránkach Knihy žalmov. A výroky žalmov sú pre akúkoľvek oblasť teológie rozhodujúce a často až určujúce. Takže môžeme skutočne tvrdiť, že v Starom Zákone aj v novozákonnej Cirkvi majú žalmy nespochybniteľný význam. Navyše Christos sa sám modlil žalmy a Jeho slová sú často citácie zo žalmov a aj Jeho apoštoli sa zo všetkých prameňov najviac obracali na tento zdroj múdrosti a svätosti.

Napríklad v listoch apoštola Pavla sa zdôrazňuje dôležitosť a nevyhnutnosť vzdelávať sa žalmami (Ef 5, 19), učiť sa a poučať sa (Kol 3, 16). V dobe prvotnej Cirkvi sa spoločnému spevu alebo čítaniu žalmov dával veľký význam. Podľa vzoru Isusa Christa a apoštolov sa v prvých storočiach kresťanstva žalmy často používali ako modlitba (Ef 5, 19; Kol 3, 16; 1Kor 14, 26).

Najdôležitejšou hodnotou Knihy žalmov však je, že je predovšetkým knihou modlitieb. Modlitebná skúsenosť stáročí sa vďaka tejto knihe prenáša priamo na veriaceho, pretože všetky slová žalmov sa ním vyslovujú ako jeho osobné. Tento aspekt modlitby spája všetky žalmy zahrnuté v tejto knihe. V tomto smere nie je ich autorstvo tak dôležité, pretože tvoria jedinečnú a nepretržitú modlitbu Božieho ľudu k svojmu Stvoriteľovi. Každá veta tejto výnimočnej knihy je v súlade s Bibliou ako celkom a samotnú Bibliu si asi nemožno predstaviť bez tejto Knihy chvál, bez Bohom inšpirovanej Knihy žalmov.

Okrem toho je úroveň modlitieb žalmistov odlišná od ostatných modlitieb Biblie. Vyzývajú k Bohu často a odvážne, vyjadrujú svoje pocity a duchovný stav s maximálnym úsilím a vždy ochotne kedykoľvek dokázať Bohu svoje nádeje na Jeho pomoc a ochranu. Aké musí mať človek čisté srdce, aby sa bez strachu obrátil k Bohu so slovami: „*Hospodine, Bože môj, ak som to vykonal, ak je nespravodlivosť v mojich rukách, ak som sa pomstil tým, čo sa mi odplatili zlom, tak nech padnem (rukou) svojich nepriateľov spustošený, tak nech nepriateľ prenasleduje moju dušu, nech vezme a ušliape môj život do zeme a moju slávu do prachu usídli*“ (Ž 7, 4-6). V slovách žalmistov sú vyjadrené pocity synovskej blízkosti k Bohu, ktorý je ich silou, posilou, útočiskom, oslobodením, pomocou, ochranou, rohom spásy aj obranou (Ž 17, 2-3). Hovorili so synovskou láskou o Bohu ako

o svojom Pastierovi, ktorý pasie svoj ľud na žírnom mieste a v pokojných vodách ho nasycuje (Ž 22, 1-2) a o sebe ako o ovečkách Jeho pastvy (Ž 99, 3).

Ak pristúpime ku Knihe žalmov v prvom rade ako ku knihe modlitieb, a nie ako k teologickému traktátu, potom je potrebné venovať veľkú pozornosť aj jej literárnym a výrazovým vlastnostiam. Prvé, čo si povšimneme, bude jej veľká poetická hodnota. Totiž slová vyjadrené poetickým jazykom hovoria priamo k srdcu človeka. To je vlastnosť poézie – do nie mnohých slov skoncentrovať obsah veľkého významu. To je jazyk žalmov. Žalmy sú viac poetickejšie a hudobnejšie než všetky ostatné knihy Biblie. Z tohto dôvodu, aby sme prenikli do pravého významu žalmov, nutné je mať vedomosti z básnických a hudobných výrazových prostriedkov. Je nemožné správne pochopiť žalmy, ak nezohľadníme ich štruktúru, kompozíciu, či vnútorný rytmus. Zákon rytmu je jedným z kľúčových pre celý Bohom stvorený svet – od kozmického makrorytmu Slnka a planét až po rytmus ľudského srdca. V žalmoch tak nachádzame paralely, refrény a pod. Samozrejme, tieto opakovania nie sú mechanické, ale sú spravidla podložené základnou myšlienkou, ktorá zaznie zakaždým bohatšie a oduševnenejšie, t.j. graduje. Pri štúdiu žalmovej poézie nemôžeme ignorovať symboliku a metaforický jazyk, tak charakteristický pre poéziu. Symbolika žalmov sa musí vždy brať do úvahy pri serióznom štúdiu žalmov. Spomenieme tie najdôležitejšie príklady symbolov a metafor nachádzajúcich sa v žalmoch.

Cesta – jeden z hlavných symbolov Knihy žalmov; už od prvého žalmu (cesta spravodlivých a cesta bezbožných).

Srdce – snáď najdôležitejší symbol, a to nielen v žalmoch, ale aj v celej Biblii. Srdce predstavuje najhlbšiu podstatu človeka, ktorá určuje vlastnosti jeho osobnosti. Rovnako sa pojem srdce chápe aj v modernej kultúre, takže môžeme povedať, že symbolika srdca je jedným z archetypov ľudského poznania.

Pre symboliku žalmov je charakteristické, že časti ľudského tela žijú akoby oddelene, svojím „vlastným životom“. Boh usmerňuje na ceste nie žalmistu, ale jeho nohy, nohy spravodlivých sa nepoklínzu. Inde žalmista zvoláva: „*Všetky moje kosti povedia: Hospodine!, kto ti je podobný?*“ „*Vyskúšaj moje vnútro, aj moje srdce!*“ – prosí Hospodina.

Ďalším typom metafory, ktorý sa objavuje v žalmoch, to je pripodobovanie pocitov a emocionálnych stavov častiam oblečenia. Boh je odetý do sily a opásaný opaskom. Jeho nepriatelia budú oblečení do hanby či prekliatia. Spravodlivého Boh oblieka do radosti. Veľký symbolický význam má opasok, pretože v staroveku sa za opaskom nosil meč.

V žalmoch sú aj ďalšie symbolické výrazy. Kameň, skala, ktoré symbolizujú pevnosť, spoľahlivosť a neochvejnosť v nádeji, naopak, blato poukazuje na nebezpečenstvo, neistotu, či nestabilitu. Veľmi dôležitý biblický symbol je voda. Obsah pojmu *voda* môže byť veľmi rozličný v závislosti od kontextu. Voda, ktorá žalmistom vniká až do ich duše – to je výraz zúfalstva a predtúch smrti.

Samozrejme nesmieme zabudnúť aj na to, že žalmy sú prameňom teologických právd. No teológia žalmov nevychádza z chladného uvažovania rozumu, ale z horúceho srdca veriaceho. Táto vlastnosť určuje charakter teológie žalmov, ktorá spočíva v obraznosti a názornosti. V žalmoch sa odhaľujú prakticky všetky najdôležitejšie témy poznávania Boha. Preto otcovia často o Knihe žalmov hovoria ako o malej Biblii. Hovorí sa v nich o stvorení sveta i človeka, dobre a zle, hriechu i cnostiach. Mnoho žalmov popisuje vlastnosti Boha, Jeho silu, svätosť, múdrosť, lásku, pravdu, spravodlivosť i milosrdenstvo. Kult Božieho mena je v Knihe žalmov centrálny. Meno Boha je veľkolepé, majestátne, obdivuhodné, slávne, sväté aj hrozné, je predmetom lásky, chvál, zbožnej úcty, nádejania sa naň, blahoslovenia, no i strachu a bázne (pozri Ž 8, 2; 33, 4; 53, 3; 75, 2; 78, 2; 85, 9; 95, 2; 110, 9; 134, 13; 144, 1).

Kniha žalmov je centrálnou knihou pravoslávnych bohoslužieb. Niet bohoslužby, v ktorej by žalmy chýbali. Dokonca aj bohoslužobné piesne a modlitby prijali spôsob žalmových metafor a ich frazeológiu. Niet divu, že žalmový kult Božieho mena vstúpil do pravoslávnej bohoslužby, stal sa jej neoddeliteľnou súčasťou. Výrazy ako „meno Božie“, „meno Hospodinovo“ sú v našich liturgických textoch všadeprítomné. V mnohých prípadoch je „Božie meno“ synonymom slova „Boh“, a tak úcta menu je chápaná ako uctievanie samotného Boha.

Teológia žalmov, to je teológia živého Boha, ktorý ani nedrieme ani nespí (Ž 120, 4). Prebýva vo výsostiach, v nebeskom svätostánku (Ž 77, 69), no vždy je v blízkosti človeka a svojho ľudu. Je všemohúcim nad

silami zla (Ž 90, 1), nad svojím stvorením (Ž 106, 25–29), nad ľuďmi aj históriou (Ž 67, 15). On je Najvyšším Bohom (Ž 46, 3), oblečený mocou a silou (Ž 92), pozná myšlienky človeka (Ž 93, 11), počuje všetko, pred Ním nemožno nič schovať, ani sa kdekoľvek schovať (Ž 138, 2). On je Bohom vševediacim a všadeprítomným (Ž 138, 7–10; 146, 4) – „*Kam pôjdem od Tvojho Ducha, a spred Tvojej tváre kam utečiem? Ak vystúpim na nebo, Ty si tam; ak zastúpim do podsvetia, tam si. Ak si ráno vezmem krídla a usídlim sa na kraji mora, aj tam ma Tvoja ruka bude viesť a Tvoja pravica ma bude držať*“. Naozaj, Boh je prítomný všade, niet sa pred Ním kde ukryť.

Kresťanstvo na Starý Zákon hľadá už z perspektívy novozákonného zjavenia o Christovi. A tak je mnoho miest Starého Zákona, ktoré sú síce v židovskej tradícii vnímané vo vzťahu k ľudu Izraela alebo ku kráľovi Dávidovi alebo očakávanému Mesiášovi, no kresťanstvo ich interpretuje smerom k Christovi. Tak napríklad slová žalmu: „*vstaň, Hospodine*“, sú podľa cirkevnej tradície biblického výkladu predpoveďou – prorockým o vzkriesení Christa a mnohé ďalšie. Podľa exegetov Starý Zákon obsahuje celkovo viac ako 450 prorockiev o Christovi. Z nich je okolo sto obsiahnutých v žalmoch. Niektoré z týchto žalmov sa v kresťanskej tradícii pomenovávajú ako mesiášske pre svoj jasný mesiášsky charakter. Priblížime niekoľko žalmových prorockiev z ich novozákonnou paralelou:

1. Ž 2, 1-2 → Sk 4, 25-27 – smrť Christa bude zariadená, dohodnutá.
2. Ž 2, 7 → Sk 13, 33; Hebr 1, 5; Hebr 5, 5; Mk 9, 7 – Christos je Boží Syn (Božská prirodzenosť Mesiáša).
3. Ž 2, 8-9 → Flp 2, 9-11 – Christos bude vládnuť nad všetkými národmi.
4. Ž 8, 5-7 → 1Kor 15, 27-28; Hebr 2, 6-9 – Christos je Synom človeka (ľudská prirodzenosť Mesiáša).
5. Ž 15, 10 → Sk 2, 25-31; Sk 13, 35-37 – vzkriesenie Isusa Christa, neporušenosť Jeho tela.
6. Ž 21, 2 → Mt 27, 46 – slová Christa z kríža: „*Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?*“
7. Ž 21, 7-9 → Mt 27, 39-43 – rúhajúci sa národ pod krížom.
8. Ž 21, 15-16 → Mt 26, 37-39 – utrpenie a predsmrtné mučenie Mesiáša.
9. Ž 21, 17 → Mt 27, 35 – prebodnuté ruky a nohy Christa.

10. Ž 21, 19 → Jn 19, 23-24 – podelia si Jeho odev žrebom.
11. Ž 22, 1-6 → Jn 10, 1-18 – Hospodin je Dobrý Pastier.
12. Ž 23, 7-10 → 1Kor 2, 8 – Christos, Boží Syn je „Cár slávy“.
13. Ž 26, 12 → Lk 23, 10 – svedčiť budú falošní svedkovia.
14. Ž 30, 6 → Lk 23, 46 – Isus odovzdá svojho ducha do Otcových rúk.
15. Ž 33, 21 → Jn 19, 31-33. 36 – Christove kosti na kríži nepolámu.
16. Ž 34, 11 → Mt 26, 59-61 – svedčiť budú falošní svedkovia.
17. Ž 39, 3. 7-9 → Hebr 10, 5-10 – Christos je Spasiteľ (cez svoju obetu).
18. Ž 39, 10-11 → Lk 4, 16-21. 43 – verejná učiteľská služba Mesiáša.
19. Ž 39, 13 → Mk 14, 33-36 – utrpenie a predsmrtné mučenie Mesiáša.
20. Ž 40, 10 → Jn 13, 18-27 – Christos bude predaný učeníkom (Judášom).
21. Ž 44, 7-8 → Hebr 1, 8-9 – Christos bude večným Kráľom a bude vládnuť spravodlivosťou.
22. Ž 67, 19 → Sk 1, 9; Ef 4, 8-10 – Vznesenie sa Isusa / zostúpenie Svätého Ducha na učeníkov.
23. Ž 68, 5 → Jn 15, 25 – Christos bude nenávidený bez príčiny.
24. Ž 68, 8-9 → Jn 7, 5; 9, 29 – Christos bude odvrhnutý vlastnými.
25. Ž 68, 10 → Jn 2,13-17 – Christos bude horliť v práci pre Boha (Otca).
26. Ž 68, 10 → Rim 15, 3 – Christove utrpenie je nezaslúžené.
27. Ž 68, 20-21 → Lk 23, 35-39 – Christos bude urážaný.
28. Ž 68, 22 → Jn 19, 28-30 – Christos pocíti smäd na kríži.
29. Ž 71, 1-2 → Zj 19, 11 – Christos súdiť bude spravodlivosťou.
30. Ž 71, 10 → Mt 2, 1-11 – Christos dostane dary a budú sa Mu klaňať.
31. Ž 77, 1-2 → Mt 13, 34-35 – Christos bude hovoriť v podobenstvách.
32. Ž 88, 27 → Jn 11, 41 – Boh je Jeho Otec.
33. Ž 88, 36-38 → Mt 1, 1nn – Christos je potomok Dávida (Jer 23, 5-6).
34. Ž 88, 52 → Mk 15, 29-32 – Christos bude urážaný.
35. Ž 101, 26-28 → Hebr 1, 10-12 – Christos je Stvoriteľ.
36. Ž 108, 4 → Lk 23, 34 – Christos bude sa modliť za svojich nepriateľov.
37. Ž 108, 5 → Mt 27,18; Mk 15, 10 – Christos bude nenávidený Židmi.
38. Ž 108, 6-20 → Jn 13, 18-27 – Christos bude zradený vlastným učeníkom – Judášom.
39. Ž 109, 1 → Sk 2, 32-36; Mk 12, 35-37; Hebr 1, 13; Hebr 10, 12-13 – Christos bude sedieť po pravici Otca.

40. Ž 109, 3 → Jn 1, 1 – predvečné rodenie Božieho Syna, Jeho večný pôvod.
41. Ž 109, 4 → Hebr 5, 5-6; Hebr 7, 17-21 – Christos bude kňazom na spôsob Melchisedeka.
42. Ž 117, 22-23 → Sk 4, 10-11 – Christos je odvrhnutý základný kameň.
43. Ž 117, 25-26 → Jn 12, 12-13 – Christovi budú hovoriť: „*Blahoslovený, ktorý prichádzaš v mene Hospodínovom*“ pri vstupe do Jeruzalema.

Novozákonné zjavenie pomohlo odhaliť hlbší zmysel starozákonných prorociev a predobrazov nachádzajúcich sa v žalmoch a poskytlo tak možnosť spievať všetky žalmy nie podľa skostnatenosti litery, ale podľa sviežosti ducha.

Uvedieme niekoľko slov o tom, ako sa na Knihu žalmov dívali východní otcovia Cirkvi. Svätí otcovia vidia v žalmoch kľúč k pochopeniu celého Svätého Písma. Žalmy sa stali prvou bohoslužobnou knihou Cirkvi, používala sa už od apoštolských čias. Svätý Atanáž o Knihe žalmov hovorí: Kniha žalmov „je ako záhrada, ktorá má v sebe porast všetkých ostatných kníh; je zrkadlo, v ktorom sa vidí každá hriešna duša tak, aká ona v skutočnosti je, teda so všetkými svojimi vášňami, hriechmi, priestupkami, vo všetkých rozličných duševných pochodoch, stavoch a smerovaniach, vidí všetky svoje neduhy a v tejto zvláštnej knihe nachádza na tieto svoje choroby duše skutočné lieky. Kniha žalmov je blízka každému človeku, nie je výtvorom umenia nám cudzieho a nezrozumiteľného, je to naša kniha a kniha o nás samých. Dávidove žalmy – to sú piesne našej duše; jeho modlitebné vzdychy a náreky – to sú hlasy a náreky nášho ducha, ktorý je drvený našim hriechom a sklúčený našimi vášňami a pokušeniami. Okrem toho, kde môžeme nájsť pre seba lepšie obrazy modlitieb, prosieb, vďačnosti, zbožnosti, chvál a osláv Boha, ak nie práve v Dávidových žalmoch? V Knihe žalmov je slovami vymedzený a opísaný celý ľudský život – aj stavy duše i pochody mysle, a všetko, čo sa v nej nachádza, je človeku blízke.“¹ Podľa svätého Vasilija Veľkého „žiadne iné knihy neoslavujú Boha tak, ako Kniha žalmov, preto je veľmi užitočná pre dušu. Oslavuje Boha spoločne s anjelmi, vychvaľuje a ospevuje Ho ohromným hlasom a na-

¹ Sv. Atanáž Veľký. Tvorenia v četyrech tomach. Moskva, 1994. T 1., s. 4-35.

podobňuje anjelov. Inokedy odháňa démonov, spôsobuje im veľký zármutok a jazyvy. Prosí Boha za cisárov, kniežatá a za celý svet. Cez Knihu žalmov učiníš Boha aj k samému sebe milosrdným, lebo táto kniha je väčšia a vyššie než všetky knihy“.¹ Kniha žalmov zahŕňa v sebe všetko, čo obsahujú ostatné posvätné knihy. Prorokuje o budúcnosti, privádza myseľ k minulosti, dáva zákony pre život a pravidlá pre konanie. Všetko užitočné je v nej uložené ako v pokladnici.

Autor mnohých kajúcnych žalmov, kráľ Dávid, sám na sebe spoznal, čo je hriech a pokánie, čo je Božia pomoc i Boží trest, čo je Hospodnova milosť kajúcemu hriešnikovi. V Cirkvi je tento muž dodnes považovaný za toho, kto nás učí skutočnému pokániu a pravej modlitbe. Jeho pokánie, jeho modlitby sa stávajú našimi, keď sa modlíme žalmy. Práve v období Veľkého pôstu nás Cirkev vyzýva čítať žalmy čo najviac, aby sme tak prišli k tým istým pocitom a vnútornému stavu, aký mal prorok Dávid, t.j. k pokániu.

Bohoslužobná prax Christových učeníkov mimo jeruzalemského chrámu a synagógy bola pravdepodobne založená na speve žalmov (Mt 26, 30; Mk 14, 26), kázaní a čítania Písma (Starý Zákon). Základom monastierskych bohoslužieb IV.-V. storočia bolo spievanie, resp. čítanie žalmov. V pravoslávnej Cirkvi sa na všetkých bohoslužbách stretneme s Knihou žalmov. Raz sa čítajú celé (napr. šesťžalmie na utreni, trojžalmie na časoch, ako súčasť veľkého povečeria, večerne, polnočnice či služieb trebníka atď), inokedy sú z nich použité jednotlivé verše ako napr. prokimeny, verše k prokimenom, či verše k stichiráam. Taktiež sa v bohoslužobnej praxi ustálilo, že sa celá Kniha žalmov cez tzv. kafizmy prečíta celá počas jedného týždňa a v období Veľkého pôstu dokonca dvakrát. Žalmy sa stali inšpiráciou aj pre mnohé modlitby a piesne, ktorým poskytli nielen formu, ale aj témy. Napr. pieseň na večerni „Spodobi Hospodi“ je zostavená z viacerých veršov žalmov (Ž 32; 118; 137), polijelej na utreni sú dva žalmy – 134 a 135. Takto by sme mohli vymenovať mnohé piesne a modlitby. Osobitý význam má v bohoslužbách Ž 118, ktorý sa chápe ako modlitba samotného Mesiáša – Christa, pričom je v ňom opísaný život spravodlivého, jeho námaha, podvih, utrpenie, pokušenia a jeho víťazstvo.

¹ Psaltir v svjatootečeskom izjasneniji. Svjato-Uspenskaja Počajevskaja Lavra, 1998, s. 3.

Vyššie napísané svedčí o tom, že Žaltár je ústrednou knihou v bohoslužbách pravoslávnej Cirkvi. Všetky bohoslužby sú popretkávané veršami zo žalmov, ktoré vytvárajú harmonickú tkaninu a duchovnú ikonu pravoslávnej bohoslužobnej praxe. A hoci sa v dobe vzniku žalmov ich spev (sólový či zborový) doprevádzal strunovými, dychovými a bicími hudobnými nástrojmi, predsa len, v Cirkvi sa použitie hudobných nástrojov pri bohoslužbách, či spievaní žalmov, do tradície nedostalo. Ponechané boli iba zvony, ktoré majú národ privolať do chrámu, prípadne zvýrazniť najdôležitejšie momenty bohoslužieb. V pravoslávnej Cirkvi sa žalmy buď spievali zborom alebo čítali čtecom. Chórový spev žalmov môže prostredníctvom hudby, melódie, vyjadriť hĺbku žalmových výrazov a myšlienok tak, aby ich veriaci človek mohol intenzívnejšie prežiť a pocítiť.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BIBLIA – SEPTUAGINTA*. Vivliki etairia odos, Nikodimou 3, Athinai, 1935.
- BIBLIA HEBRAICA STUTTARTENSIA*, Deutche bibelgesellschaft, Stuttgart, 1990.
- BIBLIJA*. Knigi Svjaščennogo Pisanija Vetchogo i Novogo Zaveta na cerkovnoslavjanskom jazyke. Rossijskoje biblejskoje občestvo, Moskva, 1993.
- ТО ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ. Αθήνα 1998. ISBN 960-315-146-7.
- АФАНАСИЙ ВЕЛИКИЙ, св.: *Предуведомление к толкованию на Псалтирь*. Творения. Т. 4. Москва 1854.
- АФАНАСИЙ ВЕЛИКИЙ, св.: *Творения. Толкование на псалми*. Москва : Благовест, 2009. ISBN 978-5-9968-0002-5.
- АФАНАСИЙ ВЕЛИКИЙ, св.: *Творения в четырех томах*. Том 4. Москва : Спасо-Преображенский Валаамский монастырь 1994.
- ФЕОДОР ИТ КИРСКИЙ, бл.: *Изъяснение псалмов*. Москва 2004. ISBN 5-94625-081-7.
- ГРИГОРИЙ НИССКИЙ, св.: *О надписании Псалмов*. Творения. Книга 2. Москва 1861.

- ИОАНН ЗЛАТОУСТ, св.: *Беседы на псалмы*. Москва 2003. ISBN 5-7429-0030-9.
- ВАСИЛИЙ ВЕЛИКИЙ, св.: *Беседы на псалмы*. Московское Подворье Свято-Троицкой Сергиевой Лавры 2000.
- АФАНАСИЕВ, Д.: *Руководство к изучению священного писания Ветхаго Завета*. Том 3 – Учительные книги. Йорданвилле 1975.
- АЛЕКСАНДЕР (Милеант), еп.: Чудная книга помощи. In: *Толковая Псалтирь*. Москва 2006.
- АМФИЛОХИЈЕ (Радовић), митр.: *Историјски пресјек тумачења Старога Завета*. Цетиње 2009. ISBN 978-86-7660-119-6.
- ГОНЧАРОВ, П. А.: *Вероучение Псалтири*. Казань 1897.
- ИРИНЕЙ, архиеп.: *Толкование на Псалтирь*. Москва 1882.
- ИРИНЕЙ, архиеп.: *Толковая псалтирь*. Москва 2010.
- ЮНГЕРОВ, П. А.: *Вероучение псалтири, его особенности и значение в общей системе библейского вероучения*. Киев 2006. ISBN 966-8538-40-4.
- МУЖДЕКА, М. (епископ тимочки): *Месијански псалми*. Манастир Благовештење 2005.
- ОРДА, И.: *Руководственное пособие к пониманию Псалтири*. «Лествица» : Москва 2000. (По изд. 1882 г.)
- ПСАЛТИРЬ в святоотеческом изъяснении. Свято-Успенская Почаевская Лавра 1998. ISBN 5-86868-103-7.
- РАЗУМОВСКИЙ, Г.: *Объяснение священной Книги псалмов*. Москва 2006. ISBN 5-7429-0120-8.
- ТОЛКОВАНИЕ ПОСЛАНИЙ СВ. АПОСТОЛА ПАВЛА по трудам святителя Феофана Затворника. Москва 2002. ISBN 5-85134-007-X.
- ТОЛКОВАЯ ПСАЛТИРЬ на церковно-славянском языке. Мгарский монастырь 2001. ISBN 966-302-233-7.
- ТОЛКОВАЯ ПСАЛТИРЬ с подстрочным комментарием и краткой историей. Москва 2006.

NATIVITY AND RESURRECTION OF CHRIST (Feast and iconography)

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

The birth of Christ is one of the most memorable of Christian feasts. The Savior, our Lord and Messiah, was not born in some palace in luxury, in some important capital city, but was born in Bethlehem, in a humble area and country province, during a very dark and silent night not in a nice “expensive” crib but in a stable. The birth of Christ is one of the most important of Christian feasts on par with the Paschal feast. The iconography of this feast is usually based on two canonical Gospels (according to Mathew and Luke) and on apocryphal works such as the Gospels of Jacob, Gospel of Pseudo-Mathew and on the account of Aphroditianus of Persia on the birth of Christ.

The theme of the birth of Christ and the appearance of the Magi can already be seen on Roman sarcophagi and in catacomb art, on oil containers and also in manuscripts of the Gospels. From the fourth century onwards, when the Nativity feast was being separately celebrated from the feast of Theophany, we can see an iconographic canon of the feast developing. The central part of the icon is on red canvass (which symbolizes an elevated reality) and is occupied by the Holy Mother of God who is lying. Next to her in the dark shade of the cave, therein lies in the crib the babe Christ. Above him bow an ox and donkey, who point to the place of birth i.e. the stable, but who especially symbolize the fulfillment of the prophecy of Isaiah: „The ox knoweth his owner, and the ass his masters crib: *but* Israel doth not know, my people doth not consider“ (1:3). There is also another interpretation. The ox and donkey symbolize two nations – the Jewish and pagan, for whom the Savior had cometh.

In comparison to the Mother of God, the Savior does not occupy and important position in the icon. This is strange. Why should the Mother of God seemingly occupy a more important position than Christ? The answer lies in the intent of the icon, which is to show that Christ was born on this earth through the Mother of God. The Mother of God is a kind of bridge between heaven and earth and she is at the same

time the greatest gift that humanity could have offered to God who was born in time on this earth and yet at the same time exists beyond eternity. Thus it is of no surprise that the Mother of God occupies a central place on the icon.

The place, where Mother of God lies with baby Jesus, is also interesting. It seems as if they were placed in the depths of the earth, where Christ shines with brightness on a darker background. This also expresses a beautiful idea of Christ shining with his brightness through the darkness of evil and sin and that with his birth he blessed not only the human race but the entire earth. Above the cave there is a semi-circle which symbolizes the heavens and a Bethlehem star, the rays of which descend on the head of Christ, and around the head of Christ there is a nimbus with a cross.

The cave is flanked by an indeterminate number of angels and there are also sages who could be depicted as travelling on horses or bowing with presents in their hands (Math. 2: 11). The Mother of God is depicted turned towards the babe but often her glance is aimed at Joseph, who is depicted at the lower part of the icon contemplating about the events at hand. The Mother of God is sad, because she sees the doubts of Joseph. The fact that the Mother of God is looking away from Christ also expresses the thought that Christ does not belong only to her, but to the whole world which he came to save. This was stated by Christ himself, who said that his mother and brothers are all those, who listen to his words and fulfill them (see Luke 8: 21). This glance of the Mother of God turned away from Christ also symbolizes her role as an intercessor for the world in front of her Son. The very scene of the just Joseph which is found in the lower half of the icon is also supplemented by a symbolic figure of an old pastor who is clothed in a dark hairy goat coat. This figure is not a demon, which is usually differently represented in Orthodox iconography. Rather it symbolically describes the doubts of Joseph, the advice from Satan which aims to create doubt towards the Mother of God. The Satanic advice comes in the cloak of trusted respectable advice and therefore has the image of an old man. Some believe that this figure of an old man is the depiction of the scribe Ananias, who suspected Joseph and the Mother of God of sin.

In the lower part of the icon, we also see a scene of the washing of the small Christ, which is carried out by two women. One was brought by the just Joseph, to help the Mother of God with birth, but when they saw the miraculous birth, the woman brought yet another who doubted everything what was said to her. According to apocryphal sources she was called Salome. The scene encapsulates the moment of the preparation for the bath. The vessels used for bathing are filled with water and one of the women checks the temperature of this water to confirm the events authenticity. Christ is not only the true God, but also a true human being; therefore the temperature has to be checked as for any other human baby. The grass at the lower part of the icon testifies to the fact that the event took place in natural surroundings.

The seventeenth century saw the iconography of the Nativity enriched. The composition was enhanced by a scene of the wise men who follow the star (they could be depicted in various postures and situations – as travelling, bowing or giving presents), angels announcing the news to pastors (also singing in the heavens), flight to Egypt, killing of the children of Bethlehem, the hiding of Elisabeth with the small John the Baptist in the cave, the killing of Zacharias, who did not want to diverge the place where his son and wife were hiding and similar.

This favorite icon is not missing from any iconostas, which has a second register-the feasts. It is also necessary to state, that this icon was also located on the sacrificial table (the area, where the priest prepares the bread and wine for the Eucharist), and where the *proskomidia* is carried out, because it also refers to Christ's birth apart from also referring to his suffering.

We also have to state that there are some differences between the depictions of this happy even in the western and eastern traditions. The Western tradition depicts this event more or less in more realistic features, since the idea was to evoke the emotional response of the viewers. Thus the child of Bethlehem was depicted almost idealistically. Of course, who would not be carried away by a cute babe with raised arms, and hands, lying on hay with a nearby sheep, or donkey with sad eyes? However, the icon should not only evoke emotions but also serve

to elevate us and lead the praying person to God. This is the main aim of the icon of the Nativity of Christ.

In the minds of people Christs Resurrection was always connected with the idea of redemption from sin. Christ experienced death just as every human being, but his death ultimately led to the destruction of death. Christ had risen, vanquished death through death and gave life to those in tombs. This is the meaning of the *Troparion* of Christs Resurrection. It is necessary to say, that the very moment of the Resurrection was not seen by anyone and thus it is inaccessible to human minds, and therefore there is no icon which would capture this moment. This was one of the reasons why the icon of the Resurrection was in the Orthodox tradition exchanged with the icon of Christs descent into Hades, where the idea of human redemption from eternal death is emphasised. The depiction of Christ who is going out of the tomb with flags in his hands, with groups of sleeping soldiers, is a later unorthodox intrusion from Western Art on to the feast of Resurrection, and offers an inaccurate view of the understanding of God. The West attempts to understand everything by rational constructs and therefore it also attempted to rationalize the Resurrection and depict it. However the Resurrection was inaccessible to human eyes. Also the icon of the nativity of Jesus Christ does not depict the moment of birth, and how this took place is left to the imagination of our faith.

From the beginning, the theme for the writing of the icon of the Resurrection took its cause from the book of the prophet Jonas, who after spending three days in the bowels of the whale, was thrown out. Three days in the bowels of the whale, prefigured Christs three days in the tomb. Later (around the 3rd, century), the themes of this icon were taken out of the Gospels. Most often the theme of the appearance of the angel to the Oil bearing women at Christ's tomb. Around the sixth century, another theme appears, which is Christ's descent into Hades, which according to Orthodox teaching, occurred on Great Saturday and which prefigured Christs Resurrection in light. Later other themes appeared: the appearance of Christ to Mary of Magdalene, the appearance to the eleven disciples (the icon on the Sunday of Thomas-

Antipascha) and others. We can mention here the icon of the Resurrection- Descent into Hades.

The basis for the Orthodox iconography for the feast of the Resurrection was the apocryphal Gospel of Nicodemus, where the story of Christ's descent into Hades is told. Further, the work of Eusebius of Alexandria, "The word about the descent of John the Baptist into Hades" and also the work of Epiphanius of Cyprus "The word about the burial of the body of Our Lord Jesus Christ", which were written in the fourth century. In the apocryphal Gospel of Nicodemus we read: "And then the Lord of glory, the powerful God with his strength had overcome death, caught the Devil, he tied him, presented him to eternal punishment and took our forefather Adam, together with the prophets and all saints who, where in Hades into his enlightened glory...and God presenting his hand said: Come all to Me, who are my saints, because you have my image- you, who, where condemned to death due to the diabolical wood. Now however, you see, how I have condemned death with wood.

The iconography of the feast of the descent into Hades was formed in the 12th century in the Byzantine environment. The event which is taking place on the icon, is happening as if in the bowels of the earth- in hell, which is depicted in the manner of an opening black abyss. In the centre of the icon there is the Saviour, which depicts his central role in the history of salvation. The author of the Paschal canon, saint John the Damascene states: Even if Christ died as a human being and His holy spirit had departed from his most pure body, his Divinity remained united with his soul and body. Thus in hell he does not appear as its captive, but as a Victor, the Liberator of those who are captured in it, not as a servant, but as a Representative of Life. Christ is depicted with a shining halo (a circular or ellipse *mandorla*), in the symbol of glory, which is usually depicted in various shades of a blueish colour. His clothes are not those, in which he was depicted during the period of his earthly service, that is blue-red, but his colour is shining white and of a golden-yellow shading and thin yellow rays shine from them. The darkness of hell is filled with the shining of Divine rays, the shining of the glory of the God-Man who is entering it. This is the light of the future Resurrection and the shining rays symbolise the coming Pascha.

The Saviour is stepping on two boards placed over each other, which symbolise the gates of hell. On many icons underneath them we can see the figure of Satan the lord of darkness who is dwelling in the abyss being thrown there and turning away. On older icons we can see further details: ruptured chains, by which angels are capturing Satan, there are further different keys here, nails, and others- all this symbolises the destruction of evil.

Usually in his left hand, Christ holds a cross which is the symbol of victory over death, and with his right hand he is taking out of Hades the forefather Adam. On some icons, Christ is holding a scroll in his left hand or with both hands he is taking out Adam and Eve from Hades (then the cross is held by two angels depicted above Christ). Around Christ there are the just Old Testament forefathers, kings and prophets, most often are depicted Adam and Eve, John the Baptist, the forerunner of Christ in Hades, who usually points to the Messiah with his hand, whose coming he was announcing already in Hades. The icon also contains the kings David and Solomon, the first murdered human being Abel, Moses, and other just. The elevations, which are raised above the saints symbolise the upper world and depict an antithesis to the darkness of Hades. The figures of Adam and Eve protrude from the graves.

The symbolism of the colours of the forefathers is also interesting. The top parts of their clothing is different and the bottom of the same colour. Adam is in white (sometimes in grey-white) and blue and Eve is in red and blue. The blue colour of the bottom clothing symbolises, that God had created both of them, that is that they do not have bodily parents, but that they are the first people. The white garments of Adam symbolises, the fact that God created him as the first person out of dust from the earth. The red garment of Eve symbolises again the fact, the God created her out of the body of Adam ("blood from my blood"). The red-blue garment of Eve is completely identified with the garment, in which it is depicted on Orthodox icons of the Most pure Mother of God. This is also not due to chance, since just as through the first (Eve) sin came into this world, so also through the second (Most Holy Mary) redemption came to this world from sin. Sometimes the foremother Eve has her left hand covered, which symbolises the fact that she had picked

with this hand the forbidden fruit and had infringed upon the commandment of God.

Hymns of the feasts:

Troparion of Christs Nativity:

Your birth, O Christ our God, dawned the light of knowledge upon the earth. For by Your birth those who adored stars, were taught by a star, to worship You, the Sun of Justice and to know You, Orient from on High. O Lord, glory to You.

Kontakion of Christs Nativity:

Today, the Virgin bears Him who is transcendent, and the earth presents the cave to Him who is beyond reach. Angels, along with shepherds glorify Him. The Magi make their way to Him by a star. For a new child has been born for us, the God before all ages.

Troparion of Christs Resurrection:

Christ is risen from the dead, trampling down death by death, and upon those in the tombs bestowing life!

Kontakion of Christs Resurrection:

Thou didst descend into the tomb, O Immortal, Thou didst destroy the power of hell. In victory didst Thou arise, O Christ God, proclaiming "Rejoice!" to the myrrh-bearing women; granting peace to Thine apostles, and bestowing resurrection on the fallen.

Bibliography:

- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Иконописцы Святой Руси*. Санкт-Петербург 2008. ISBN 9-785869-830333.
- АЛЕКСЕЕВ, С.: *Энциклопедия православной иконы*. Санкт-Петербург 2007. ISBN 5-7373-0208-3.
- ЕВДОКИМОВ, П.: *Искусство иконы. Богословие красоты*. Клин 2005.
- CATHERING A., MEYENDORFF, P.: *The Incarnate God: The Feasts of Jesus Christ and the Virgin Mary*. Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1995, pp. 103-121.
- Feast of the Nativity of our Lord and Savior Jesus Christ*. (online) In: http://www.goarch.org/special/listen_learn_share/nativity/index_html.
- HALLICK, M. P.: *The Story of the Icons*. Holy Cross Press, 2001. ISBN 978-1885652423.
- The Resurrection Icon of Victory* (online) In: <https://iconreader.wordpress.com/2011/01/24/the-resurrection-icon-of-victory/>
- УСПЕНСКИЙ, Л. А.: *Богословие иконы Православной Церкви*. Москва 1997. ISBN 5-89419-009-6.

DÔSLEDKY PÁDU ČLOVEKA VO VZŤAHU MUŽA A ŽENY

doc. ThDr. Miroslav Župina, PhD.

„Prvotný hriech človeka bol kataklizmatickou udalosťou.“¹ Samotný pád človeka totiž spustil jednu komplexnú a univerzálnu lavínu, ktorá svojou ničiacou silou nič nenecháva v pôvodnom stave, všetko pustoší a ničí. Deštrukčné dôsledky ľudského pádu nezasiahli priamo iba ľudskú prirodzenosť, ale bezprostredne sa odrazili aj na vzťahu medzi mužom a ženou. Prarodičovský hriech rozbil nielen jednotu a spoločenstvo s Bohom, ale aj interpersonálny vzťah medzi mužom a ženou. Teda odcudzenie sa človeka od Boha má dopad aj na odcudzení sa človeka od svojho blížneho. Muž a žena, ktorí mali jednu spoločnú podstatu a boli rovnocenní a zjednotení v rámci jednej a nedeliteľnej ľudskej prirodzenosti – „jedného tela“ – sa od seba odlúčili a oddelili, čím vytvorili dve protikladné a navzájom „súperiace“ individúá.²

V nasledujúcich riadkoch budeme analyzovať, akým spôsobom došlo k tejto vzájomnej separácii a aké dôsledky to zanechalo na psychosomatický život muža a ženy i na ich vzájomný vzťah. Podľa biblického zjavenia pri narušení tak spoločenstva medzi Bohom a človekom, ako aj medzi dvoma ľuďmi – mužom a ženou, podstatnú úlohu zohral diabol. Diabol (satan, lucifer) bol prvým Božím stvorením, ktoré sa vzoprelo a povstalo proti svojmu Stvoriteľovi a oddelilo sa od spoločenstva s Bohom. Tak sa diabol stal nepriateľom človeka a odporcom Božieho plánu.

Biblický text 1. Mojžišovej knihy opisuje príbeh,³ kde diabol v podobe hada⁴ približuje sa k žene, stretáva sa s ňou a začína viesť dialóg. Podvodným, klamným a chytrým spôsobom dosahuje to, že spôsobuje

¹ JEŽEK, V.: *Od individualismu k obecnosti. Úvod do byzantské teologickej antropologie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005, s. 22.

² Pozri LOSSKY, V.: *Náčrt mystickej teológie východnej Cirkvi*. In: *Pravoslávny teologický zborník*, zv. VIII. Praha: Pravoslavná církev v Československu, 1982, s. 73.

³ Pozri 1Mjž 3, 1-7.

⁴ Podľa P. Evdokimova zlo pred pádom nemohlo prijať podobu človeka, preto prijalo podobu hada (živočícha). Rozhovor medzi ním a ženou predstavuje stretnutie dvoch „svetov“ a ochutnanie zakázaného ovocia symbolizuje vniknutie démonského, cudzieho prvku do ľudskej prirodzenosti. Podrobnejšie pozri jeho dielo *Kobieta i zbawienie świata*. Poznań: „W drodze“, Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów, 1991, s. 173.

trhlinu vo vzťahu medzi ženou a Bohom. Cez túto trhlinu, ktorú vytvoril v ľudskej prirodzenosti, vnikol a usadil sa v hĺbke ľudskej duši. Takýmto spôsobom trhlina sa stala priepasťou, ktorá rozbila a „rozštiepila ľudskú prirodzenosť.“¹

Táto udalosť odhaľuje prirodzenosť diabla a napovedá o úlohe tejto padlej bytosti, ktorou je rozvrat (rozkol, ale aj ohováranie, osočovanie), t. j. oddelenie a separácia stvorenstva od Stvoriteľa. Teda prvý činiteľ, ktorý vyvoláva a spôsobuje oddelenie interpersonálneho spoločenstva medzi mužom a ženou je diabol² zohrávajúci podstatnú úlohu v sporoch a konfliktoch medzi mužom a ženou i všeobecne medzi ľuďmi. Prostriedkom, ktorý diabol použil, aby rozbil jednotu ľudskej prirodzenosti, je prírodný prvok – jeho symbolom je plod (ovocie), ktorý bol Stvoriteľom „zakázaný“, ale napriek tomu ho prarodičia ochutnali.

V počiatočnom stave pred pádom tak Adam, ako aj Eva boli kompaktné, celistvé a harmonické ľudské osoby. Keď však život človeka začal byť závislý a vymedzovaný vyššie uvedeným prírodným, teda biologickým prvkom, vtedy aj v dvoch ľudských osobách opačného pohlavia začali prevládať a dominovať vonkajšie biologické a „zvieracie“ znaky mužského a ženského pohlavia. Tak u muža, ako i u ženy zhodné osobnostné charakteristiky začali významovo upadať a klesať, zatiaľ čo znaky mužského i ženského prvku, naopak, významovo rástli a postupne prevažovali. Takýmto spôsobom muž i žena, ktorí napriek odlišnej psychosomatickej existencii tvorili jednobytne a rovnocenné „Božie ikony“, po páde sa od seba oddelili, polarizovali a stali sa z nich dvaja odlišní a protikladní jednotlivci.³ Teda podobne ako sa ľudská prirodzenosť po páde človeka rozpoltila, tak aj z muža a ženy sa stali dve neúplné a nekompletné „polovičky“. Toto vzájomné oddelenie a polarizácia dvoch bytostí opačného pohlavia predstavuje druhý veľký dôsledok a priamy dopad pádu človeka na ľudskú prirodzenosť.⁴

¹ ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ: *Περί παρθενίας*. PG 48, 595.

² Pozri BELEJKANIČ, I.: Pôvod sveta a človeka. In: *Pravoslávny teologický zborník*, zv. XIX (4). Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta v Prešove UPJŠ v Košiciach, 1996, s. 27.

³ Pozri LOSSKY, V., *cit. dielo*, s. 73.

⁴ Pozri EVDOKIMOV, P., *cit. dielo*, s. 94.

V biblickom texte slovné spojenie „spoznali, že sú nahí“¹ vzťahuje sa presne na túto polarizáciu muža a ženy. Adam a Eva si uvedomovali kvalitatívne narušenie a zmenu, ktorá nastala v ich psychosomatickom bytí a odrazila sa aj na psychosomatických znakoch mužského a ženského prvku, ktoré do pádu boli viditeľné len na zvieratách. Tu sa nachádza aj východiskový bod tvrdenia, že ľudská sexualita začala byť činná a aktívna len vďaka pôsobeniu inštinktov. Na túto otázku budeme hľadať odpovede neskôr.

Po pretrhnutí, rozbití a rozpade interpersonálneho spoločenstva sa muž i žena ocitli v uzavretosti, ktorú vymedzovali a charakterizovali znaky príslušného pohlavia, čím sa jeden od druhého izolovali. Tak zo spoločensky otvorených a komunikatívnych osôb stali sa osamotení a izolovaní jednotlivci. Ako osoby boli jeden voči druhému otvorení a prístupní a od takéhoto vzájomne obohacujúceho interpersonálneho vzťahu závisela jednota prirodzenosti. Vďaka tomu obidvaja, muž i žena, mohli sa neustále zdokonaľovať. Avšak pádom sa takýto úzky a silný vzťah medzi mužom a ženou pretrhol. Každý z nich sa uzavrel sám do seba a nastala existencia radikálne odlišná od pôvodnej a prirodzenej, existencia zahľadená do seba a svojich vlastných potrieb – existencia egocentrická. Prevaha a dominovanie protichodných prvkov vlastného „ega“ tak u muža, ako i u ženy, doviedli obidvoch k vzájomnému odcudzeniu a izolácii. Muž i žena sa vlastnou vinou ocitli v odlúčení a samote, uzavretí do vlastného egocentrizmu a individualizmu.² Slovom, že „nie je dobré, aby človek bol sám,“³ Boh vyjadril pravdu o existencii človeka a kvôli tomu stvoril Adamovi pomocníčku – ženu. Žiaľ, táto Božia pomoc v dôsledku pádu prarodičov a ich vzájomného odcudzenia „nevyriešila“ Adamovu samotu.

Od vzájomného oddelenia a polarizácie muža a ženy boli odvodené a vyvolané aj ďalšie tragické situácie a stavy, ako napríklad nedôvera a nevraživosť. V počiatočnom a prirodzenom stave zvrchovaná a dominantná moc bola Stvoriteľom daná mužovi i žene s cieľom vládnuť, ale

¹ 1Mjž 3, 7.

² Pozri CHRYSSAVGIS, J.: *Love, Sexuality, and the Sacrament of Marriage*. Brookline, Massachusetts: Holy Cross Orthodox Press, 1996, s. 7.

³ 1Mjž 2, 18.

aj usmerňovať a privádzať stvorenstvo k Bohu.¹ Avšak po páde táto dominantná charizma bola narušená a zmenila smerovanie i cieľ, preto tak muž, ako aj žena sa snažia svoju dominantnú pozíciu a moc uplatňovať a presadzovať aj medzi sebou navzájom tým spôsobom, že jeden chce vládnuť nad druhým, teda muž nad ženou, ale aj opačne, žena chce ovládať muža.

Antagonizmus a konflikty medzi mužom a ženou sú podľa Svätého Písma dôsledkami pádu a deformáciou pôvodnej a autentickej Božej charizmy spočívajúcej v uplatňovaní zvrchovanej moci nad stvorenstvom.² Ako je vidieť z príslušného biblického textu, Boh informoval prarodičov o dôsledkoch ich nesprávneho slobodného výberu: „*Žene riekol... budeš túžiť po svojom mužovi (t. j. budeš na ňom závislá), ale on bude vládnuť nad tebou.*“³ Tieto slová netreba chápať len doslovne tak, ako sú vyslovené vo vzťahu k dominantnosti muža nad ženou, ale aj opačne, pretože aj žena sa bude snažiť ovládať svojho muža a presadzovať nad ním svoju moc. Ako dôsledok nedôvery a antagonizmu medzi mužom a ženou sa začali v ich spoľužití objavovať spory, hádky a konflikty. Matriarchálne i patriarchálne epochy, súčasné feministické hnutie atď., nie sú ničím iným, ako charakteristickými medzníkmi v kontinuálnych a neustálych konfliktoch medzi mužom a ženou v priebehu histórie.⁴

V ďalších riadkoch sa budeme zaoberať dôsledkami pádu na ľudskú sexualitu, ktorá ako psychosomatická činnosť existovala u človeka pred jeho pádom ako potenciálna možnosť. Prírodný (biologický) prvok, ktorý vnikol do ľudskej prirodzenosti, možno najviac zo všetkých psychosomatických činností ovplyvnil práve sexuálnu oblasť. Preto aj sexualita človeka po jeho páde bola „infikovaná“ charakteristikami prirodzenosti zvierat, ktoré v biblickom rozprávaní symbolizuje oblečenie sa prarodičov do „odevu z kože“⁵ zvierat. Stotožnenie prirodzenosti človeka s prirodzenosťou zvierat spôsobilo to, že ľudská sexualita bola degradovaná na úroveň pôsobenia inštinktov, povedané inými slovami,

¹ Pozri 1Mjž 1, 26 a 1, 28.

² Pozri CAP, A.: *Stvorenie sveta a človeka, život a pád prarodičov, odhalenie priestupku a trest*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016, s. 175.

³ 1Mjž 3, 16.

⁴ Pozri ΕΥΘΥΜΙΟΣ, Α.: *Ανθρωπος: άρσεν και θήλυ*. Αθήνα: Γρηγόρη, 1990, s. 96-97.

⁵ 1Mjž 3, 21.

sexualita človeka sa stala podobnou sexualite zvierat. To znamená, že sexualita po páde človeka nie je kontrolovateľná a nie je ani vymedzovaná vôľou človeka, ale pôsobí inštinktívne, tak ako je to u ostatných inštinktov. Teda podstata ľudskej sexuality po páde človeka spočíva v jej inštinktívnom charaktere, ktorý je nápomocný aj v tom, že sa prejavuje ako obojstranná príťažlivosť, ktorá má „zabezpečiť“ vzájomnú jednotu medzi mužom a ženou. Avšak to neznamená, že ľudská sexualita úplne neutralizuje vôľu človeka. Teda jedným dychom treba dodať, že v žiadnom prípade neplatí, že sexualita človeka je absolútne nezávislá od jeho vôle. Je predsa samozrejmé, že človek náležitou kresťanskou výchovou od útleho veku a neustálou duchovnou starostlivosťou môže „cvičiť“ svoju slabú vôľu, aby ovládal svoje inštinkty, teda aj sexuálne.

Navyše, hneď po páde začali prarodičia vnímať určité charakteristické situácie, ktoré priamo súviseli s narušením ich sexuality. Vnímanie takýchto situácií sa bezprostredne odrazilo na pocitoch, akými boli hanba, previnenie sa a strach. Text 1. Mojžišovej knihy hovorí výstižne: *„Otvorili sa oči oboch a spoznali, že sú nahí. Zošili lístie figovníka a urobili si pásy. Počuli Hospodinov hlas ... a ukryli sa ... i odpovedal (Adam Bohu): Počul som Tvoj hlas v záhrade a bál som sa, lebo som nahý, i skryl som sa.“*¹

Pôvodne nahé telo nespôsobovalo u prarodičov žiaden problém.² Potenciálna sexualita existujúca „ako možnosť“ predstavovala fyziologickú činnosť, ktorá bola úplne harmonická s ostatnými psychosomatickými činnosťami ľudského organizmu. Tak je správne interpretovaná skutočnosť, ktorá je dosvedčená biblickým textom, že Adam a Eva do pádu nemali pocit hanby kvôli vlastným nahým telám: *„A obaja boli nahí, aj Adam, aj jeho žena, a nehanbili sa.“*³

Prarodičia sa za svoje nahé telá začali hanbiť až vtedy, keď vnímali narušenie sexuality, teda keď ich sexualita začala pôsobiť ako inštinktívna činnosť. Presný dôvod toho, kvôli čomu vnímali pocit hanby, spočíva v degradácii ich sexuality na úroveň činnosti zvierat a dominancii inštinktov: *„Otvorili sa oči oboch a spoznali, že sú nahí.“*⁴ Nahé telo totiž od-

¹ 1Mjž 3, 7-10.

² Pozri CAP, A.: *Výklad na knihu Genezis I. – III. kapitola*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach, 1995, s. 53.

³ 1Mjž 2, 25.

⁴ 1Mjž 3, 7.

vtedy začalo v sexuálnej oblasti vyjadrovať a prezentovať cudzie a neprirodzené „novoty“ padlej a hriechom narušenej prirodzenosti. Preto prarodičia chápali svoju nahotu ako neslušnosť, ktorú sa ponáhľali utajiť a rýchlo zahaliť beznádejnou snahou: „Zošili listie figovníka a urobili si pásy.“¹

Prevaha a dominancia inštinktov v sexuálnej oblasti sú sprevádzané uvedomovaním si viny, t. j. pocitom previnenia sa. Prarodičia si uvedomovali, že narušenie, ktoré sa udialo v ich prirodzenosti, má svoju príčinu v ich odcudzení a vzdialení sa od Boha. Preto, keď sa objavuje Boh, prví ľudia majú pred Ním strach a ukrývajú sa,² cítiac sa previnilo. Prvého človeka, ktorý mal jednoduché a nerušené spoločenstvo so svojím Stvoriteľom, strieda človek, ktorý sa Boha bojí, má strach a ukrýva sa pred Ním. Tento strach nemá žiadnu spojitosť a nesúvisí so „strachom“ pred Bohom (Božou bázňou). Je to „chorý“, nezdravý a neprirodzený strach, ktorý vychádza z vnútorne narušeného a rozpolteného vedomia človeka.

Zhubné a ničivé dôsledky, ktoré spôsobil pád človeka v ľudskej prirodzenosti, mali za následok to, že u všetkých potomkov Adama a Evy sa vytvorila akási beznádej a melanchólia súvisiaca s ich stavom po páde práve v kontexte ľudskej sexuality. Prejavom tejto beznádeje bola aj pohrďavá a podceňujúca pozícia, ktorú zastávala žena takmer vo všetkých formách ľudskej spoločnosti z dôvodu jej „automatického“ stotožnenia s ľudskou sexualitou.³

Z vyššie uvedenej analýzy môžeme urobiť záver, že vo vzťahu k odcudzeniu a narušeniu ľudskej prirodzenosti je najprv zodpovedný samotný človek a následne jeho nepriateľ, diabol. Napriek tomu Boh ako milujúci Otec človeka neopustil a nenechal ho napospas „osudu“, ktorý si človek sám a dobrovoľne zvolil, ale naďalej prejavoval voči nemu svoju nekonečnú a neobmedzenú lásku aj v stave po jeho páde.⁴ Láska predstavovala stály, trvalý a nepretržitý vzťah Boha – Stvoriteľa k svojmu stvorenstvu a obzvlášť k človeku. Táto láska Boha k človeku,

¹ 1Mjž 3, 7.

² Pozri 1Mjž 3, 10.

³ Pozri ΕΥΘΥΜΙΟΣ, Α., *cit. dielo*, s. 99-100.

⁴ Pozri ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ: *Ομιλία* 3. PG 63, 474.

ktorú pravoslávna teológia nazýva filantropiou, bola vyjadrená a prejavila sa všetkým tým, čo Boh pre pomoc, obnovenie a spásu človeka vykonal.¹ Jedným z prvých základných prvkov Božej filantropie je zhovievavosť. To znamená, že Boh, ktorý nie je pôvodcom zla a nie je ani zodpovedný za narušenie ľudskej prirodzenosti,² ochotne a so zhovievavosťou prijíma padlého človeka a rôznymi spôsobmi mu pomáha, vedie ho a keď je potrebné, aj napomína, vždy a stále s tým istým nezmeneným zámerom, ktorý je pre človeka najdôstojnejším poslaním vo svete.

Zoznam bibliografických odkazov:

- ΑΓΟΥΡΙΑΔΗΣ, Σ.: *Μύθος – Ιστορία – Θεολογία*. 1. vydanie. Αθήνα: Άρτος ζωής, 1988.
- BELEJKANIČ, I.: Pôvod sveta a človeka. In: *Pravoslávny teologický zborník*, zv. XIX (4). Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta v Prešove UPJŠ v Košiciach, 1996, s. 19-35. ISBN 80-88885-11-6.
- CAP, A.: *Výklad na knihu Genezis I. – III. kapitola*. 1. vydanie. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach, 1995. ISBN 80-7097-307-2.
- CAP, A.: *Stvorenie sveta a človeka, život a pád prarodičov, odhalenie priestupku a trest*. 1. vydanie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. ISBN 978-80-555-1584-7.
- CLÉMENT, O.: *Tělo pro smrt a pro slávu*. 1. vydanie. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2004. ISBN 80-86715-17-5.
- ΕΥΘΥΜΙΟΣ, Α.: *Άνθρωπος: άρσεν και θήλυ*. 1. vydanie. Αθήνα: Γρηγόρη, 1990.
- EVDOKIMOV, P.: *Kobieta i zbawienie świata*. 1. vydanie. Poznań: „W drodze”, Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów, 1991. ISBN 83-7033-088-6.

¹ Pozri KORMANÍK, P.: Prvotný hriech a dôsledky pádu našich prarodičov. In: *Pravoslávny teologický zborník*, zv. XLI (26). Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2015, s. 86-88.

² Pozri ŽUPINA, M.: *Svätotočcovská skúsenosť ako ukazovateľ pravoslávnej teológie*. Gorlice: Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2012, s. 80.

- CHRYSSAVGIS, J.: *Love, Sexuality, and the Sacrament of Marriage*. Brookline, Massachusetts: Holy Cross Orthodox Press, 1996. ISBN 1-885652-03-8.
- JEŽEK, V.: *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. 1. vydanie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. ISBN 80-8068-306-9.
- KORMANÍK, P.: Prvotný hriech a dôsledky pádu našich prarodičov. In: *Pravoslávny teologický zborník*, zv. XLI (26). Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2015, s. 65-90. ISBN 978-80-555-1337-9.
- LOSSKY, V.: Náčrt mystickej teológie východnej Cirkvi. In: *Pravoslávny teologický zborník*, zv. VIII. Praha: Pravoslavná církev v Československu, 1982, s. 69-80.
- ΠΑΤΡΩΝΟΣ, Γ. Π.: *Θεολογία καί εμπειρία του γάμου*. 1. vydanie. Αθήνα: Δόμος, 1992. ISBN 960-7217-61-6.
- ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, Ι.: *Το προπατορικόν αμάρτημα*. 2. vydanie. Αθήνα: Δόμος, 1992. ISBN 960-7217-15-2.
- ŽUPINA, M.: *Svätotcovská skúsenosť ako ukazovateľ pravoslávnej teológie*. 1. vydanie. Gorlice: Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2012. ISBN 978-83-63055-13-4.

EXODUS

(1. časť)

ThDr. Mário Blahota

Kniha Genesis nám podáva správu, ako sa predkovia Izraela dostali do Egypta. Konkrétne kniha Genesis 37 kapitola hovorí o Jozefových snoch, ktoré mali za následok rozhorčenie jeho bratov, ktorý ho predali do otroctva. Príbeh o predaní Jozefa do otroctva svojimi bratmi ako opisuje Gn 37, 25-28¹ obsahuje dve tradície, ktoré sú vzájomne zipovito spojené. V Gn 25, 25-27 sa hovorí o *Izmaelských kupcoch*, zatiaľ čo v.28 spomína *Midiánco*v. Jedná sa tu o rôzne podania, ktoré sa tradovali spočiatku ústne, ako rodinné legendy o praotcovi Jozefovi a o jeho spôsobe príchodu do Egypta. Genesis 39 kapitola podáva správu ako sa praotec Jozef stáva popredným predstaviteľom na *Putifarovom* dvore. Konkrétne povolanie praotca Jáкова do Egypta je opísané v Gn 46, 2-4². Tam je uvedené priame povolanie Jáкова a celého jeho rodinného klanu samotným Bohom. Vo videní sa prv Boh Jákovovi pripomína slovami ako „Ja som ten silný Boh tvojho otca Izáka“ podľa čoho aj vieme, že **Boh tu vystupuje ako rodinné Božstvo Jákových predkov**. Tento Boh praotca Izáka povoláva Jáкова „Neboj sa odísť dolu do Egypta“. Ďalej vo v.3b máme aj zaslúbenie o tom, že učiní z Izraela veľký národ. V nasledujúcom v.4 máme slová „Ja pôjdem s tebou dolu do Egypta a ja ťa tiež odtiaľ zase vyvediem hore“. Práve tu máme predzvesť o budúcom vyvedení z Egypta, teda ako my hovoríme jedná sa o nami opisovaný exodus. Z tohto rodinného klanu sa podľa Ex 1,1-7³, kde je podaná rodinná ge-

¹ 25 Keď sa posadili k jedlu, videli prichádzať karavánu Izmaelitov z Gileádu. Ťavy niesli ladanovú živicu, balzam a myrhu, ktoré dopravovali do Egypta. 26 Júda povedal bratom: Čo budeme mať z toho, keď brata zabijeme a zatajíme jeho krv? 27 Poďme, predajme ho Izmaelitom, ale neovzduchujeme našho ruky, veď je to náš rodný brat. Bratia ho poslúchli. 28 Keď ťadiať prechádzali midiánski kupci, bratia vytiahli Jozefa z cisterny a predali ho za dvadsať strieborných Izmaelitom, ktorí ho odvedli do Egypta.

² 2 Boh oslovil Izraela v nočnom videní: Jákob! Jákob! On odpovedal: Tu som! 3 Povedal mu: Ja som Boh, Boh tvojho otca. Neboj sa odísť do Egypta, lebo tam z teba urobím veľký národ. 4 Ja sám pôjdem s tebou do Egypta a ja ťa odtiaľ privediem aj späť. Jozef ti vlastnou rukou zatlačí oči.

³ Toto sú mená synov Izraela, ktorí prišli s Jákomom do Egypta. Každý prišiel so svojou rodinou: 2 Rúben, Šimeón, Lévi a Júda; 3 Jissachár, Zebulún a Benjamín; 4 Dán, Naftali, Gád a Ašér. 5

nealógia Izraela, vytvorilo podľa neskoršej tradície *dvanásť Izraelských kmeňov*. Čo sa týka novodobých výskumov, tak nie je žiaden archeologický priamy dôkaz o nejakom väčšom počte Izraelitov v Egypte. V Ex 12,37 máme správu o počte až šesťsto tisíc ľudí, ktorí vyšli z Egypta. Je to dosť zarážajúce, že egyptské historické záznamy mlčia o takomto veľkom, a hromadnom odchode takejto veľkej a početnej skupiny. Kroniky Egypta boli veľmi dôsledné a určite pri tak veľkom odchode, by boli zaznamenali tak veľkú udalosť masívneho odchodu tak početnej skupiny ľudí. Egyptské záznamy hovoria o mnohých skupinách, ktoré migrovali do Egypta v období sucha a hladu a táborili pri oblastiach Nílskej delty, ktorá bola úrodnou pôdou. Presúvali sa nomádske skupiny a kočovníci. Aj kniha *Genesis 12,10*¹ podáva správu ako sa praotec Abrahám kvôli hladu presunul do Egypta.² Biblické správy o dĺžke po-

Všetkých, čo vyšli z Jákobových bedier, bolo sedemdesiat. Jozef totiž už bol v Egypte. 6 Potom zomrel Jozef, všetci jeho bratia i celé vtedajšie pokolenie. 7 Izraeliti boli však plodní, rozmnožili sa, vzrástol ich počet a preveľmi zmohutnели, takže ich bola plná krajina.

¹ *Keď v krajine nastal hlad, Abrám odišiel do Egypta, aby tam začas pobudol, lebo v krajine sa veľmi rozšíril hlad.*

² Tu je dobré si všimnúť ako pracuje biblická tradícia, kde sa v rannejšej dobe Izraela tradovali rodinné príbehy a legendy o patriarchoch. Zatiaľ čo v Gn 12, 10-20 príbeh hovorí o Abrámovi, ktorý prišiel do Egypta kvôli hladu so svojou ženou Sárrou a zo strachu pred faraónom vydáva svoju ženu Sárrou za jeho sestru. Iná tradícia hovorí o Abrámovi v Gn 20,1-18 kde sa Abrám presúva do Geráru a svoju ženu Sárrou vydáva za svoju sestru zo strachu pred kráľom Geráru Abimelechom. Treba si aj porovnať príbeh o Praotcovi Izákovi v Gn 26,6-11 kde je to isté rozprávanie ako v Gn 20,1-18 o Abrámovi len s tým rozdielom, že už sa nejedná o Abráma a jeho ženu Sárrou, ale o Izáka a jeho ženu Rebekú. Z povedaného vyplýva, že v krajine praotcov bol hlad a neúroda. To prinútilo nomádske rodinné klany sa presunúť do rôznych oblastí, ktoré boli úrodnejšie. Jedna z tradícií hovorí aj o Egypte. Tieto starobylé rozprávania sa vzťahli na nami uvedených praotcov a do bežného rámca rozprávania o putovaní z dôvodu hladu a ich presunoch sa menili len hlavné postavy. Gn 12,10-20: *Keď v krajine nastal hlad, Abrám odišiel do Egypta, aby tam začas pobudol, lebo v krajine sa veľmi rozšíril hlad. 11 Keď sa chystali vojsť do Egypta, povedal svojej žene Saraj: Pozri sa, viem, že si žena krásneho vzhľadu. 12 Keď ťa uvidia Egypťania, povedia si: Toto je jeho žena. Mňa zabijú a teba nechajú nažive. 13 Povedz teda, že si moja sestra, aby sa mi pre teba vodilo dobre a zostal som tvojou zásluhou nažive. 14 Keď Abrám prišiel do Egypta, Egypťania videli, že je to žena veľmi krásna. 15 Uvideli ju aj faraónovi dvoranania, vychoválili ju pred faraónom a odviedli ju do jeho paláca. 16 Ten pre ňu s Abrámom dobre zaobchádzal, takže mal ovce, dobytok, osly, sluhov, slúžky, oslice a ťavy. 17 Hospodín však postihol faraón a jeho dom ťažkými údermi pre Saraj, Abrámovu ženu. 18 Faraón zavolał Abráma a povedal mu: Čo si mi to urobil? Prečo si mi nepovedal, že je to tvoja žena? 19 Prečo si povedal, že je to tvoja sestra?*

bytu Izraelitov v Egypte podávajú rôzne správy. Správa v Ex 12,40¹ hovorí o 430 rokoch. Gn 15,13² spomína 400 rokov, zatiaľ čo Gn 15,16³ ho-

Ja som si ju preto vzal za ženu. Tu teda máš svoju ženu, ber si ju a chod'! 20 Faraón ho potom zveril mužom, aby ho poslali preč aj s jeho ženou i so všetkým, čo mal. Gn 20,1-18: Odtiaľ sa Abrahám vybral do kraja Negev. Zastavil sa medzi Káděšom a Šúrom a dočasne zostal v Geráre. 2 Abrahám vtedy o svojej manželke Säre hovorieval: Toto je moja sestra. Gerársky kráľ Abimelech poslal po Sáru a vzal si ju. 3 V noci vo sne prišiel Boh k Abimelechovi a povedal mu: Určite zomrieš, lebo si si vzal ženu, čo má muža. 4 Keďže Abimelech sa k nej ešte nepriblížil, povedal: Pane, zabíjaš aj spravodlivých ľudí? 5 Či mi on sám nepovedal: Toto je moja sestra? Ba aj ona mi povedala: To je môj brat. Urobil som to v nevinnosti srdca a s čistými rukami. 6 Boh mu vo sne povedal: Aj ja viem, že si to urobil v nevinnosti srdca, preto som ti zabránil zhrešiť proti mne a nedopustil som, aby si sa jej dotkol. 7 Vráť teda manželku jej mužovi, lebo on je prorok. On sa bude za teba prihovárať, aby si žil. Ak ju však nevrátiš, vedz, že určite zomrieš so všetkými, čo patria k tebe. 8 Abimelech včasráno vstal, zvolal všetkých svojich sluhov, a keď im vyrozprával všetko, čo sa stalo, muži sa veľmi naľakali. 9 Abimelech zavola Abraháma a povedal mu: Čo si nám to urobil? Čím som sa proti tebe prehrešil, že si priviedol na mňa a na moje kráľovstvo taký veľký hriech? Urobil si mi niečo, čo si nemal urobiť. 10 Potom sa Abimelech Abraháma spýtal: Čo ti to zišlo na um, takto sa správať? 11 Abrahám odvetil: Povedal som si: Na tomto mieste určite nieto bázne pred Bohom a pre moju ženu ma zabijú. 12 Napokon, ona mi je naozaj sestrou. Je to dcéra môjho otca, no nie dcéra mojej matky; stala sa mojou ženou. 13 Keď ma Boh po odchode z otcovského domu nechal blúdiť, vtedy som jej povedal: Preukáž mi túto láskavosť: Všade, kam prídem, povieš: To je môj brat. 14 Nato vzal Abimelech ovce, dobytok, otrokov a slúžky, dal ich Abrahámovi a vrátil mu aj jeho ženu Sáru. 15 Abimelech povedal: Pozri, moja zem je pred tebou, bývaj, kdekoľvek sa ti zapáči. 16 Säre povedal: Pozri, tvojmu bratovi som dal tisíc strieborných, to bude odškodné na zastretie očí všetkým, čo sú s tebou. Tým budeš ospravedlnená pred všetkými. 17 Abrahám sa modlil k Bohu; Boh uzdravil Abimelecha, jeho ženu i slúžky, takže mohli rodiť. 18 Hospodin totiž zavrel každé materské lono v Abimelechovom dome pre Abrahámovu ženu Sáru. Gn 26,6-11: Izák teda zostal v Geráre. 7 Keď sa tamojší muži pýtali na jeho ženu, povedal: To je moja sestra. Báľ sa totiž priznať, že je to jeho manželka. Uvažoval takto: Tunajší muži ma môžu pre Rebeku zabiť, lebo je veľmi pekná. 8 Keď tam už dlhší čas žil, raz sa fílištínsky kráľ Abimelech díval z obloka a videl, ako sa Izák láska so svojou ženou Rebekou. 9 Abimelech si predvolal Izáka a povedal mu: To je určite tvoja manželka. Prečo si mi teda povedal, že je to tvoja sestra? Izák odvetil: Povedal som to preto, aby som pre ňu neprišiel o život. 10 Abimelech však povedal: Čo si nám to urobil? Lahko sa mohlo stať, že by niektorý muž s tvojou ženou spal a bol by si na nás uvalil veľkú vinu. 11 Preto Abimelech prikázal všetkému ľudu: Kto sa dotkne tohto muža alebo jeho ženy, toho stihne trest smrti.

¹ Ex 12,40-41 Izraeliti bývali v Egypte štyristotridsať rokov. 41 Po štyristotridsiatich rokoch presne na deň vyšli všetky Hospodinove zástupy z Egypta.

² Hospodin povedal Abrahámovi: Dobré si uvedom, že tvoji potomkovia budú priselcami v cudzej krajine, zotročia ich a štyristo rokov budú s nimi zle zaobchádzať.

³ Vo štvrtom pokolení sa sem však vrátia, lebo doteraz nie sú dovŕšené viny Amorejčanov.

vorí o troch až štyroch generáciách. Správa v *1Krn 6,11* pripomína dĺžku pobytu v Egypte a hovorí o 480 rokoch. Z povedaného, je možné vyvodíť tézu, že kroniky mlčia, pretože sa zrejme jednalo o malú nevýznamnú skupinu ľudí, ktorí prekročili hranice Egypta. Odborná literatúra a väčšina biblistov sa zhoduje, že prvá skupina nomádov semitského pôvodu stotožnená s rozrávaním o praotcovi Jozefovi sa mohla do Egypta dostať za vlády dynastie *Hyksos*, ktorí vládli v priebehu 18. a 17. storočia pr.Kr. a v 16. stor. boli vyhnaní z Egypta *Thutmosom I.* Biblickú správu o dobe útlaku v Egypte je možné stotožniť s vládou faraóna *Ramsesa II* z 13. stor. pr.Kr. Aj správa v *Ex 1,11* ktorá hovorí o tom, že Izraeliti stavali mestá *Pitóm* a *Ramses*. Práve mesto Ramses slúžilo ako rezidencia dynastie Ramsesovcov. Za dobu kedy sa mohol exodus uskutočniť možno považovať obdobie vládnutia Ramsesovho nástupcu *Merneptacha*.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BÁNDY, J., 2006. *Dejiny Izraela*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-2193-7.
- DILLARD, B., LONGMAN, T., 2008. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrát domú. ISBN 978-80-7255-244-3.
- DUBOVSKÝ PETER, HAJAS BENEDIKT, HIDVÉGHYOVÁ LUCIA, HROBON BOHDAN, JANČOVIČ JOZEF, JUHÁS PETER, LAPKO RÓBERT, PANCZOVÁ HELENA, PIGULA JURAJ, SOVA MILAN, ŠTRBA BLAŽEJ, TIŇO JOZEF, TYROL ANTON, 2013. *Komentáre k Starému zákonu, EXODUS*. Bratislava: Teologická fakulta Trnavskej univerzity. Vydavateľstvo Dobrá kniha. ISBN 978-80-7141-766-8.
- NANDRÁSKY, K., 1992. *Úvod do Starej Zmluvy*. Bratislava
- NANDRÁSKY, K., 1994. *Dejiny biblického Izraela*. Bratislava: ISBN 80-85733-16-1.
- NANDRÁSKY, K., 1995. *Ebed Jahve, Piesne o Hospodinovom služobníkovi*. Bratislava: ISBN 80-223-0865.

¹ V štyristoosemdesiatom roku po odchode Izraelitov z Egypta, v štvrtom roku Šalamúnovej vlády nad Izraelom, v mesiaci zív, čo je druhý mesiac, začal Šalamún stavať Hospodinov dom.

- NANDRÁSKY, K., 1996. *Teológia Starej Zmluvy*. Bratislava: ISBN 80-223-0774-2.
- RENDTORFF, R., 1996. *Hebrejská bible a dějiny*. Vyšehrad: ISBN 80-7021-190-3.
- ROHÁČEK, J., 1996. *Svätá Biblia*. SBS. ISBN 80-85486-07-5.
- SIGMUND, F., 1995. *Mojžiš a monoteizmus, Danubiaprint*. Bratislava: ISBN 80-218-0185-9.

ROZDELENIE KNIHY EXODUS

(2. časť)

ThDr. Mário Blahota

Každá kniha Pentateuchu¹ sa zachovala s vlastným názvom. Napriek tomu sa považujú za jeden celok a jednotné literárne dielo. Každý z piatich spisov má názov, ktorý je utvorený z počiatočných hebrejských slov stojacich na začiatku textu. V súvislosti s konkrétnou knihou Exodus, ktorej názov je mimochodom latinský názov spisu², kniha má aj svoj hebrejský názov. V tomto prípade je počiatočným slovom v hebrejskom texte slovo *šemót*, čo v preklade znamená *mená*.³ Niekedy sa táto kniha zvykne voľnejšie označovať ako *Evanjelium Starej zmluvy*, pretože spis opisuje vyslobodenie Izraela spod egyptského útlaku, čo v konečnom dôsledku je *Božím spásanosným činom*⁴ vyslobodzujúcim trpiaci národ (HERIBAN, s. 49). Knihu možno rozdeliť do dvoch základných častí - *Ex 1–18* ako časť *historickú* a časť *Ex 19–40* ako časť *zákonodarnú* (HERIBAN 1997, s. 375). Prvá časť knihy je plná „*mocných činov Jahveho*“ ako sprievodného javu *teofánie* pri vyslobodzovaní Izraela z Egypta. Kapitoly 1-15 cielene smerujú k opisu *vyjdenia z Egypta*, ktoré je spojené s *Pesachom*. Mohlo by sa zdať, že celá časť je *kultická* legenda k tomuto sviatku. Je dosť možné, že sa tieto texty prednášali v rámci sviatku Pesach (RENDTORFF 1996, s. 185). *Ex 15,22-18,27* hovorí o Izraeli, ktorý sa vydáva na cestu. Ide tu o zmenu miesta, o presun z Egypta na púšť. V tejto časti sa spomína aj príchod ľudu k hore Sinaj. Predpokladá sa, že *Sinajská tradícia* stála na počiatku samostatne, a s tradíciou o vyvedení z Egypta nebola spojená od počiatku (RENDTORFF 1996, s. 185).⁵ Ďal-

¹ Pentateuch ako súhrnné označenie piatich kníh Mojžišových je latinský ekvivalent gréckeho názvu *hé pentateuchos biblos*. Tento názov je zaužívaný v odbornej terminológii ako Pentateuch. V židovskej tradícii sa tieto knihy označujú ako Tóra.

² Grécky názov a tiež aj latinský názov spisu je utvorený na základe obsahu daného spisu.

³ Exodus 1:1 *אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל* /A toto sú mená synov Izrael/.

⁴ Pozri. Ex 4,31 kde sa opisuje, ako sa Izrael potešil, že Jahve navštívil ľud a uzel ich trápenie. Následne v Ex 19,4 – 6 sú slová Jahveho, ktorými je vyslobodený národ národom svätým a kráľovstvom kňazov. Ide tu teda o „dobrú zvesť“ pre trpiaci národ.

⁵ Autor poukazuje na von Rada (1938), ktorý upozornil, že v niektorých častiach označovaných ako vyznávačské časti starého Izraela, napr. Dt 26,5-9; 6,20-25; 1Sam 1,8; Ex

ším samostatným celkom sú kapitoly *Ex* 19-24, kde sa opis udalostí na Sinaji odvíja od *Ex* 19,1 až po *Num* 10,10.

V *Ex* 19-24 sú dva ohraničené rámce skladajúce sa z *Dekalógu*¹ a z tzv. *Knihy zmluvy*² pomenovanej na základe *Ex* 24,7. V kapitolách *Ex* 25-31 a 35-40 sa nachádza podrobný opis výstavby svätyne na praktizovanie kultu. Správa o výstavbe kultickej svätyne v *kap.* 35-40 má pokračovanie aj v knihe *Leviticus* 8 *kap.*³ V závere je nutné spomenúť celok rozprávania v *Ex* 15,22- 18,27, ktorý rozpráva o udalostiach medzi *exodom* z *Egypta* a *príchodom k hore Sinaj*. Tento úsek sa zrejme skladá z rôznych *etiologických príbehov* viažucich sa na niektoré miesta.⁴

Naratívna časť spisu

Ex 1,1-2,1 *Jákovov rod v Egypte*⁵

Ex 2,1-22 *Mojžiš v Egypte*⁶

Ex 2,23-25 *Krátky komentár o Božej rozpomienke na zmluvu s Abrahámom*

Ex 3,1-4,17 *Mojžišovo povolanie Jahvem*⁷

15,12n sa nehovorí o Sinaji, ale hneď po vyjdení z Egypta sa spomína priamo privedenie do zaslúbenej zeme. Naproti tomu sú časti, kde sa opisuje putovanie Izraela púšťou, ale taktiež v nich chýba zmienka o Sinaji ako napr. v Jz 24,7b; Ž 78,52; 136,16; 105,40; Am 2,10.

¹ Ex 20,1-17.

² Ex 20,22-23,19.

³ Lv 8 kapitole komentuje vysviacku kňazov z Ex 29 kap.

⁴ Ex 15,23 Mara, Ex 17,7 Massa a Meríba, Ex 15,27 Él, Ex 17,1.8 Refídím. Tieto príbehy majú spoločný obsahový rámec a to tzv. reptanie Izraela voči Mojžišovi. Jedine príbeh z Ex 18 kapitoly neobsahuje reptanie.

⁵ Ex 1,1 a jej začiatok verša „Toto sú mená Izraelitov, ktorí vyšli do Egypta“ je totožný s Gn 46,8. Dá sa predpokladať, že genealógia v Gn 46,8-27 a začiatok Ex sú rovnakej pramennej vrstvy. Tiež aj Ex 1,5 referuje o počte Jakubových potomkov, ktorých je podľa MT 70 osôb, pričom v LXX je správa o 75 osobách. Tu badať inú pramennú vrstvu.

⁶ Ex 2,10 Ide tu o ľudovú etymológiu Mojžišovho mena hebr. מֹשֶׁה/Moše/, ktoré je zdôvodnené slovesom „maša“ /vytiahnuť/. Skôr sa predpokladá, že ide o skrátenú formu teoforického mena, napr. Thut-mose, Ramses-mose. /Thutov syn, Ramsesov syn./ V Ex 2,18 sa nezhoduje meno Mojžišovho svokra- madiaánskeho kňaza Reula, pričom vo veršoch Ex 3,1; 4,18; 18,1 sa volá Jetro.

⁷ V Ex 3-4 kap. Sa prelínajú viaceré pramenné vrstvy J a E. Paralelné rozprávanie prameňa po povolaní Mojžiša máme aj v Ex 6,2-13 a 6,28-7,7. Tiež aj pomenovanie hory v Ex 3,1

Ex 4,18-23 *Mojžišov odchod z Madianu*

Ex 4,24-26 *Krátky komentár o obriezke¹*

Ex 4,27-31 *Jahve dáva pokyny Áronovi*

Ex 5,1-6,1 *Mojžiš v Egypte pred Faraónom²*

Ex 6,2-7,7 *Druhý paralelný komentár k povolaniu Mojžiša³*

Ex 7,8-11,10 *Egyptské rany⁴*

Ex 12,1-13,16 *Ustanovenie Paschy a ustanovenie zákona o prvorođenstve⁵*

Ex 13,17-14,31 *Východ Izraela z Egypta a prechod cez Trstinové more⁶*

Ex 15,1-20 *Víťazná pieseň⁷*

Ex 15,22-18,27 *Pochod púšťou⁸*

ako hora Choreb je pomenovaním E vrstvy, naproti tomu pomenovanie hory ako Sinaj je tradíciou J.

¹ Porov. Gn17,10. V texte nie je zmienka, čím nôh sa Cippora dotkla.

² Ex 5,1 obsahuje motív slávnosti na púšti, ktorý sa objavuje v celej línii rozprávania o egyptských ranách ako refrén. Pozri Ex 7,16.26; 8,4.16.23; 9,1.13; 10,3.24; 12 kap.

³ Text Ex 6,2-7,7 je rozprávaním kňazskej vrstvy, rozdiel v rozprávaní Ex 3-4 kapitoly je v používaní Božieho mena. V Ex 3,13 sa Boh predstavuje ako El Šaddaj - Boh patriarchov, avšak v tejto správe sa užíva meno Jahve. Vo v. 9 ľud odmieta Mojžišove slová, avšak v Ex 4,29nn sa Izraeliti zaradovali Mojžišovým slovám a ďakovali Bohu.

⁴ Ex 10,28-29 podáva správu, v ktorej Faraón odmieta Mojžiša a hrozí mu smrťou, pokiaľ ho opäť uvidí. Naproti tomu v Ex 11,3-8 vystupuje opäť Mojžiš pred Faraónom v predpovedaní desiatej rany Egyptu. Táto posledná desiatá rana sa tradovala samostatne, preto zrejme patrí k inej tradícii. Teda históriu deviatich rán chápe Exodus ako útek (pozri Ex 10,29). História desiatej rany predstavuje Exodus ako vyhnanie (pozri 12,31-33). Ide tu o dve tradície exodu, ktoré sa prelínajú, pričom rozprávanie o desiatej rane sa tradovalo v súvislosti s príbehom o exode, ktorý sa uskutočnil na základe vyhnania. Tradícia deviatich rán sa spája s exodom, ktorý sa udial ako útek pred pohrozením smrti Mojžišovi faraónom.

⁵ Treba porovnať s rituálmi v Lv 23,5-8; Num 28,16-25; Dt 16,1-8.

⁶ Všeobecne sa uznáva, že sa tu prelínajú dve tradície, pre toto sa udávajú dve odlišné trasy putovania Izraela. Iní autori tvrdia, že ide o dve skupiny, ktoré prekonali exodus púšťou.

⁷ Vo Víťaznej piesni sa vo v.14-16 spomína dobývanie Kanánu a vo v.17 sa hovorí o chráme na hore v Jeruzaleme. Ide o neskoršiu tradíciu z doby, keď bol už Izrael dávno usadený. V tomto liturgickom texte ide o tradíciu, ktorá naviazala na Jahveho mocné činy pri exode ako napríklad prechod cez Červené more a následné mocné činy pri dobytí Kanánu so završením vybudovania Jeruzalemského chrámu.

⁸ Exodus 15,22-18,27 obsahuje etiologické príbehy, ktoré sa viažu na konkrétne miesta, napr. v Ex 15,23 Mara, Ex 17,7 Massa a Meríba, Ex 15,27 Él, Ex 17,1.8 Refidim. Tieto príbehy majú spoločný obsahový rámec a to tzv. reptanie Izraela voči Mojžišovi. Izrael je

Zákonodarná časť spisu

Ex 19,1-25 *Príchod k Sinaju*

Ex 20,1-21 *Dekalóg¹*

Ex 20,22-23,33 *Kniha zmluvy²*

Ex 24 *Utvrdenie Izraela o dodržiavaní zákonov, Mojžišov výstup na Sinaj³*

Kultická časť spisu⁴

Ex 25-31 *Zriadenie svätyne*

Ex 32,1-35 *Kult zlatého teľaťa⁵*

Ex 33 *Zriadenie Stanu stretávania sa⁶*

Ex 34 *Obnovenie zmluvy⁷*

Ex 35,1-3 *Ustanovenie šabatu¹*

vzporný a reptá na smäd Ex 17,3; hlad Ex 16,2; jedine príbeh z Ex 18 kapitoly neobsahuje reptanie.

¹ V Pentateuchu sú dve formy Dekalógu. Dekalóg Ex 20,1-21 je redakčnou prácou Elohistu, pričom Dekalóg v Dt 5,6-21 je redakčným spracovaním Deuteronomistického teologického rámca.

² Ide o rozšírenú verziu Dekalógu pochádzajúcu z neskoršieho obdobia, o legislatívny súbor, ktorý sa odvoláva na Dekalóg Ex 24,7. Predpisy tejto právnej normy predpokladajú usadené a poľnohospodársky zamerané spoločenstvo.

³ V texte Ex 24 kap. vidieť rôzne prelínajúce sa podania o zakončení zmluvy. V Ex 24,1-2 je zmienka, ako Jahve dáva príkaz Mojžišovi na výstup na horu spolu so sedemdesiatimi. Verš Ex 24,3 má nelogický sled, kde Mojžiš prednáša slová Jahveho a ľud utvrdzuje svoju vôľu k plneniu tohto zákona, pričom opäť v Ex 24,9 Mojžiš vystupuje na horu spolu so sedemdesiatimi podľa pokynov veršov 1-2. Teda verš 9 je logickým pokračovaním verša 1-2. Taktiež je možné vidieť, ako prvá správa o utvrdení zmluvy, ktorá je v.1-2; 9-11 hovorí o spečení zmluvy kultickou hostinou, pričom odlišná správa v.3-8 opisuje spečatenie zmluvy ako obrad vylitia krvi na ľud. Ďalšie odlišné podanie utvrdenia zmluvy je v Ex 34.

⁴ Ex 25-31 sú spracovaním a redakciou kňazského kódexu P. Tento prameň je najmladší prameň Pentateuchu, ktorý má záujem o podanie kulticko-rituálnych predpisov a kňazských poriadkov. Má záujem aj o chronológiu a genealógiu.

⁵ Severoizraelský kráľ /922-901/, ktorý panoval po rozdelení kráľovstva, nemal v počiatkoch monarchie oficiálny kult. Dôkazom tvrdenia je opis v 1Kr 12,28, ako vyzýva ľud k uctievaniu zlatých teliat a spája tento kult s vyvedením Izraela z Egypta. Tieto býčky nemali byť viditeľnou podobou Jahveho, ale len jeho trónom. (Bándy, 2006 s. 100). Napriek tomu je tento kult označený v 2Kr 3,3;10,29 za modloslužbu.

⁶ Pozri Nm 11,6; 12,4-10; Ex 29,42-43; Lv 1,1.

⁷ Pozri Ex 24kap.

Ex 35,4-40,33 *Výstavba svätyne a kultické predmety*

Ex 40,34-35 *Jahve si prisvojuje a posväcuje svätyňu*

Ex 40,36-38 *Jahveho teofánia v podobe oblaku*

Zoznam bibliografických odkazov:

- BÁNDY, J., 2006. *Dejiny Izraela*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-2193-7.
- DILLARD, B., LONGMAN, T., 2008. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrát domú. ISBN 978-80-7255-244-3.
- DUBOVSKÝ PETER, HAJAS BENEDIKT, HIDVÉGHYOVÁ LUCIA, HROBOŇ BOHDAN, JANČOVIČ JOZEF, JUHÁS PETER, LAPKO RÓBERT, PANCZOVÁ HELENA, PIGULA JURAJ, SOVA MILAN, ŠTRBA BLAŽEJ, TIŇO JOZEF, TYROL ANTON, 2013. *Komentáre k Starému zákonu, EXODUS*. Bratislava: Teologická fakulta Trnavskej univerzity. Vydavateľstvo Dobrá kniha. ISBN 978-80-7141-766-8.
- NANDRÁSKY, K., 1992. *Úvod do Starej Zmluvy*. Bratislava
- NANDRÁSKY, K., 1994. *Dejiny biblického Izraela*. Bratislava: ISBN 80-85733-16-1.
- NANDRÁSKY, K., 1995. *Ebed Jahve, Piesne o Hospodinovom služobníkovi*. Bratislava: ISBN 80-223-0865.
- NANDRÁSKY, K., 1996. *Teológia Starej Zmluvy*. Bratislava: ISBN 80-223-0774-2.
- RENTTORFF, R., 1996. *Hebrejská bible a dejiny*. Vyšehrad: ISBN 80-7021-190-3.
- ROHÁČEK, J., 1996. *Svätá Biblia*. SBS. ISBN 80-85486-07-5.
- SIGMUND, F., 1995. *Mojžiš a monoteizmus, Danubiaprint*. Bratislava: ISBN 80-218-0185-9.

¹ Ex 35-39 opakuje Ex 25-31.

ÚLOHY ĽUDÍ V TRANZITE DO DÔCHODKOVÉHO VEKU

prof. PhDr. Mária Machalová, CSc.

Čo je človek a k čomu je?

Čo je na ňom dobrého a čo zlého?

Počet ľudských dní je nanajvýš sto rokov.

Ako kvapka vody v mori a zrnko piesku,

tak je tých niekoľko málo liet ...

Preto Hospodín jednal s ľudmi zhovievavo a vylial na nich svoje zľutovanie.

(Biblia. Sírachovec 18, 8-11)

Keď si uvedomíme, že básnici už o štyridsiatke píšu ako o starobe mladosti a mladosti začínajúcej staroby, pre veľkú časť populácie ľudí je tranzit do dôchodkového veku aktuálnou výzvou k osobnej príprave na toto obdobie života.

V kultúre, ktorá sa vyhyba bolesti a krízam sa k starnutiu a starobe zaujíma zvláštny postoj. Odmietajú sa, alebo sa obdobie dôchodkového veku zľahčuje. V čase vrcholu pracovnej kariéry, osobných úspechov a intenzívnej angažovanosti v živote sa málo pripúšťa, alebo vonkoncom nepripúšťa možnosť vlastnej staroby. Zdá sa neaktuálna.

Kríza, ktorá sprevádza tranzit do dôchodkového veku spôsobuje u mnohých ľudí nepríjemné precitnutie, obavy a úzkosť. Duševné zdravie však závisí od toho, či sú ľudia schopní stretnúť sa so svojimi krízami života a vysporiadať sa s nimi. Napokon, ako konštatuje M.Scott-Peck (1993) *iba vďaka krízam môžeme osobnostne rásť*.

Zmysel psychologickéj prípravy na dôchodkový vek

Zmyslom psychologickéj prípravy ľudí na dôchodkový vek už v období strednej dospelosti, no najmä v období neskorej dospelosti nad päťdesiat rokov, je informovanie a odborná pomoc ľuďom, zameraná na otázky súvisiace s odchodom do dôchodku. Predmetom záujmu sú psychologické otázky súvisiace s tranzitom a vstupom do dôchodku. Cieľ je jasný – vzdelávacími aktivitami prispieť k prevencii možných psychických a sociálnych porúch v adaptácii ľudí na životné zmeny. Starnutie je proces, ktorý sa týka navzájom prepojených aspektov človeka – biologického,

psychického a sociálneho aspektu. *Starnutie prebieha v rôznych kontextoch* (Hamilton, 1999, s. 44):

- v kontexte „*fyzickej ontogenézy*“ čiže biologického starnutia;
- v kontexte „*habituácie prostredia*“ čiže reagovania a prispôsobenia sa na prostredie automatizmami mimo vedomej vôľovej kontroly;
- v kontexte „*kognitívnej generativity*“ čiže vedomého spracovania informácií a správania sa človeka.

Niektoré procesy starnutia nemožno ovplyvniť ľudskou vôľou, hlavne nie biologické starnutie, ale kognitívna generativita to znamená vedomé, rozumové, citové zvládanie situácie a svojej osoby závisia na človeku samotnom.

Edukácia dospelých (čiže výchovné vplyvy a vzdelávanie dospelých) a tiež poradenstvo (edukačné sociálne poradenstvo, andragogické poradenstvo, psychologické poradenstvo, sociálne poradenstvo) zamerané na osoby v tranzite do dôchodku, vychádzajú z predpokladu, že osobnosť človeka je schopná radikálnych psychických zmien po celý život. Teda aj v staršom veku. Človek disponuje psychickým potenciálom, ktorý sa aktivizuje vtedy, keď sa primerane v rámci životného obdobia stimuluje podnetmi sociálneho, kultúrneho a psychologického prostredia.

Psychosociálne krízy

Človek v rôznych fázach svojho života rieši vývinové a rozvojové úlohy a tiež rôzne konflikty, ktoré sú s nimi spojené. Ľudí zvlášť v štádiu zrelého veku prinúti okolnosti života zaoberať sa špecifickými psychosociálnymi krízami (Erikson. In: Hall-Lindzey, 1997, s. 75):

- psychosociálnou krízou *generativity* verus *stagnácie*,
- psychosociálnou krízou *integrácie* verus *zúfalstva*.

Generativita znamená produktívny a tvorivý život dospelých v rôznych obdobiach pracovného zaradenia, rodinnej siete, záujmov. Dospelí vytvárajú idey a produkty, vychovávajú deti ako svojich pokračovateľov, ktorým môžu prenechať vlastné hodnoty. Preferovanie konzumného spôsobu života má psychické následky. E.H.Erikson konštatuje: „*Keď jedinec nevyjadrí svoju potrebu generativity riskuje stagnáciu, v ktorej sa osob-*

nosť ochudobní a regreduje do záujmu o seba samého. Až potom ako ľudia viedli druhých, starali sa o nich, učili ich, sa objavuje štádium integrity.“

Úvahou o vrcholoch a pádoch v priebehu svojej životnej cesty, keď si človek uvedomí obmedzenia v staršom veku môže prežívať naozajstné *zúfalstvo*. Môže mať pocit, že jeho život nemal či nemá zmysel. Lenže už nie je čas na návrat, ani na úplne nový začiatok. Na druhej strane, integrovaný človek je vyrovnaný a spokojný, jeho bohatstvom je *múdrosť* – poznanie prameniace v rozume a v srdci.

Psychosociálne konflikty a adaptácia v staršom veku

Vstupom do obdobia dôchodku človek zvyčajne rieši špecifické konflikty. O konfliktoch v priebehu staršieho veku premýšľa M. Scott – Peck (In Hamilton, 1999, s. 155) v protikladoch a vytypoval ich takto:

1. Konflikt diferenciácie ega verzus lipnutie na pracovnom zaradení.

Mnoho ľudí, zvlášť muži si sebahodnotenie stavia na profesijnej kariére. Odchodom do dôchodku so zamestnaním strácajú aj svoj status, čo negatívne poznačí ich prežívanie.

2. Konflikt transcencie tela verzus zaobranie sa telom.

Spokojná staroba predpokladá schopnosť akceptovať, prekonávať a príliš sa nezaoberať telesnými ťažkosťami.

3. Konflikt transcencie ega verzus zaobranie sa egom.

Prehnaný záujem o vlastné Ja, o vlastný osud sa dá prekonať tak, že sa starší človek stará o kultivovanie života a o spokojnosť blízkych a iných ľudí.

D. Levinson (1980. In: Hamilton, 1999) upozorňuje na to, že v neskorej dospelosti starší ľudia strácajú svoju dominantnú úlohu v zamestnaní aj v rodine. Životnú spokojnosť si môžu udržiavať iba tak, že sa naučia hrať „druhé husle“ a prijmú miesto v úzadí. Žiada sa nám dodať, že nie je pravidlom aby sa seniori spravidla museli „napasovať“ do tejto pasívnej pozície. V mnohom záleží od ich vlastnej stratégie a typu adaptácie na obdobie neskorej dospelosti a staroby. Spôsob zvládania konfliktov zasahujúcich myslenie, cítenie i konanie človeka tohto

vekového obdobia sa prejaví v *type adaptácie jednotlivcov v období dôchodku*:

Konštruktívna osobnosť – zmierená so svojim životom, spokojná a vyrovnaná, dobre komunikuje so sociálnym okolím.

Závislá osobnosť – tiež spokojná, ale málo samostatná, spolieha sa na pomoc najmä blízkeho okolia.

Defenzívna „obrnená“ osobnosť – je neurotická, veľmi aktívna, demonštruje svoju samostatnosť a tým dokazuje, že nepotrebuje pomoc druhých ľudí.

Hostilná „nepriateľská“ osobnosť – obviňuje druhých z vlastného stavu, svojej nevýhodnej pozície, situácie a zlyhania.

Osobnosť, ktorá sa nenávidí – zlosť zo zlyhania obracia na seba, seba deštruktívny typ človeka, ktorý obviňuje sám seba.

Zdá sa, že v projektovaní psychologickej prípravy na dôchodkový vek je potrebné zohľadniť stratégie vyrovnávania sa s krízou dôchodkového štádia životnej cesty. Stratégie sú vždy výsledkom interakcií osobnosti v sociálnom prostredí. Nie sú vonkoncom iba individuálnou záležitosťou seniorov.

Význam vzdelávania pre starších ľudí

Prínos vzdelávania k optimálnej psychosociálnej adaptácii ľudí v období neskorej dospelosti, čiže v seniorskom veku a v starobe, podľa nás bude viditeľný zrejme tak, že po absolvovaní vzdelávacích podujatí budú starší ľudia pripravení a schopní:

- Adekvátne vnímať realitu a svoju životnú situáciu.
- Akceptovať seba samých tak, akí sú.
- Prežívať a správať sa prirodzene a uvoľnene.
- Orientovať sa na dianie v okolí, mimo zvýšeného záujmu o svoje Ja.
- Dokázať obhájiť si a chrániť svoje súkromie.
- Stať sa autonómnymi bytosťami v prežívaní a v správaní.
- Udržiavať vzťahy s blízkymi ľuďmi.
- Nestrácať zmysel pre etiku, pre vlastnú morálku a pre kultúrnosť.
- Zvládnuť tieto náročné úlohy je dozaista neľahká práca, lenže výsledok stojí za vynaloženú námahu, pretože je ním *duševná vyrovnanosť, ktorá je podmienkou psychického a telesného zdravia*.

Vzdelávanie ľudí pre dôchodkový vek

Rozvíjanie individuálneho potenciálu cestou *sebapoznania, sebareflexie a rozširovania si vedomia o sebe* je možné *experienciálnym, inak povedané zážitkovým vzdelávaním a učením sa*. Dospelí ľudia disponujú mnohými a rozmanitými skúsenosťami. Oni sami sú bohatým zdrojom pre učenie sa druhých. V skupine dospelých účastníkov vzdelávania sa môžu skvele obohacovať navzájom.

Z vlastných praktických skúseností edukátorky a poradkyne dospelých konštatujeme, že *zážitkové učenie* sa v skupine má zmysel vtedy, ak sú účastníci vzdelávania k takému učeniu *vnútorne motivovaní*, pripravení a ak sú aj *aktívni*. Zásada *participácie a aktivity* je základným predpokladom efektívneho procesu vzdelávania v skupine dospelých ľudí. Hlavne v takých situáciách, v ktorých sa má utvárať *psychologická a zvlášť sociálno-psychologická kompetencia* dospelých. *Zážitkové učenie* sa v skupine dospelých je vhodné aj vzhľadom na kontext vývinových a rozvojových úloh starších účastníkov vzdelávania dospelých. Zohľadňuje sa potreba interpersonálnych (medziosobných) vzťahov starších osôb a ich potreba komunikácie v užšom kruhu ľudí.

Vo vzdelávaní dospelých sa majú podľa Knowlesa (1996, s. 84) zohľadniť tieto skutočnosti:

- Osobnosť dospelého človeka smeruje k *nezávislosti* a k *sebariadeniu* v živote.
- Dospelý človek akumuloval zásobu *skúseností*, ktoré sú zdrojom pre učenie sa.
- Pripravenosť dospelého človeka učiť sa je vždy spojená so zvládnutím *sociálnych rol*.
- Dospelý človek potrebuje *aplikovať vedomosti a zručnosti* v riešení problémov a v konkrétnych úlohách života.

Účastníci vzdelávania v programoch vzdelávania pre dospelých zvyčajne očakávajú, že sa bude *rešpektovať ich osoba*, že sa im poskytne dostatok príležitostí k *samostatnému rozhodovaniu sa*. Vyhybajú sa situáciám, v ktorých by mohli byť ohrození trestom, či dehonestovaním svojej osoby. Prežívajú a svojím správaním manifestujú odpor k takému prístupu, v ktorom sa potláča a neakceptuje ich *autonómnosť a skúsenosti*. Problematickosť spomenutého prístupu spočíva v tom, že tento postup

odporuje pozitívnej motivácii dospelých k vzdelávaniu a k ich učeniu sa. Naopak, neraz vyvoláva nanovo prežívanú negatívnu skúsenosť, ktorú si dospelí „preniesli“ z predošlých etáp školského vzdelávania. Mnohí z nich prichádzajú na vzdelávacie podujatia so značným časovým odstupom od ich predošlého vzdelávania. Nie sú dostatočne pripravení na samostatné učenie sa. Potrebujú čas na to, aby sa zorientovali a našli si svoj spôsob učenia sa (Knowles, 1996, s. 85).

Zážitkové učenie sa (učenie sa skúsenosťou) je špecifikum vzdelávania dospelých. Je tomu tak preto, lebo sa ním zúročia každodenné skúsenosti spojené s problémami a sociálnymi rolami ľudí. Toto učenie sa uskutočňuje metódami, ktoré aktivizujú a inšpirujú dospelých k seba-poznávaniu a k objektívnemu pohľadu na ľudí, situácie, problémy. Rozvíja sa ním komunikácia – schopnosť tvoriť a kultivovať vzťahy s druhými. Podporuje sa ním transformácia poznatkov na vedomosti, rozvíja sa tvorivosť v riešení záťažových situácií. Pritom edukátor (to znamená vzdelávateľ a vychovávateľ a poradca) stavia na vnímavosti jednotlivcov voči potrebám svojim aj potrebám druhých ľudí.

Zmysel psychologickéj prípravy ľudí v tranzite do dôchodkového veku a odchodu do dôchodku vyjadríme slovami mysliteľa Lao-c (1996):

„Porozumieť iným, to je rozumnosť, spoznať seba, to je osvietenosť! Zvíťaziť nad inými, to je sila, zvíťaziť nad sebou, to je mohutnosť! Nevzdávať sa toho, akým mám byť, to je vytrvalosť a potom zomrieť a nepominúť – to je dlhovekosť!“

Literatúra:

- HALL, C. S. - Lindzey, G. 1997. *Psychológia osobnosti*. Bratislava: SPN 1997.
- HAMILTON, I. A. 1999. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál 1999.
- KNOWLES, M. 1996. Andragogy – An emerging technology for adult learning. In: *Boundaries of adult learning*. Eds. R. Edwards, A. Hanson, P. Raggat. London-New York with The Open University: Routledge 1996.
- LAO-C'. 1996. *Tao Te Ťing (O ceste TAO a jej energie TE)*. Bratislava: Nestor 1996.

- MACHALOVÁ, M. 2010. *Biodromálna psychológia pre pomáhajúce profesie (sociálnych pracovníkov, sociálnych pedagógov a andragógov)*. Brno: IMS 2010.
- MACHALOVÁ, M. 2004. *Psychológia vo vzdelávaní dospelých*. Bratislava: Rádio Print 2004.

ВЫКЛАД 18. PRAVIDLA I. VŠEOBECNÉHO SNEMU

ThDr. Pavol Kochan, PhD. – Mgr. Vasyl' Kuzmyk, PhD.

Κανὼν ΙΗ'.

Ἦλθεν εἰς τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον, ὅτι ἔν τισι τόποις καὶ πόλεσι, τοῖς πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν οἱ διάκονοι διδόασιν· ὅπερ οὔτε ὁ κανὼν, οὔτε ἡ συνήθεια παρέδωκε, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν, τοῖς προσφέρουσι διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Κακεῖνο δὲ ἐγνωρίσθη, ὅτι ἤδη τινὲς τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας ἄπτονται. Ταῦτα οὖν πάντα περιηρεῖσθω, καὶ ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίους μέτροις, εἰδότες, ὅτι τοῦ μὲν ἐπισκόπου ὑπηρεταί εἰσὶ, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους. Λαμβανέτωσαν δὲ κατὰ τὴν τάξιν τὴν εὐχαριστίαν μετὰ τοὺς πρεσβυτέρους, ἢ τοῦ ἐπισκόπου μεταδιδόντος αὐτοῖς, ἢ τοῦ πρεσβυτέρου. Ἀλλὰ μὴδὲ καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἐξέστω τοῖς διακόνοις· παρὰ κανόνα γάρ, καὶ παρὰ τάξιν ἐστὶ τὸ γινόμενον. Εἰ δέ τις μὴ θέλοι πειθαρχεῖν καὶ μετὰ τούτους τοὺς ὁρους, πεπαύσθω τῆς διακονίας.

ПРАВИЛО ѱ.

Дошлò до сватѣгѡ ѡ келікагѡ собора, чòто въ нѣкоторыхъ мѣстахъ ѡ грѣдахъ діаконы преподають преевнѣтерамъ ѡвхаристію, тогдà кàкъ нн прàвнлòмъ, нн ѡбьчлємъ не прѣдано, чòтобы не ѡмѣнѣнїе влèсти прнносїтн, преподавалн прнносàщымъ тѣло хрїстоу. Тàкже ѡ тò родѣлаюсь ѡзвѣстнымъ, чòто дàже нѣкоторые ѡзъ діаконѡвъ, ѡ прѣжде єпїскопѡвъ, ѡвхаристїн прнносàютєл. Сїє о҃же въ да преевнѣтєл: ѡ діаконы да преевнàють въ своєѡ мѣстѣ, знàл, чòто ѡнн вѣтъ лѣжнѣтєлн єпїскопà, ѡ ннзшїє преевнѣтерѡвъ. Да прїемлють же ѡвхаристїю по порàдкѣ поелѣ преевнѣтерѡвъ, преподавàемлю ѡмъ єпїскопòмъ, ѡлн преевнѣтерòмъ. Но ннже ндѣтн посредѣ преевнѣтерѡвъ позвòлено діаконàмъ. Нбо тò вьвèтѣ не по прàвнлѣ, ѡ не въ порàдкѣ. Нїє же кòто, ѡ поелѣ сєгѡ ѡпрєдѣлєнїà, не хòчетъ послѣшенъ бѣтн: да прекратїтєл єгѡ діаконєтєл.

Pravidlo 18.

Svätý a veľký snem sa dozvedel, že na niektorých miestach a mestách diakoni dávajú Eucharistiu kňazom, hoci to nie je v súlade s pravidlom ani obyčajom, aby tí, ktorí nemajú moc prinášať (obet'), dávali prinášajúcim Christovo Telo. Znáмым sa stalo aj to, že niektorí diakoni sa dokonca dotýkajú Eucharistie skôr než biskupi. Toto všetko nech prestane a diakoni nech prebývajú vo svojom stupni vediať, že sú služobníkmi biskupa a nižší od presbyterov. Nech prijímajú Eucharistiu podľa poriadku po presbyteroch; tú nech im dáva biskup alebo presbyter. Diakonom však nie je dovolené sedieť medzi presbytermi. Lebo toto (všetko) nie je podľa pravidla a nie je v poriadku. Ak niekto aj po tomto rozhodnutí nechce byť poslušným, nech skončí jeho diakonstvo.

Úvod do problematiky

18. pravidlo I. Všeobecného snemu odzrkadľuje liturgicko-praktický život Cirkvi a je priamo zamerané na cirkevnú disciplínu a liturgický poriadok. Z obsahovej stránky vyššie uvedeného pravidla vyplýva, že v jednotlivých cirkvách sa objavovala odlišná liturgická prax spojená s postavením diakonov počas bohoslužieb, ktorá nebola v súlade s ustáleným liturgickým poriadkom Cirkvi. Z tohto dôvodu svätí ocovia, prítomní na I. Všeobecnom sneme, sa prostredníctvom prijatia vyššie uvedeného 18. pravidla usilovali zachovať jednotu v bohoslužobnom, liturgickom živote Cirkvi. Vniesli cez spomínané pravidlo do liturgického života Cirkvi vo všetkých eparchiách jednotnú prax. V danom pravidle svätí otcovia predložili voči diakonom tri obvinenia. Prvé obvinenie spočívalo v tom, že diakoni v niektorých eparchiách počas bohoslužieb dávali Eucharistiu presbyterom. Druhé obvinenie sa týkalo skutočnosti, že niektorí diakoni prijímali Eucharistiu skôr ako biskupi. Východiskom tretieho obvinenia bolo to, že v niektorých chrámoch diakoni chceli mať vyššie postavenie ako presbyteri, a dovoľovali si sedieť počas svätej liturgie medzi nimi. Svätí otcovia I. Všeobecného snemu odsúdili takéto svojvoľné počínanie diakonov a zdôraznili, že to nie je ani v súlade cirkevnou disciplínou ani s liturgickým poriadkom.

Výklad pravidla

Ioannes Zonarás. Významný byzantský kánonista Ioannes Zonarás v súvislosti s výkladom tohto pravidla tvrdí, že je potrebné neustále dôstojne a bohabojne pristupovať tak k bohoslužobným predmetom ako aj osobám, ktoré vykonávajú sväté bohoslužby. Podľa neho svätí otcovia I. Všeobecného snemu týmto 18. pravidlom napravili to, čo nebolo v súlade s liturgickým poriadkom Cirkvi. Išlo hlavne o to, že niektorí diakoni počas bohoslužieb dávali sväté prijímanie presbyterom, a tak tiež prijímali Eucharistiu pred nimi, dokonca skôr ako biskup. Z tohto dôvodu pravidlo ustanovuje, aby sa už nič podobne nestávalo, aby každý poznal svoju mieru a miesto v bohoslužobnom živote Cirkvi. Aby si diakoni boli vedomí toho, že pri posvätných úkonoch sú služobníkmi biskupov v súlade ich pomenovaním, a taktiež to, že stupeň diakonskej služby je nižší v porovnaní so stupňom služby presbyterov v Cirkvi.¹

V súvislosti s postavením diakonov v rámci liturgického života Cirkvi sa Ioannes Zonarás odvoláva na biblické východiská, konkrétne na List Židom, v ktorom apoštol Pavol hovorí: „*A je nesporné, že väčší požehnáva menšieho.*“² Z tohto dôvodu svätý snem ustanovil, aby k Eucharistii pristupovali najprv presbyteri, a potom diakoni tak, že sväté Telo a Krv Christovu im dajú biskupi, alebo presbyteri. Pravidlo tiež zakazuje diakonom sedieť počas bohoslužieb medzi presbytermi, pretože to nie je v súlade ani s cirkevnou disciplínou ani s liturgickým poriadkom. Ak by sa niekto z diakonov nepodriadil pravidlu, nech bude pozbavený diakonstva.³

Aléxios Aristinós. S rovnakým pohľadom sa pri výklade 18. pravidla I. Všeobecného snemu stretávame u ďalšieho významného byzantského kánonistu Aristina. Aristinós, rovnako ako aj Zonarás, zdôrazňuje to, že diakoni by mali poznať svoju úlohu a mieru v liturgicko-praktickom živote Cirkvi. Nech nedávajú Eucharistiu presbyterom, a tiež nech sa nedotýkajú Eucharistie skôr ako presbyteri a nesedia po-

¹ Pozri ПРАВИЛА СВЯТЫХЪ ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ СЪ ТОЛКОВАНИЯМИ. Москва 2000, s. 64.

² Žid 7, 7.

³ Pozri ПРАВИЛА СВЯТЫХЪ ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ СЪ ТОЛКОВАНИЯМИ. cit. dielo, s. 64.

čas bohoslužieb medzi nimi. Ak by sa niečo podobné udialo, nie je to v súlade s cirkevnou disciplínou ani dôstojnosťou. Dané pravidlo ustanovuje, aby nikto z diakonov nedával sväté prijímanie presbyterom, ale nech prijímajú svätú Eucharistiu po presbyteroch od biskupa alebo presbytera.¹

Teodor Valsamon. Ďalší cirkevný kánonista Teodor Valsamon pri výklade vyššie uvedeného pravidla, na rozdiel od predchádzajúcich autorov, objasňuje hierarchický stupeň presbyterskej a biskupskej služby Cirkvi vo vzťahu k diakonskej službe. Tvrdí, že úlohou diakonov v Cirkvi je prisluhovať počas bohoslužieb presbyterom a biskupom, ba, naopak, presbyteri a biskupi môžu vykonávať bohoslužby bez diakonov. Ako hovorí pravidlo, niektorí diakoni v istých mestách porušovali cirkevný poriadok tak, že prijímali Eucharistiu skôr ako biskupi, a taktiež dávali sväté Prijímanie presbyterom. Vo všeobecnosti diakoni, ako tí, ktorí slúžia presbyterom a biskupom, by mali od nich prijímať každé posvätenie v súlade so slovami apoštola Pavla, ktorý hovorí, že „väčší požehnáva menšieho“.² Nech diakoni už nič podobné nečinia a nech nesedia počas bohoslužieb medzi presbytermi. Dané pravidlo priamo ustanovuje, aby diakoni prijímali svätú Eucharistiu z rúk biskupa alebo presbytera až po prijímaní presbyterov. Ak by niekto z diakonov neuposlúchol, mal by byť pozbavený diakonstva. Podľa 18. pravidla I. Všeobecného snemu nie je dovolené diakonom prijímať svätú Eucharistiu skôr ako biskup, ani dávať ju presbyterom, a tiež diakoni nemôžu sedieť v oltárnej časti chrámu medzi presbytermi. Teodor Valsamon tiež poukazuje na skutočnosť, že niektorí diakoni na zhromaždeniach mimo chrámu sedia na vyššom mieste ako presbyteri. Predpokladá, že sa to stáva preto, že niektorí diakoni mali udelené vedúce cirkevné funkcie samotným patriarchom. Aj takéto počínanie diakonov Valsamon považuje za nesprávne a odvoláva sa na 7. pravidlo Trullského snemu.³

¹ Pozri ПРАВИЛА СВЯТЫХЪ ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ СЪ ТОЛКОВАНИЯМИ. cit. dielo, s. 64 - 65.

² Pozri Žid 7, 7.

³ Pozri ПРАВИЛА СВЯТЫХЪ ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ СЪ ТОЛКОВАНИЯМИ. cit. dielo, s. 65.

V 7. pravidle VI. Všeobecného snemu je uvedené, že v niektorých cirkvách diakoni mali cirkevné funkcie. Preto niektorí z nich opovážlivo a svojvoľne sedeli na vyšších miestach ako presbyteri. V súvislosti s touto skutočnosťou svätí otcovia VI. Všeobecného snemu ustanovili, že diakon, ktorý zastáva istú cirkevnú funkciu, nemôže zaujať miesto pred presbyterom okrem prípadov, že prichádza do iného mesta v nejakej záležitosti v zastúpení svojho patriarchu alebo metropolitu. V takomto prípade diakonovi ako zástupcovi prináleží patričná dôstojnosť. V iných prípadoch ak sa diakon bude povyšovať a pýšiť nad presbytermi a biskupmi, nech bude pozbavený diakonskej služby a následne laicizovaný.¹

V súvislosti so skúmanou problematikou je nevyhnutné dodať, že v Byzancii a tiež v niektorých východných cirkvách spravidla diakoni zastávali významnú cirkevnú funkciu tzv. chartofilaxa – cirkevného archivára, a neskôr sekretára a kancelára. Chartofilax (ὁ χαρτοφύλαξ) od počiatku mal za úlohu chrániť cirkevné knihy, bohoslužobné predmety, ktoré sa už nepoužívali pri bohoslužbách, ale mali veľký historicko-archeologický význam. Chránil tiež cenné cirkevné dokumenty, viezol kroniku, zapisoval významné udalosti zo života Cirkvi alebo príslušnej eparchie. Neskôr chartofilaxovi boli pridané ďalšie povinnosti. Na niektorých cirkevných zhromaždeniach chartofilax ako cirkevný kancelár zastupoval biskupa, chránil v rámci cirkevného života jeho záujmy a právomoci, bol priamo podriadeným biskupovi. Pripravoval biskupovi hramoty (listiny) a rozhodnutia, ktoré korigovali duchovný život kléru a veriacich v jednotlivých eparchiách. Po ich vydaní ich následne evidoval v osobitných knihách. Chartofilax dohliadal, aby každé rozhodnutie biskupa bolo v súlade s cirkevným, kánonickým právom a svetskými zákonmi. Bol prítomný aj na cirkevných sudoch a snemoch, ak išlo o sporné záležitosti, týkajúce sa príslušnej eparchie, kde obhajoval jej záujmy a právomoci. Zastupoval biskupa vo všetkých rovinách týkajúcich sa vzťahu Cirkvi a štátu, okrem liturgickej. Je predpokladom, že významné postavenie diakonov – chartofilaxov v Cirkvi bolo príčinou povýšenectva a pýchy niektorých diakonov prejavujúcich sa aj v liturgickom živote Cirkvi.

¹ Pozri 7. pravidlo Trullského snemu.

Kormčaja kniga. Tento zborník kánonického práva sa pridrižiava podobného výkladu na skúmané pravidlo ako aj cirkevní kánonisti Aristinós, Zonarás či Valsamon. Kormčaja kniga odporúča diakonom, aby nevykonávali nič, čo prináleží presbyterskej službe v Cirkvi, a nepredsedali presbyterom. Diakoni nech vykonávajú službu v rámci ich liturgických právomocí. Nech nevykonávajú proskomidiu, nech nedávajú presbyterom svätú Eucharistiu, ani nech sa jej nedotýkajú skôr ako presbyteri, ale až po nich. Nech prijímajú svätú Eucharistiu z rúk biskupa alebo presbytera. Taktiež diakoni nech svojvoľne nesedia počas bohoslužieb medzi presbytermi. Ak by diakoni učinili čokoľvek z vyššie spomenutých skutočností, bolo by to v rozpore z liturgickým poriadkom Cirkvi. Z tohto dôvodu svätí otcovia I. všeobecného snemu ustanovili, že ak niekto z diakonov sa nevzdá spomenutého a poruší pravidlo, nech bude pozbavený diakonskej služby.¹

Svätý Nikodem (Milaš). Svätý Nikodem, biskup dalmatinsko-istrinský sa pri výklade nami skúmaného pravidla na rozdiel od Ioanna Zonarása, Aléxia Aristina či Teodora Valsamona odvoláva na postavenie diakonov v rámci cirkevnej hierarchie, kde prisudzuje im výlučne tretí stupeň. Vychádza zo svätootcovskej literatúry prvého obdobia cirkevných dejín, najmä z listov svätého Ignatia Antiochijského.²

Svätý Ignatios Antiochijský vo vzťahu k diakonom hovorí, že by mali mať patričnú úctu na základe toho, že sú služobníkmi Cirkvi Božej. V liste trallským vyzýva kresťanov, aby boli poslušní biskupovi, presbyterom a diakonom: „Ak ste poslušní biskupovi, ako samotnému Isusovi Christovi, vtedy žijete nie podľa ľudských obyčajov, ale na obraz Isusa Christa, ktorý za vás zomrel, aby vy ste uverili v jeho smrť a vyhli sa smrti. Preto je nevyhnutné, ako vy aj činíte, aby ste nič nerobili bez biskupa. Buďte poslušní taktiež aj presbyterom ako apoštolom Isusa Christa – našej Nádeje, v ktorej daj Boh, aby sme žili. Aj diakonom ako služobníkom tajín Isusa Christa, vo všetkom by ste mali vyhovieť, pretože oni nie sú služobníkmi pokrmov a pitia, ale

¹ Позри КОРМЧАЯ. Напечатана с оригинала патриарха Иосифа. Москва 1913, s. 212 – 213.

² Позри НИКОДИМ, епископ Далматинский: Правила Православной Церкви с толкованиями. Том I. С.-Петербург 1911, s. 231.

služobníkmi Božej Cirkvi.“¹ Na inom mieste svätý Ignatios hovorí, že diakoni sú podriadení biskupom na znak prijatia Božej blahodate, a presbyterom na znak prijatia zákona Isusa Christa.²

Diakoni v prvotnej Cirkvi boli chrámovými služobníkmi. Prijímali od veriacich prínosy, najčastejšie v podobe chleba a vína, za účelom vykonávania svätej tajiny Eucharistie. Následne ich odovzdávali biskupovi. Čítali pri bohoslužbách biskupom ustanovené úryvky zo Svätého

¹ ИГНАТИЙ АНТИОХИЙСКИЙ: Послание святого Игнатия к Траллийцам, 2. In: *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. Брюссель 1978, s. 118. Porovnajte tiež I. list svätého Klimenta Rímskeho Korinským, kap. 40. „Προδὴλων οὖν ἡμῖν ὄντων τούτων καὶ ἐγκεκυφότες εἰς τὰ βᾶθι τῆς θείας γνώσεως πάντα τάξει ποιεῖν ὀφείλομεν, ὅσα ὁ δεσπότης ἐπιτελεῖν ἐκέλευσεν κατὰ καιροῦς τεταγμένους. Τὰς τε προσφορὰς καὶ λειτουργίας ἐπιτελεῖσθαι, καὶ οὐκ εἰκῇ ἢ ἀτάκτως ἐκέλευσεν γίνεσθαι, ἀλλ' ὥρισμένοις καιροῖς καὶ ὥραις· ποῦ τε καὶ διὰ τίνων ἐπιτελεῖσθαι θέλει, αὐτὸς ὥρισεν τῇ ὑπερτάτῳ αὐτοῦ βουλήσει, ἵν' ὁσίως πάντα γινόμενα ἐν εὐδοκίῃ εὐπρόσδεκτα εἴη τῷ θελήματι αὐτοῦ. Οἱ οὖν τοῖς προστεταγμένοις καιροῖς ποιῶντες τὰς προσφορὰς αὐτῶν εὐπρόσδεκτοὶ τε καὶ μακάριοι· τοῖς γὰρ νομίμοις τοῦ δεσπότης ἀκολουθοῦντες οὐ διαμαρτάνουσιν. Τῷ γὰρ ἀρχιερεῖ ἰδίαι λειτουργίαι δεδομέναί εἰσιν καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται καὶ λευῖταις ἰδίαι διακονίαι ἐπὶκείνται· ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται“. ΚΛΗΜΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΡΩΜΗΣ: Ἐπιστολὴ πρὸς Κορινθίους Α'. (Επιστολὴ ad Corinthios I). In: MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τομος 1. Πρῶτη ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι. ΑΘΗΝΑΙ 1987, s. 288-289. Preklad: „Súč v tom ~~res~~vedčení a ~~ren~~ikajúč do hĺbky Božieho ~~oz~~nania, sme ~~ov~~inní uskutočňovať ~~od~~ľa ~~ori~~adku všetko, čo Pán nariadil činiť v danom čase. Nariadil, aby sa obeť a ~~os~~vätné úkony nevykonávali náhodne a bez ~~ori~~adku, ale v danú dobu a hodinu. ~~de~~ a ~~ost~~redníctvom koho by to malo byť vykonávané, sám ustanovil svojou najvyššou vôľou, aby sa všetko vykonávalo vo svätosti a v dobrotvosti a bolo ~~rij~~emné jeho vôli. Jemu ~~rij~~emní a blažení sú tí, ktorí v ustanovenom čase ~~rin~~ášajú svoje obeť, ~~re~~tože, nasledujúč ~~rik~~ázania Pánove, ne~~re~~viňujú sa. Veľkňazovi je daná osobitná služba, ~~re~~sybyterom je určená osobitná činnosť a na levitov (diakonov) sú uložené osobitné ~~ov~~innosti. ΚΛΙΜΕΝΤ ΡΙΜΣΚΙЙ: Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, 40. In: *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. Брюссель 1978, s. 68. V originálnom texte grécky výraz ὁ τόπος sa používa vo význame poslanca, alebo hodnosti spojenej s vykonávaním osobitnej služby. Vo svätootcovskej literatúre poapoštolského obdobia na mnohých miestach je poukázané na osobitnú úlohu a poslanie biskupov, presbyterov a diakonov, prezentujúcich jednotlivé stupne cirkevnej hierarchie. Pozrite tiež I. list svätého Klimenta Rímskeho Korinským kap. 41, 42; Listy svätého Ignatia Antiochijského k Polykarpovi, kap. 1.; K Smyrnským, kap. 6.; List svätého Polykarpa Smyrnského k Filipským, kap. 11.

² Pozrite ИГНАТИЙ АНТИОХИЙСКИЙ: Послание святого Игнатия к Магнезийцам, 2. In: *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. Брюссель 1978, s. 112.

Písma. Boli nápomocní pri vykonávaní svätej tajiny Eucharistie a tiež iných svätých tajín Cirkvi. Poučovali katechumenov, navštevovali uväznených mučeníkov a vyznávačov. Diakoni v rámci cirkevnej hierarchie mali osobitné poslanie, boli služobníkmi biskupa. V *Apoštolských ustanoveniach* diakon je nazývaný anjelom a prorokom biskupa (ἄγγελος καὶ προφήτης τοῦ ἐπισκόπου).¹ Na inom mieste v *Apoštolských ustanoveniach* diakon je nazvaný uchom, okom, ústami, srdcom a dušou biskupa (ἔστω ὁ διάκονος τοῦ ἐπισκόπου ἀκοή καὶ ὀφθαλμός, καὶ στόμα, καρδιά τε καὶ ψυχή).² Podľa *Apoštolských ustanovení* diakoni by mali byť „ušami, očami, ústami, srdcom a dušou“ biskupa, prostredníctvom ktorých by mal vedieť o sociálnej a charitatívnej situácii v miestnej Cirkvi. Diakoni by mali byť biskupovou konajúcou „rukou“, obzvlášť ak ide o filantropiu Cirkvi. Diakoni prisluhova-

¹ Νῦν γὰρ ὑμῖν μὲν ἐστὶν Ἀαρὼν ὁ διάκονος, Μωϋσῆς δὲ ὁ ἐπίσκοπος· εἰ οὖν ἐρρέθῃ Μωϋσῆς ὑπὸ κυρίου θεός, καὶ ὑμῖν ὁ ἐπίσκοπος εἰς θεὸν τετιμῆσθω καὶ ὁ διάκονος ὡς προφήτης αὐτοῦ. Ὡς γὰρ ὁ Χριστὸς ἄνευ τοῦ Πατρὸς οὐδὲν ποιεῖ, οὕτως οὐδὲ ὁ διάκονος ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου· καὶ ὥσπερ Υἱὸς ἄνευ τοῦ Πατρὸς οὐκ ἔστιν, οὕτως οὐδὲ διάκονος ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου· καὶ ὥσπερ ὑπόχρεως Υἱὸς Πατρί, οὕτω καὶ πᾶς διάκονος ἐπισκόπῳ· καὶ ὥσπερ ὁ Υἱὸς ἄγγελός ἐστιν καὶ προφήτης τοῦ Πατρὸς, οὕτως καὶ ὁ διάκονος ἄγγελος καὶ προφήτης ἐστὶν τοῦ ἐπισκόπου. Rozří ΔΙΑΤΑΓΑΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΔΙΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ (ПОСТАНОВЛЕНИЯ СВЯТЫХ АПОСТОЛОВ ЧЕРЕЗ КЛИМЕНТА). II, 30. Афины 2006, s. 79.

² Σὺ οὖν, ὦ ἐπίσκοπε, σπούδαζε ἅμα τῷ ὑπὸ σὲ κλήρῳ ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ὅτι λέγει Κύριος· Ἐὰν πλάγιοι πορευθῆσθε, καγὼ πρὸς ὑμᾶς πλαγίως πορεύσομαι. Καὶ ἀλλαχοῦ· Μετὰ ὅσιου ὀσιωθήσῃ, καὶ μετὰ ἀθώου ἀθῶος ἔσῃ, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψῃς. Ὅσίως οὖν πορεύεσθε, ἵνα μᾶλλον ἐπαίνου καταξιωθῆτε ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἢ μέμψεως ἐκ τοῦ ἐναντίου. Ὁμόφρονες οὖν ὄντες πρὸς ἀλλήλους, ὦ ἐπίσκοποι, εἰρηνεύετε μετ' ἀλλήλων, ὡς συμπαθεῖς καὶ φιλάδελφοι, καὶ μετὰ ἀκριβείας ποιμαίνετε τὸν λαόν, ὁμοφρόνως διδάς κοντες τοὺς ὑφ' ὑμᾶς ὁμογνωμονεῖν καὶ τὸ αὐτὸ περὶ τῶν αὐτῶν δοξάζειν, ὅπως μὴ ἡ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ἥτε δὲ ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεύμα, κατηρτισμένοι τῷ αὐτῷ νοῖ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ κατὰ τὴν κυριακὴν θέσιν. Καὶ πάντα μὲν ὁ διάκονος τῷ ἐπισκόπῳ ἀναφερέτω, ὡς ὁ Χριστὸς τῷ Πατρί· ἀλλ' ὅσα δύναται, εὐθυνέτω δι' ἑαυτοῦ, λαβάν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἐξουσίαν, ὡς ὁ Χριστὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸ προνοεῖν· τὰ δὲ ὑπέρογκα ὁ ἐπίσκοπος κρινέτω. Πλὴν ἔστω ὁ διάκονος τοῦ ἐπισκόπου ἀκοή καὶ ὀφθαλμός καὶ στόμα, καρδιά τε καὶ ψυχή, ἵνα μὴ ἡ τὰ πολλὰ μεριμνῶν ὁ ἐπίσκοπος, ἀλλὰ μόνον τὰ κυριώτερα, ὥσπερ καὶ ὁ Ἰωθὴρ τῷ Μωϋσῇ διετάξατο, καὶ ἀπεδέχθη αὐτοῦ ἡ συμβουλία. Rozří ΔΙΑΤΑΓΑΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΔΙΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ (ПОСТАНОВЛЕНИЯ СВЯТЫХ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ЧЕРЕЗ ΚΛΙΜΕΝΤΑ). II, 44. cit. dielo, s. 99.

li biskupovi tak pri eucharistickom zhromaždení, ako aj pri rozdeľovaní prostriedkov na charitatívne účely. Prijímali prínosy veriacich, organizovali zbierky, roznášali núdzny dary, ktoré im prerozdelené biskup.

Podľa svätého Nikodéma Milaša takýto vzťah diakona a biskupa v prvotnej Cirkvi bol príčinou toho, že diakoni, obzvlášť na Západe, začali viac ako to vyplývalo z ich poslania vyzdvihovať svoje postavenie a považovali seba samých za vyšších ako presbyteri v rámci cirkevnej hierarchie. Na miestnom Arleskom sneme, konanom na Západe, ešte do I. Všeobecného snemu, bolo vydané pravidlo, aby sa diakoni nevyvyšovali, ale naopak chránili česť presbyterov v Cirkvi. Je predpokladom, že práve takéto nadmerné povýšenie a neoprávnené požiadavky prevyšujúce právomoci diakonov pôsobiacich pri biskupoch v Ríme, boli hlavnou príčinou k ustanoveniu 18. pravidla I. Všeobecného snemu. Pravidlo bolo prijaté na základe postulátov dvoch rímskych presbyterov, ktorí boli prítomní na sneme ako delegáti zastupujúci rímskeho biskupa.¹

18. pravidlo I. Všeobecného snemu bolo ustanovené proti vyššie spomenutému prekročeniu právomoci diakonov a ich povýšenectvu. Bolo vydané vo forme zákona s platnosťou na všetky nasledujúce obdobia bez akejkolvek výnimky. Podľa tohto pravidla diakoni nemajú právo dávať svätú Eucharistiu presbyterom. Ak presbyteri slúžia svätú liturgiu spolu biskupom, svätú Eucharistiu im dáva biskup. 18. pravidlo I. Všeobecného snemu tiež odsudzuje skutočnosť, že diakoni pristupujú k svätej Eucharistii skôr ako biskupi. V histórii Cirkvi pred I. Všeobecným snemom boli prípady, kedy biskup poveril slúžením svätej liturgie presbytera spolu s diakonom, a sám bol prítomný na bohoslužbe. Diakon, ktorý prijímal svätú Eucharistiu skôr ako veriaci prítomní v chráme, ktorí podľa vtedajšej liturgickej praxe pristupovali k svätému prijímaniu všetci, prinášal následne svätú Eucharistiu biskupovi, ktorý ju prijímal až po diakonovi. Preto dané pravidlo odstraňuje takéto porušenie liturgického poriadku v Cirkvi zo strany diakona. Ďalšia skutočnosť daného pravidla spočíva v tom, že diakoni by si mali pamätať a dodržiavať liturgický poriadok Cirkvi. Mali by prijímať svätú Eucharistiu vždy po presbyteroch, nezávisle na tom, či diakoni slúžia svätú liturgiu

¹ Позри НИКОДИМ, епископ Далматинский: cit. dielo, s. 231 - 232.

aj s biskupom, alebo len s presbyterom. Okrem toho pravidlo ako posledné odsudzuje obyčaj, podľa ktorej diakoni počas svätej liturgie obsadzovali vyššie miesta ako presbyteri a sedeli spolu s nimi na tzv. hornom mieste (σύνθρονον). V závere pravidla sa stretávame s napomenutím diakonov vo vzťahu k vyššie spomenutým výčitkám. Ak diakoni nebudú rešpektovať dané pravidlo, nech skončí ich diakonstvo a budú laicizovaní.¹

Biskup Grigorij (Grabbe). Významný súčasný kánonista, biskup Grigorij (Grabbe) tvrdí, že diakoni v prvotnej Cirkvi boli najbližšími pomocníkmi biskupov v rámci ich administratívno-praktických povinností. Diakoni tak postupne získali, obzvlášť na Západe, osobitné postavenie, čo zapríčinilo následne to, že niektorí diakoni neprejavovali úctu voči presbyterom. Diakoni z liturgického hľadiska nemohli sedieť počas bohoslužieb medzi presbytermi. Avšak blažený Hieronym spomína, že v čase jeho pôsobenia boli aj takí diakoni, že nielenže sedeli počas bohoslužieb medzi presbytermi, ale dokonca udeľovali presbyterom požehnanie.²

Zhrnutie dosiahnutých výsledkov

V súvislosti s 18. pravidlom I. Všeobecného snemu je nevyhnutné dodať, že nie všetko v nasledujúcom období cirkevných dejín bolo diakonmi striktné dodržiavané. Po I. Všeobecnom sneme sa stretávame s novými žalobami vo vzťahu k neprimeranému povýšenectvu diakonov vo vzťahu k vyššej cirkevnej hierarchii, a taktiež s novými pravidlami, ktoré presnejšie korigujú poslanie a úlohu diakonskej služby v Cirkvi.³

¹ Pozri НИКОДИМ, епископ Далматинский: cit. dielo, s. 232 - 233.

² Pozri епископ ГРИГОРИЙ (ГРАББЕ): каноны православной церкви. in: [online] http://lib.pravmir.ru/library/readbook/2286#part_35978.

³ Pozri 20. pravidlo Laodicejského snemu, a tiež 7. a 16. pravidlo Trullského snemu.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BOUMIR, P.: *Kánonické právo pravoslávnej Cirkvi*. Prešov 1997. ISBN 80-88885-21-3.
- ЦЫПИН, В.: *Каноническое право*. Москва 2009. ISBN 978-5-7533-0318-9.
- ΔΙΑΤΑΓΑΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΔΙΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ (ПОСТА-
НОВЛЕНИЯ СВЯТЫХ АПОСТОЛОВ ЧЕРЕЗ КЛИМЕНТА). 1. vyd.
Афины 2006, 438 s.
- Епископ Григорий (ГРАББЕ): *Каноны Православной Церкви*. In: [onli-
ne] http://lib.pravmir.ru/library/readbook/2286#part_35978
- ΚΛΗΜΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΡΩΜΗΣ: *Ἐπιστολή πρὸς Κορινθίους Α΄*.
(*Epistola ad Corinthios I*). In: Migne, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟ-
ΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τόμος 1. Πρῶτη ἐκδοσις ἐν Ἑλλάδι.
ΑΘΗΝΑΙ 1987, s. 199 – 328.
- КЛИМЕНТ РИМСКИЙ: Святого Климента римского первое посла-
ние к коринфянам. In: *Антология. Раннехристианские отцы*
Церкви. Брюссель 1978, s. 35 – 79.
- КОРМЧАЯ. Напечатана с оригинала патриарха Иосифа. 1913. 2. vyd.
Москва 1913. 1481 s.
- ИГНАТИЙ АНТИОХИЙСКИЙ: Послание святого Игнатия к Маг-
незийцам. In: *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*.
Брюссель 1978, s. 111 - 116.
- ИГНАТИЙ АНТИОХИЙСКИЙ: Послание святого Игнатия к Трал-
лийцам. In: *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*.
Брюссель 1978, s. 117 – 121
- НИКОДИМ, епископ Далматинский: *Православное Церковное право*.
С.-Петербург 1897.
- НИКОДИМ, епископ Далматинский: *Правила Православной Церкви с*
толкованиями. Том I. С.-Петербург 1911.
- НИКОДИМ, епископ Далматинский: *Правила Православной Церкви с*
толкованиями. Том II. С.-Петербург 1912.
- ПРАВИЛА СВЯТЫХЪ АПОСТОЛЪ СЪ ТОЛКОВАНИЯМИ. 2. vyd.
Москва 2000.
- ПРАВИЛА СВЯТЫХЪ ОТЕЦЪ СЪ ТОЛКОВАНИЯМИ. 2. vyd. Москва
2000.

ПРАВИЛА СВЯТЫХЪ ПОМЕСТНЫХЪ СОБОРОВЪ СЪ ТОЛКОВА-
НИЯМИ. 2. vyd. Москва 2000.

ПРАВИЛА СВЯТЫХЪ ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ СЪ ТОЛКОВА-
НИЯМИ. 2. vyd. Москва 2000.

ПОСТАНОВЛЕНИЯ СВЯТЫХ АПОСТОЛОВ ЧЕРЕЗ КЛИМЕНТА,
ЕПИСКОПА И ГРАЖДАНИНА РИМСКОГО. Сергиев Посад
2008.

NÁČRT BIBLICKÝCH VÝCHODÍSK EKLEZIOLÓGIE SVÄTÉHO VASIĽA VEĽKÉHO

ThDr. Pavol Kochan, PhD.

ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Všeobecne v pravoslávnej teológii je známe, že Cirkev pozná dva rovnocenné pramene učenia o Bohu; sú to Sväté Písmo a Svätá tradícia. Sväté Písmo nám približuje všetky dôležité udalosti, ktoré súviseli s príchodom Božieho Syna do tohto sveta, s jeho činnosťou v rámci ikónómie a nakoniec sa tu nachádza opis života prvého kresťanského spoločenstva a jeho misie. Svätá tradícia zachytáva celý život Cirkvi, t.j. život a učenie svätých otcov a učiteľov Cirkvi, ich teologické úsilie, ďalej život a činnosť svätých, miestnych Cirkví a všetko, čo s tým súvisí – liturgický život, ikonografiu, architektúru a pod. Svätí Otcovia sa v snahe vyjadriť čo najpresnejšie vždy obracali k dôležitému prameňu učenia Cirkvi – k Svätému Písmu, v ktorom nachádzali a dodnes všetci nachádzame zdroj poznania a odpovedí na otázky súvisiace s pochopením učenia Cirkvi a jeho uplatnenia do osobného aj spoločenského života. Výnimkou nebol ani svätý Vasiľ Veľký, ktorého dielo je jedným z nádherných príkladov teologického objasnenia učenia Cirkvi s použitím biblickej exegézy, i keď je pravda, že z pohľadu niektorých jeho súčasníkov, ktorí mali značný rešpekt v používaní vtedy nových teologických výrazov, akoby bol upozornený na filozofické myslenie v analýze. V prípade svojej ekleziológie však jasne dokazuje svoje biblické myslenie. To potvrdzuje aj známy teológ D. Staniloe, pre ktorého je pohľad na obsah Biblie prísne ekleziologický, pneumatologický a mystický (v zmysle svätých tajín Cirkvi).¹

POMENOVANIE CIRKVI

Najvážnejšou otázkou východnej teológie je pomenovanie Cirkvi. Meno vystihuje podstatu a charakter, preto svätý Vasiľ obzvlášť obozretne popisuje samotnú Cirkev. V podstate sa vyjadruje prostredníc-

¹ Pozri STANILOE, D.: *Pravoslavna dogmatika*. Beograd 1993, s. 40-43. Podľa: BELEJ-KANIČ, I.: *Pravoslávne dogmatické bohoslovie I*. Prešov 1995, s. 23.

tvom biblických obrazov a pomenovaní. Vo svojich výkladoch na žalmy analyzuje povahu jednotlivých biblických mien Cirkvi. Cirkev je Boží dom.¹ Svätý Vasil' porovnáva texty žalmopisca Dávida a svätého apoštola Pavla, ktorí spoločne pomenúvajú Cirkev ako dom Pánov, ktorú postavil Isus Christos: „Nech vieš, ako máš prebývať v dome Božom, ktorým je Cirkev živého Boha.“² Evdokimov porovnáva tento pohľad s textom spisu Pastier, kde je Cirkev v jednom z videní opísaná ako veža, ktorá je neustále budovaná.³ Cirkev je „Božie mesto, teda Cirkev prebývajúca v nebesiach, kde prebýva v spoločenstve nespočetné množstvo anjelov, oslávených svätých a Cirkev prvorodených,“⁴ o ktorých „ani oko nevidalo, ani ucho nepočulo, ani do srdca ľudského nevstúpilo, čo pripravil Boh tým, ktorí ho milujú.“⁵ Vo svojej exegéze na 44. žalm svätý Vasil' komentuje pomenovanie Cirkvi ako nevesty a kráľovnej. Kráľ Dávid už v Piesni piesní hovorí o Cirkvi, že je dokonalou Christovou holubicou, ktorá prijíma spravodlivých po pravici Christa a rozlišuje ich od nespravodlivých podľa ich skutkov ako pastier, ktorý oddeľuje ovce od kozliat.⁶ V tom istom žalme je Cirkev označená ako dcéra kráľa.

¹ Ž 29, 1. (Číslo žalmov sú uvádzané podľa pravoslávneho označenia).

² 1Tim 3, 15. „Ἡ τάχα οἰκονομεῖσαι προσηύκει τὴν οἰκοδομουμένην ὑπὸ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολῇ γράφει· Ἵνα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζώντος.“ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ὁμιλία εἰς τὸν ΚΘ' ψαλμὸν. In: *Ελληνική Πατρολογία* (PG). T. 29. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 2002. s. 308.

³ Rozr. ЕВДОКИМОВ, П. Н. *Православие*. (prekl. С. Гриб.) Москва: Издательство Библиейский-Богословский Институт св. апостола Андрея (ББИ), 2012.

⁴ «πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἥτοι Ἐκκλησίαν τῶν τό πολίτευμα ἐχόντων ἐν οὐρανοῖς», ἡ «ἐπουράνιον πόλιν...σύστημα γάρ κακεῖ τῶν πρωτοτόκων...ὅτι μυριάδες Ἀγγέλων ἐκεῖ καὶ πανήγυρις Ἀγίων καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων». Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ὁμιλία εἰς τὸν ΜΕ' ψαλμὸν. In: *Ελληνική Πατρολογία* (PG). T. 29. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 2002. s. 421-424.

⁵ 1Kor 2, 9.

⁶ „Παρέστη ἡ βασιλίςσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. Περί τῆς Ἐκκλησίας ἤδη διαλέγεται, περὶ ἧς ἐν τῷ Ἀσματι μεμαθήκαμεν, ὅτι μία ἐστὶ τελεία τοῦ Χριστοῦ περισσότερὰ, ἥτις εἰς τὴν δεξιάν χώραν τοῦ Χριστοῦ λαμβάνει τοὺς ἐπ' ἔργοις ἀγαθοῖς γνωριζομένους, διακρίνουσα ἀπὸ τῶν φαύλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν διακρίνει τοὺς ἄρνas ἀπὸ τῶν ἐρίφων.“ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ὁμιλία εἰς τὸν ΜΔ' ψαλμὸν. In: *Ελληνική Πατρολογία* (PG). T. 29. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 2002. s. 408.

Svätý Vasiľ píše, že Kráľ povoláva Cirkev počúvať a naplňovať jeho prikázania, ako milované dieťa počúva svojho rodiča. Nazýva ju dcérou, čím ju robí blízkou, akoby si ju prostredníctvom lásky osvojil.¹

Snáď najvážnejšie biblické pomenovanie, ktoré najviac približuje povahu Cirkvi nachádzame v textoch svätého apoštola Pavla, ktorý nazýva Cirkev Christovým Telom: „Vy ste telo Christovo a každý osve jeho úd... On (Christos) je hlavou tela, Cirkvi... aby sme verní pravde, v láske rástli v každom ohľade v Toho, ktorý je Hlava, v Christa, ktorý spája a zväzuje celé telo.“² V tomto texte sa nachádza najdôležitejšia vlastnosť Cirkvi, ktorá potvrdzuje jej Boží pôvod a neustály vzťah so Svätou Trojicou. Svätý Vasiľ v liste k italským a galským³ biskupom píše, že Isus Christos nazval celú Božiu Cirkev ako svoje telo a každého člena cirkevného spoločenstva nazval údom tela, aby vyjadril bezprostredný a blízky vzťah s každým z nás. Jednou hlavou sú všetci kresťania zjednocovaní do jedného tela a žiadny úd nie je osamote.⁴

CIRKEV STAREJ A NOVEJ ZMLUVY

V Niceo-caríhradskom symbole viery svätí Otcovia vyjadrili štyri vlastnosti Cirkvi. Jedna z nich je apoštolská. Christova Cirkev je Cirkvou apoštolov a otcov. Christos daroval učenie Cirkvi prostredníctvom apoštolov a otcov, vyjadrené v tradícii a podložené v Písme. Svätí apoštolí sú nástupcami, dedičmi patriarchov Starej zmluvy. Namiesto Pánových otcov sa narodili jeho synovia. Tí sa stali vodcami po celej zemi.

¹ „Καὶ ἐπιθυμῆσαι ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· ὅτι αὐτός ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ. Προσκαλεῖται τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν καὶ τὴν τήρησιν τῶν προστασσομένων, καὶ προσοικειοῦται αὐτὴν διὰ τῆς προσηγορίας, θυγατέρα αὐτὴν προσαγορεύων· οἶονεὶ τεκνοποιοῦμενος αὐτὴν διὰ τῆς ἀγάπης.“ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ὁμιλία εἰς τὸν ΜΔ' ψαλμὸν. In: *Ελληνική Πατρολογία (PG)*. T. 29. (ed. J.-P Migne). Ἀθήναι 2002. s. 409.

² 1Kor 12, 27; Kol 1, 18; Ef 4, 15-16.

³ Rozumej biskupov, ktorí pôsobili v oblasti dnešného Talianska a Francúzska a Španielska.

⁴ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ἐπιστολαὶ. Ἐπιστολὴ ΣΜΓ' Πρὸς Ἰταλοὺς καὶ Γάλλους ἐπισκόπους, περὶ τῆς καταστάσεως καὶ συγχύσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. In: *Ελληνική Πατρολογία (PG)*. T. 32. (ed. J.-P Migne). Ἀθήναι 1999. s. 903.

Synovia Cirkvi sú synovia evanjelia, ktorí dostali vládu nad zemou. Preto kto prijíma patriarchov za otcov nevesty, v takom zmysle bude jeho vzťah k apoštolom, pretože títo sa stali synmi Christa namiesto patriarchov.¹ Takto je potvrdená apoštolská viera ako viera otcov, ktorú kresťania prijali ako vieru poznačenú apoštolskými črtami.² Zároveň je dôležité spomenúť, že tak ako je jedno telo, jeden je aj duch. Christos konal vždy vo Svätom Duchu. Svedčia o tom mnohé miesta Svätého Písma. Svätý Duch vždy spočíval na Christovom tele, bol jeho pomazaním.³ V každej činnosti Christa pôsobil Svätý Duch. Rovnako tak Christos dáva Svätého Ducha aj svojim učeníkom,⁴ keď obnovuje dýchnutím Božiu blahodať na človeka,⁵ ktorú získal pri stvorení a opustil pri páde v raji.⁶

Zaujímavou je tiež koncepcia popisu jednotlivých obrazov Cirkvi v dejinách stvorenia. Cirkev so svojim pôvodom vo Svätej Trojici sa prejavuje ako Cirkev prvorodených⁷ v neviditeľnom svete, následne prijíma obraz rajskej Cirkvi, po páde človeka vystupuje v dejinách ako Cirkev praotcov a prorokov vo vyvolenom národe a nakoniec prechádza do novozmluvnej eschatologickej Christovej Cirkvi apoštolov a otcov.

¹ „Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν οἱ υἱοὶ σου καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Ἐπεὶδὴ ἄνω προσετάχθη ἐπιλαθέσθαι τοῦ λαοῦ, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς, εἰς ἀντίδοσιν τῆς ὑπακοῆς νῦν ἀντὶ τῶν πατέρων λαμβάνει υἱούς, ἐν τηλικούτοις ἀξιώμασι διαπρέποντας, ὥστε καταστῆναι αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Τίνες οὖν οἱ υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας; Ἦτοι οἱ υἱοὶ τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ πάσης τῆς γῆς ἄρξαντες.“ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ὁμιλία εἰς τὸν ΜΔ' ψαλμὸν. In: *Ελληνική Πατρολογία* (PG). Τ. 29. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 2002. s. 413.

² Pozri ЕВДОКИМОВ, П. Н. *Православие*. (prekl. С. Гриб.) Москва: Издательство Библийский-Богословский Институт св. апостола Андрея (ББИ), 2012.

³ Pozri Jn 1, 33; Lk 3, 22; Sk 10, 38.

⁴ Pozri Jn 20, 22.

⁵ Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος. In: *Ελληνική Πατρολογία* (PG). Τ. 32. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 1999. s. 140.

⁶ Pozri ЕВДОКИМОВ, П. Н. *Православие*. (prekl. С. Гриб.) Москва: Издательство Библийский-Богословский Институт св. апостола Андрея (ББИ), 2012.

⁷ „Ἐκκλησία πρωτοτόκων“

ZÁVER

Cirkev, ktorá má svoj pôvod v spoločenstve Osôb jediného Boha a ktorá bola ustanovená podľa obrazu a podoby Trojjediného Boha, je povolávaná neustále napodobňovať toto spoločenstvo, priviesť všetky dokonalé rozumné bytosti ako aj všetko stvorené k dokonalosti. Pri pohľade svätého Vasiľa na Cirkev na základe biblických miest môžeme pochopiť, ako svätootcovská ekleziológia začína v triadologickom pôvode Cirkvi, prechádza cez vtelenie Lóga a dokonanie ikonómie v christológii a završuje sa v soteriologickom význame celého zmyslu stvorenia a ikonómie v eschatone.¹ Pochopiteľne, svätý Vasil' vo svojej ekleziológii poukazuje na mnoho ďalších biblických mien Cirkvi, ako sú more, pole, stádo a pod. Dôležitá je však skutočnosť, že vyzdvihuje a prakticky všetko podriaďuje jedinej a najdôležitejšej vlastnosti Cirkvi – jednote. To z nej robí jedinečnú a odlišnú od všetkého ostatného, tak ako to zdôrazňuje svätý apoštol Pavol: „Jedno je telo a jeden duch, ako ste aj boli povolani v jednej nádeji svojho povolania. Jeden Pán, jedna viera, jeden krst; jeden Boh a Otec všetkých, ktorý je nad všetkými, skrze všetkých a vo všetkých.“²

Zoznam bibliografických odkazov:

- BELEJKANIC, I.: *Pravoslávne dogmatické bohoslovie I*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košidciach, 1995. ISBN 80-7097-314-5.
- ЕВДОКИМОВ, П. Н. *Православие*. (prekl. С. Гриб.) Москва: Издательство Библийский-Богословский Институт св. апостола Андрея (ББИ) 2012. 500s. ISBN 5-89647-053-3.
- ΓΕΩΡΓΑΚΗ, Ε. Ν. *Το Άγιο Πνεύμα και η εκκλησία στο « Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος » του Μεγάλου Βασιλείου*. (Διπλωματική εργασία). Θεσσαλονίκη 2015.

¹ Pozri ΓΕΩΡΓΑΚΗ, Ε. Ν. *Το Άγιο Πνεύμα και η εκκλησία στο « Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος » του Μεγάλου Βασιλείου*. (Διπλωματική εργασία). Θεσσαλονίκη 2015, s. 58-60.

² Ef 4, 4-6.

- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ἐπιστολαί. Ἐπιστολὴ ΣΜΓ΄ Πρὸς Ἰταλοὺς καὶ Γάλλους ἐπισκόπους, περὶ τῆς καταστάσεως καὶ συγχύσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. In: *Ελληνικὴ Πατρολογία (PG)*. Τ. 32. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 1999. s. 901-911.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ὁμιλία εἰς τὸν ΚΗ' ψαλμὸν. In: *Ελληνικὴ Πατρολογία (PG)*. Τ. 29. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 2002. s. 280-304.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ὁμιλία εἰς τὸν ΚΘ' ψαλμὸν. In: *Ελληνικὴ Πατρολογία (PG)*. Τ. 29. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 2002. s. 305-324.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ὁμιλία εἰς τὸν ΜΔ' ψαλμὸν. In: *Ελληνικὴ Πατρολογία (PG)*. Τ. 29. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 2002. s. 408. (387-414)
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Ὁμιλίαι εἰς τὴν Ἑξαήμερον θ'. Ὁμιλία δ'. Περὶ συναγωγῆς τῶν ὑδάτων. In: *Ελληνικὴ Πατρολογία (PG)*. Τ. 29. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 2002. s. 77-93.
- Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. In: *Ελληνικὴ Πατρολογία (PG)*. Τ. 32. (ed. J.-P Migne). Αθήναι 1999. s. 68-217.
- ВАСИЛИЙ (Кривошеин), архиеп. Экклезиология св. Василия Великого. In: *Вестник Русского Западноевропейского Патриаршего Экзархата / Messenger de l'Exarchat du Patriarche Russe en Europe Occidentale*. Париж 1968. No 62-63, s. 122-150.

PORADENSTVO SO SPIRITUÁLNO-RELIGIÓZNYM PRESAHOM – EMPIRICKÉ REFLEXIE

PhDr. Bohuslav Kuzyšin, PhD.

Poradenstvo so spirituálno-religióznym presahom je v spektre intervenčných techník často terminologicky a obsahovo neukotvené. Z literatúry a odborného prostredia je známych len niekoľko pokusov vymedziť jasné pole jeho pôsobenia. V našom prípade ho budeme analyzovať v pozícii hraničnej oblasti sociálneho poradenstva. Teda ako oblasť aplikovaného odboru s empiricko-vedeckým základom opierajúcim sa o psychológiu, patopsychológiu, sociológiu, pedagogiku, medicínu, právo, filozofiu, etiku, (Gabura 2005), religionistiku, a v neposlednom rade o teológiu. Tento typ poradenstva si vyžaduje znalosti reálií duchovných tradícií a citlivosť k spirituálnemu životu človeka.

Podobné chápanie tejto oblasti nachádzame aj v odbornej literatúre zameranej na túto oblasť (Vojtíšek 2008, s. 145). Tá pod pojmom poradenstva so spirituálno-religióznym presahom analogicky rozumie komplex odborných služieb poskytovaných ľuďom v ťažkých životných situáciách spojených so spirituálno-religióznou oblasťou. Nestotožňuje ho s poradenstvom ani v rámci vymedzenej tradície, ani náboženského spoločenstva, ale v kontextoch všeobecných zákonitostí duchovného života. Klienta vymedzil ako človeka hľadajúceho pomoc v otázkach spirituality, nezávisle na inštitúcii, ktorá reprezentuje konkrétnu tradíciu, v ktorej je duchovný život realizovaný. *„Títo ľudia by samozrejme mohli k riešeniu svojho problému využiť možnosti, ktoré poskytuje ich vlastná náboženská inštitúcia, napriek tomu sa im zdá byť vhodnejšie obrátiť sa na nezávislé duchovné poradenstvo napr. preto, že niektoré otázky považujú za nevhodné k tomu, aby boli položené autorite, ktorá bola schválená náboženskou inštitúciou.“* Šip (2010) taktiež konštatuje, že poradenstvo so spirituálno-religióznym presahom vytvára priestor pre efemérne individuálne terapeutické sedenia, ktoré priamo súvisia s jeho cieľom.

Ako sme už uviedli vyššie, pôsobenie takéhoto typu poradenstva je naznačované v širších súvislostiach. Autori (Kuzyšin 2012) vymedzujú jeho pôsobenie v nasledujúcich oblastiach:

- *Prevenencia pred manipulačnými formami religiózneho pôsobenia*
- *Nepriama konzultačno-intervenčná činnosť v oblastiach deštruktívnych foriem religiózneho pôsobenia*
- *Rehabilitácia klientov od vplyvu siekt a sektárstva – tzv. výstupové poradenstvo*
- *Psychosociálna problematika náboženskej konverzie*
- *Religiomanické stavy:*
- *Psychospirituálna kríza*
- *Religiózne frustrácia (alebo náboženský burn-out)*
- *Religiózne-adaptačný konflikt*
- *Akútne až hraničné krízové situácie so spirituálnym podtextom:*
- *Konzultačno-informačné oblasti poradenstva so spirituálno-religióznym presahom*

Uvedené tematické oblasti poradenstva so spirituálno-religióznym presahom sú len orientačným náčrtom. Zo strany odborného prostredia si určite zaslúžia hlbšiu pozornosť, ktorá sa zameria predovšetkým na tvorbu efektívnych metodických postupov a teoretického základu overeného aplikovaným alebo základným komparatívnym výskumom.

Prax ukazuje, že špecifické poznatky tohto hraničného odboru by reálne využilo nielen sociálne, ale aj psychologické a pedagogické poradenstvo.

1. Internetové poradenstvo ako predmet realizovanej analýzy

Vo vedeckej aj odbornej literatúre sa stretávame s množstvom pojmov, ktoré naznačujú internetové poradenstvo. Tieto pojmy nie sú na Slovensku ani v Česku legislatívne vymedzené. Najčastejšie sa chybne zamieňajú za on-line poradenstvo, e-terapiu alebo internetovú terapiu.

O internetovom poradenstve môžeme hovoriť v prípadoch, ak:

1. sa komunikácia odohráva prostredníctvom internetových technológií – e-mail, chat, videokonferencie (Mallen 2005);
2. ide o kvalifikovanú odbornú pomoc (Rochlen – Zack – Speyer 2004);
3. klient nemôže, alebo nechce využívať inú poradenskú formu (Rašticová – Lásková 2001).

Internet vytvára špecifické prostredie, ktoré mení spôsob interakcie medzi poradcom a jeho klientom. Podľa odborníkov (Joinson a kol., 2008; Suler 2002) internet mení ľudské správanie a podnecuje k úprimnejšiemu vyjadrovaniu emócií. To znamená, že klient bude mať menej zábran s prítomnosťou otvorenejšieho vyjadrovania (Suler 2002). V tomto prostredí je subjekt zbavený sociálnych a fyzikálnych znakov, môže sa sústrediť na jadro problému a skôr oznámiť podstatné informácie (Rochlen – Zack – Speyer 2004). Uvedené tvrdenia potvrdili výskumy zamerané na otvorenosť. V Allemanovom výskume (2002) sa ľudia bez ohľadu na vek odhaľovali skôr a viac na internete ako pri komunikácii tvárou v tvár.

Uvedené skutočnosti ale vôbec neznamenajú, že internetové poradenstvo je vhodnejšou formou intervencie. Ako sme už naznačili, okrem straty podstatného množstva informácií získaných v procese neverbálnej komunikácie hrozí aj zneužitie osobných údajov. Najväčšie riziko spočíva v poradcovej schopnosti rýchlo a efektívne zasiahnuť najmä v procese krízovej intervencie. Aj v prípade kontaktu klienta s poradcom a diagnostikovania jeho správania sú možnosti obmedzené. Veľká a niekedy aj neurčená vzdialenosť neumožňuje poskytnutie osobnej podpory, čo môže vyústiť do tragických dôsledkov. Problémom je najmä časový element (Mallen 2005). Suicídny klient môže iniciáciu zaslať v pondelok a poradca mu odpovie až v piatok, kedy už môže byť príliš neskoro. V každom prípade táto poradenská forma existuje a preto je na mieste venovať jej patričnú pozornosť.

Ako sme už uviedli, poradenstvo je termínom, ktorý je využívaný v širokej palete vedeckých disciplín. Frekvencia výskytu tohto pojmu je o to intenzívnejšia, o čo viac sa aplikačné rozmedzie odboru približuje k tzv. pomáhajúcim profesiám. V tomto kontexte je nevyhnutné rozlišovať medzi samozvanými poradcami a odborníkmi, na ktorých sa klienti obracajú s vierou v ich profesionálnu a osobnostnú erudovanosť. Práve uvedený druhý príklad je predmetom a problémom vykonaného výskumu. Ako sme už v teoreticky orientovanej časti práce uviedli, spiritualita a jej podmnožina religiozita sú nesmierne dôležitými oblasťami ľudskej osobnosti. Ovplyvňujú kvalitu života, jeho subjektívne vnímanie, hodnotovú orientáciu, morálne uvažovanie a mnohé ďalšie zložky osobnosti ako aj ľudskej interakcie. Konflikt, ktorý môže nastať v dô-

sledku neuspokojenia potreby sebatranscendencie môže mať patologické dôsledky. (Říčan 2007).

Uvedené skutočnosti poukazujú na potrebu interdisciplinárneho prístupu aj v oblastiach, kde by sa ich vplyv mohol zdať na prvý pohľad menej žiaduci. Vo sférach pastoračného alebo duchovného poradenstva sa odкрýva požiadavka na efektívne využívanie poznatkov spoločenskovedných disciplín a v oblastiach sociálneho, psychologického a pedagogického poradenstva sa ukazuje nevyhnutnosť byť vnímavý a citlivý ku spiritualite človeka – poznať ju, rešpektovať ju a pracovať s ňou. Interdisciplinárny charakter poradenstva so spirituálno-religióznym presahom navyše posúva tento typ intervencie do podobnosti s poradenstvom uskutočňovaným v sociálnej práci. V tejto vedeckej disciplíne sa rovnako integrovali interdisciplinárne poznatky sociálnych a humanitných vied. Z tohto dôvodu môže tvoriť platformu na výskum, vzdelávanie a aplikáciu poradenstva so spirituálno-religióznym presahom, ktoré bude citlivé ku všetkým zložkám ľudskej osobnosti.

Naším primárnym výskumným problémom bolo na platforme zhromaždených dát identifikovať mieru potreby interdisciplinárneho prístupu v internetovom poradenstve so spirituálno-religióznym presahom pomocou kategorizácie, ktorá túto skutočnosť umožní a bude zároveň ponúkať potenciál k ďalším výskumným a aplikačným aktivitám.

Ciele:

Identifikovať mieru potreby interdisciplinárneho prístupu v internetovom poradenstve so spirituálno-religióznym presahom.

Identifikovať základné obsahové a tematické oblasti poradenstva so spirituálno-religióznym presahom. Definovať ich pomerovú príslušnosť k jednotlivým kategóriám.

Nami realizovaný výskum metodologicky vychádzal z pozitivistických, neopozitivistických a fenomenologických tradícií. Jeho poznávací rovina bola vymedzená ako diagnostická a chronologická (Ondrejkovič 2005) a jeho paradigmálna orientácia bola navrhnutá do roviny syntézy kvantitatívne a kvalitatívne zameraného skúmania. Tento typ analytického postupu sa v súčasnej dobe ukazuje ako mimoriadne efek-

tívny a odporúčaný spôsob poznávania sociálnych fenoménov (Ragin 1987).

Na vytvorenie kategórií bola využitá klasifikačná analýza, konkrétne technika analyzujúcej klasifikácie, ktorá nám umožnila vykonať rozklad množiny prvkov až do fázy nájdenia rovnorodých elementov. Následne sme kategórie podrobili vzťahovej analýze, ktorá nám odhalila hľadaný model funkčného vzťahu – potrebu interdisciplinárneho prístupu v troch rovinách: malej, strednej a veľkej (Maršalová – Mikšík 1990). Vytvorené kategórie boli kreované v súlade so všeobecnými pravidlami spoločenskovedného výskumu tohto typu (Kerlinger 1972).

Na vyhodnotenie silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození kvality vstupných dát bola použitá SWOT analýza. Jej cieľom bolo vyhodnotiť možnosti, ako prostredníctvom silných stránok prekonať slabé a ako zachytiť príležitosti a minimalizovať riziká. V poslednom kroku sa sformulovala stratégia vedúca k zlepšeniu (Hullová – Findra – Košťan 2005). V našom prípade išlo o rozhodnutie vykonať kategorizáciu modifikovaným panelom expertov.

Zatriedovanie dát vymedzených kategórií sme vykonali pomocou obsahovej analýzy, ktorá z kvalitatívne orientovaného výskumu produkovala numerické nominálne markery. Zamerali sme sa na kontextuálne jednotky typu námet a téma. Ako jednotka sčítavania bola vymedzená frekvencia výskytu sledovaného ukazovateľa. Obsahová analýza bola základnou technikou hodnotiacou vstupné dáta. Od tejto štruktúry bol odvodzovaný harmonogram a postupnosť výskumu. Použili sme model, ktorý vo svojej publikácii uvádza jeden z najvýznamnejších metodológov v akademickom prostredí Slovenskej a Českej republiky Ján Hendl (2005).

Na štatistické testovanie sme použili test dobrej zhody χ^2 a test nezávislosti χ^2 pre kontingenčnú tabuľku (Chráška 2007). Na zovšeobecnenie výsledkov kategorizácie a vyslovenie pravdepodobnostného výroku sme využili výpočet intervalu spoľahlivosti pre relatívnu početnosť alternatívneho znaku. Ak bola hladina významnosti – p hodnota (Sig.) použitých testov menšia ako 0,05, tak na základe našich údajov prijímame alternatívnu hypotézu. Na veľkosť odchýlky medzi skutočnými a očakávanými početnosťami, ako aj na jej smer poukazuje z-skóre

(kritérium z). Za signifikantný rozdiel sme to považovali vtedy, ak hodnota kritéria z bola väčšia ako 1,96 alebo menšia ako -1,96.

Základným prvkom realizovaného výskumu bola iniciácia o poradenský kontakt¹ zverejnená na internetovom portáli zaoberajúcim sa poradenstvom so spirituálno-religióznym presahom – duchovné poradenstvo, pastoračné poradenstvo a pod. Z tohto dôvodu respondentov nazývame iniciátori a v širšom reflexívnom rámci ich pomenúvame klienti.

Celkovo sme takýmto spôsobom zhromaždili 1032 iniciácií o poradenský kontakt so spirituálno-religióznym presahom, so sumárnym textovým rozsahom 387,5 normostrany.

Voľba kategórií vychádzala z teoretickej platformy a realizovaných predvýskumoch. Vychádzali sme s publikovaných informácií, ktoré v rozmedzí rokov 2004 až 2010 identifikovali „tretinový model“ orientácie iniciácií o poradenský kontakt so spirituálno-religióznym presahom. Tento model logicky načrtáva tri kategórie: 1. informatívne, 2. konfesijnálne poradenstvo, pri ktorom sa klient z určitých dôvodov nechcel obrátiť na inštitúciu, ktorá reprezentuje jeho vlastnú duchovnú tradíciu a 3. iniciácie, ktoré by podľa autorov tohto modelu vyžadovali skôr kompetencie psychológa či psychoterapeuta (Vojtíšek – Dušek – Motl 2012). Tieto empiricko-teoretické reflexie taktiež zaznamenávajú pokles záujmu o informatívny typ poradenstva, čo nás viedlo nielen k identifikácii stanovených kategórií a funkčného vzťahu, ale aj k formulácii hypotéz č. 1 a č. 2.

Ako sme už naznačili vyššie, funkčným vzťahom odhaleným v procese vzťahovej analýzy je v našom prípade miera potreby interdisciplinárneho prístupu v poradenských oblastiach so spirituálno-religióznym presahom. V tomto prípade je samozrejme veľmi zložitá (ak nie nemožná) identifikovať objektívny moment, v ktorom sa stretávajú kompetencie viacerých špecializácií. Z tohto dôvodu sme identifikovali subkategórie, ktoré dotvárajú celkový obraz analyzovaného fenoménu, a z ktorých je vždy subkategória B tá, ktorá tvorí oblasť kategorizačnej

¹ Teda zahájenie poradenského vzťahu, ktoré bolo identifikované ako samostatná tematická a rozhovová jednotka (otázka, dopyt, dotaz).

hranice – obsahuje v sebe momenty charakteristické pre pôvodnú aj nasledujúcu kategóriu.

Postupnosť deskripcie výsledkov a interpretácií realizovaného výskumu sme volili na základe stanovených cieľov a hypotéz. V súlade s kombinovanou – syntetickou, kvantitatívno-kvalitatívnou paradigmou výskumu neuvádzame len štatistické výsledky, ale celkový obraz dotvárame prezentáciou reprezentačných príkladov vstupných dát alebo vymedzených excerptov (Hendl 2005). Uvádzané príklady iniciácií o poradenský kontakt so spirituálno-religióznym presahom sme v prípade potreby jazykovo upravovali (gramatika, štylistika) bez zásahu do ich obsahovej štruktúry.

Miera potreby interdisciplinárneho prístupu je teoreticko-empirickým vymedzením schopnosti prijímania a aplikácie poznatkov iných vied, ako tých, v ktorých sa pôvodne jej požiadavka vymedzila. Vychádza z komplexnosti sociálnej dynamiky, interfaktorovej podmienenosti praktických problémov a otvorenosti pre aplikáciu, prenos a spracovanie informácií iných vied a iným vedám. (Tokárová 2008).

V našom prípade miera potreby interdisciplinárneho prístupu predstavuje funkčný vzťah identifikovanej kategorizácie v troch rovinách: 1. malej, 2. strednej a 3. veľkej. V prípade malej potreby interdisciplinárneho prístupu (kategória č. 1) konštatujeme teda, že sme neidentifikovali vážnejšiu variabilnosť a komplexnosť prezentovaného problému v skúmane poradenskej iniciácií. Vzhľadom na predmet nášho výskumu je teda postačujúce, ak v takomto prípade poradca bol schopný poskytnúť informáciu, žiadanú distribúciu alebo priestor na ventiláciu. Nehodnotili sme možnú skrytú patológiu, ktorá by sa pri osobnej poradenskej intervencii v niektorých prípadoch pravdepodobne prejavila.

V prípade strednej a veľkej potreby interdisciplinárneho prístupu (kategória č. 2 a kategória č. 3) sme konštatovali zložitejšiu štruktúru problému, ktorá si vyžaduje zásah, integrujúci poznatky viacerých pomáhajúcich disciplín, a citlivosť k prežívaniu klienta. Výsledky sumárnej kategorizácie uvádzame v tabuľke.

Kategória č. 1	42,44 %
Kategória č. 2	46,22 %
Kategória č. 3	11,33 %

$n = 1032$; $p < 0,001$; $\chi^2 = 226,89$

Rovnovážny tretinový model v internetovom poradenstve so spirituálno-religióznym presahom nie je možné prezentovať. Výsledky nie sú zlučiteľné s modelom náhody, a preto prijímame alternatívnu štatistickú hypotézu H_A . Zatriedovanie vstupných dát ukazuje preferenciu kategórie č. 2, ktorá vyžaduje interdisciplinárny prístup.

Na základe výpočtu intervalu spoľahlivosti pre relatívnu početnosť alternatívneho znaku konštatujeme, že internetové poradenstvo so spirituálno-religióznym presahom sa s 95 % pravdepodobnosťou orientuje do kategórie č. 1 v rozmedzí 39,4 % až 45,4%, do kategórie č. 2 v rozmedzí 43,2 % až 49,2 % a do kategórie č. 3 v rozmedzí 9,37 % až 13,2 %.

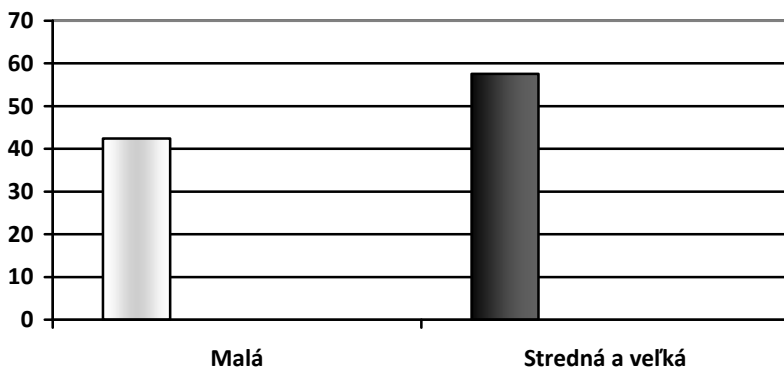
Komplexnejší pohľad na potrebu interdisciplinárneho prístupu získame zlúčením kategórií, pri ktorých táto požiadavka bola definovaná. Táto skutočnosť nám zároveň umožní falzifikovať, alebo verifikovať hypotézu $H_{1,1}$.

Častejšie bol iniciovaný taký poradenský kontakt so spirituálno-religióznym presahom, ktorý si vyžaduje vyššiu (strednú a veľkú) mieru interdisciplinárneho prístupu.

Konštatujeme taktiež vysokú mieru poradenských iniciácií v kategórii č. 1. Poradenské portály, ktoré spĺňali naše kritéria sa vymedzovali ako krízové. Niektoré sa orientovali do roviny liniek dôvery, čo z nich analogicky vytvorilo sféru metodicky príbuznú poradenstvu v sociálnej práci.

Poradenstvo v oblastiach spirituality a religiozity je svojím obsahom, štruktúrou a metodikou najbližšie sociálnemu poradenstvu. Táto skutočnosť je spôsobená rozličným rozsahom a individuálnym charakterom klientovej požiadavky. Preto je potrebné, aby poradenstvo so spirituálno-religióznym presahom reflektovalo interdisciplinárny prístup, využívalo individuálne zamerané techniky a v prípade potreby siahlo na pomoc do poznatkovej základne zdanlivo nesúvisiacich vied.

Hlbší pohľad do štruktúry identifikovaných subkategórií umocní význam tohto konštatovania.

$n = 1032$; $p < 0,01$; $\chi^2 = 23,58$

Poradenstvo v oblastiach spirituality a religiozity má rovnako ako iné druhy poradenstva viacero foriem. Tie sa odlišujú metódou intervencie, a ako sme ukázali, aj mierou potreby interdisciplinárneho prístupu. Ideálnym prostredím pre jeho informačné pôsobenie je práve analyzovaná internetová forma, ktorá je vhodná na jednorázový kontakt. Na druhej strane náš výskum, v súlade s inými vykonanými štúdiami (Vojtišek 2008; Vojtišek – Dušek – Motl 2012) ukázal, že tento spôsob komunikácie vyhľadávajú aj klienti s problémami, ktoré by bolo vhodné riešiť na osobnom stretnutí a častokrát aj dlhodobejšie.

Kvalitatívne odlišný motív, v kontexte prvej identifikovanej kategórie sme zaznamenali u iniciátorov, ktorí tento priestor využívajú na ventilačné prejavy. Ide o ľudí, ktorí pravdepodobne žijú mimo akejkoľvek duchovnej spoločnosti, ale o otázkach spirituality a religiozity premýšľajú a pociťujú nedostatok iných možností, ako sa o výsledky svojho premýšľania podeliť (Vojtišek 2008).

V tomto kontexte podotýkame, že aj zdanlivo negatívny vzťah k otázkam viery je vzťahom hodným pozornosti profesionálneho poradcu a zdanlivo jednoduchá iniciácia o poradenský kontakt môže obsahovať skrytú patológiu.

<i>Žiadosti o všeobecné spirituálne a religiózne informácie</i>	84,93 %
<i>Ventilačné prejavy</i>	15,06 %

$n = 438; p < 0,001; \chi^2 = 213,78$

Prvá kategória teda predpokladá informačný, vyžiadaný distribučný¹ a ventilačný zásah. Informačnú pomoc iniciátori v našom prípade vyhľadávali v 84,93 % a ventilačné prejavy sme zaznamenali v 15,06 %. V prípade informácie išlo o elementárny poradenský vzťah. Rovnako, ako pri sociálnom poradenstve, tak aj v poradenstve so spirituálno-religióznym presahom sú žiadosti o informácie pomerne časté. Ako uvádza Gabura (2005), klientom veľmi často chýbajú poznatky, ktoré by im umožňovali orientovať sa v probléme. Aj v tomto prípade platí, že poradca nesmie klienta zaplavovať informáciami, ale vyberať tie, ktoré pomáhajú pri požadovanom riešení.

Špecifickou skupinou otázok v tejto kategórii sú požiadavky na informácie o menej tradičných formách religiozity. Aj keď prevažne nejde o náboženské skupiny vykazujúce sociálno-patologické manipulácie, existuje riziko súvisiace s religióznymi tradíciami, ktoré sú schopné spoločensky nežiaduco ovplyvňovať štruktúru ľudskej osobnosti. V takomto prípade by mal poradca zvážiť možné rizika a s metódou informácie eventuálne zahájiť aj techniky primárnej profylaxie. V okamihu, kedy sa dajú jasne identifikovať sociálno-patologické prejavy manipulačných a deštruktívnych foriem religiózneho pôsobenia, tak ide už o oblasť vyžadujúcu veľkú mieru interdisciplinárneho prístupu – kategória č. 3.

Poradenstvo so spirituálno-religióznym presahom sa najčastejšie orientuje do organizačných, fenomenologicko-vieroučných, historiografických a distribučných rovín duchovných tradícií kultúrne spojených s prostredím Európy. V nižšie uvedenom príklade sa iniciátor chcel dozvedieť viac o podmienkach svadby v katolíckom kostole.

¹ Teda taký, v ktorom klient **sám prejavil** záujem obrátiť sa na odborníka, príp. inštitúciu, ktorá by mu pomohla jeho problém vyriešiť.

„Dobrý deň! → Mám niekoľko otázok ohľadne svadby v katolíckom kostole. ← 1. Je možná svadba v katolíckom kostole katolíka a neveriaceho, ktorý je rozvedený (svadba na úrade, obaja nepokrstení), zaujíma sa o vieru a pripravuje sa na krst? Pokiaľ áno, tak za akých podmienok? 2. Je možná svadba v katolíckom kostole katolíka a rozvedenej osoby pokrstenej, napríklad v Česko-slovenskej cirkvi husitskej, (svadba na úrade, obaja nepokrstení). Pokiaľ áno, tak za akých podmienok? Vopred ďakujem za Vašu odpoveď.“

(Zdroj: vstupné dáta.)

Konzultácia poskytuje kvalitatívne náročnejšiu formu poradenského vzťahu ako informácia. Klientovi ponúka poznatky a vzdelanie, ktoré majú širší rozsah a hlbší záber. V tomto prípade nesmieme zabúdať, že tu ešte stále nejde o radu (Gabura 2005 s. 144).

Do tejto skupiny zaraďujeme otázky, ktoré, napríklad, profesionál kladie profesionálovi s cieľom získať hlbšie informácie o spirituálno-religióznych praktikách, ktoré môžu ovplyvňovať vykonávanie jeho odborných činností. V našom výskume sme zaznamenali iniciácie o konzultačné oblasti poradenstva so spirituálno-religióznym presahom súvisiace s výkonom povolania, predložené špecialistami pomáhajúcich profesií ako sociálna práca, psychológia, pedagogika a ošetrovatelstvo.

„Dobrý deň, → som učiteľkou anglického jazyka, ← kde sa mimo iného učíme aj o americkej histórii a zvykoch. Koncom októbra minulého roka sme sa učili o Halloweene. Deti sa k tejto téme naučili niekoľko básničiek a pesničiek. Chceli sa pochváliť svojim rodičom, a tak sme 31. októbra usporiadali Halloween. Deti večer chodili k rodičom svojich spolužiakov a koledovali s naučenými pesničkami a porekadlami. Na túto akciu sa veľmi tešili a radi na ňu spomínajú, rovnako, ako ja. Deti boli výborné, taktiež rodičia, ktorí všetko nafotili a natočili. Bohužiaľ som sa stretla s názorom, že oslavovať Halloween je hriech. Ide síce pôvodne o keltský sviatok, ale v encyklopédii som sa dočítala, že ma pravdepodobne nadväznosť na kresťanský sviatok Všetkých svätých. Chcem sa teda opýtať: je oslava Halloweenu hriech, či dokonca ťažký hriech? Veľmi pekne ďakujem za odpoveď.“

(Zdroj: vstupné dáta.)

Ventilačné prejavy pomáhajú človeku zbaviť sa prebytočného emocionálneho napätia, ktoré udržiava osobnosť v tenzii (Schavel – Olah 2010 s. 117). Klienti napríklad nemajú vo svojom okolí nikoho, s kým by mohli svoj spirituálno-religiózny stres uvoľniť. Inokedy ide o stav, kedy svoje okolie zaplavujú problémami a sťažnosťami do takej miery, že im už neposkytuje ventilačný priestor. Obom skupinám takýchto klientov ventilácia často úplne postačuje. Rozpráváním znižujú svoj vnútorný tlak, upokoja sa a na ďalšiu poradenskú pomoc rezignujú. Ich základná stratégia nie je v podstate orientovaná na riešenie problému, ale na abreakciu, po ktorej zase na nejaký čas zvládnu neriešenú záťažovú situáciu (Gabura 2005).

V momente ventilácie vstupujeme do oblasti sociálneho poradenstva, ktoré už nepracuje len s čistým podávaním informácií, ale obsahuje v sebe hľadiská interdisciplinárnej intervencie. V prípade poradenstva so spirituálno-religióznym presahom môže dokonca ísť o takú manifestáciu, ktorá paradoxne môže byť (a častokrát aj je) zameraná proti poradenstvu samotnému. Podobné prejavy nie je potrebné subjektizovať a vyvodzovať z nich nepatričné dôsledky, ale naopak, identifikovať, či nejde o hlbší, latentný problém. Samozrejme, v prípade patologických a nebezpečných prejavov sa postupuje rovnako, ako pri práci s agresívnym klientom.

„Dobrý deň! → Pochybujem o tom, že nejaký Boh existuje. ← Nie sú dôkazy, a to, čo sa deje... A ak predsa nejaký Boh je, tak je to pekne veľký zbabelec. Podľa mňa je to len predstava ľudí z núdze. Obracať sa na Boha, je ako dúfať, že zlacnia naftu... Nezmysel... Ale je to môj názor. → V poslednej dobe sa mi všetko rúca na hlavu ← a pozerám na ľudí, ktorí sa v takejto situácii obracajú k Bohu. No nechce sa mi im vysmievať len zo slušnosti... Už nejaký ten rok pracujem u hasičov. Verte mi, že občas na to ani ja nemám žalúdok. Tak mi nikto nebude tvrdiť, že Boh existuje... tak možno ten Satan, ten áno, aj keď to je tiež hlúposť... Asi sa dá veriť len v to zlo, ktoré je všade. Človek nedá prednosť človeku na ceste, a hneď sú z toho nehody... Človek pracuje ako idiot, a ako sa mu to vráti? Nijak... No nič, už nebudem zdržovať.“

(Zdroj: vstupné dáta.)

Čisté funkčné vzťahy v poradenstve so spirituálno-religióznym presahom sú, podobne ako v prípade iných aplikovaných sociálnych aktivít, vzácnosťou (Mahoney – Kimball – Koivu 2009). Túto skutočnosť sme reflektovali už pri zostavovaní kategórií, schopných ponúknuť sondu do nami sledovaných oblastí. Jedným z takýchto príkladov je práve distribučná rovina. Poradca v takomto prípade väčšinou neposkytuje strohú, zo strany klienta požadovanú informáciu, ale reaguje na celé spektrum zaznamenaných momentov. Prečo klient vyhľadal práve nás? Je distribúcia to, čo mu naozaj pomôže? Aký je jeho primárny problém? Aký je jeho motív? To všetko sú otázky, ktoré by sme si v prípade plánu použitia tejto techniky mali položiť.

V sociálnom poradenstve sa metóda distribúcie využíva vtedy, ak sa zaznamená konflikt medzi kompetenciami odborníka a odporúčanou formou intervencie. Situácia v internetovom poradenstve je mierne odlišná. Tak klient, ako aj poradca si častokrát uvedomujú obmedzený manévrovací priestor, ktorý majú k dispozícii. Preto niekedy je potrebné taktne odporučiť osobnú návštevu u špecialistu. Inokedy sa distribúcie dožaduje samotný klient. Miera potreby interdisciplinárneho prístupu je v tomto prípade samozrejme priamo úmerná vyššie uvedenému konfliktu.

„Dobrý deň, → som zdravotná sestra. ← Pracujem päť rokov pri lôžku terminálne chorých ľudí. Mám otázku: Kde sa môžem obrátiť o pomoc v duchovnej oblasti? → Som veriaca, ale to, čo sa tu odohráva v cirkvi, je pre mňa skutočne neúnosné ← (...) Kňaz, ktorý má na starosti našich pacientov, ku mňa chodí, a to aj napriek tomu, že si ho nepravajú. Podľa mňa je chladnokrvným karieristom – v každom prípade je v tunajšom kraji málo veriacich – praktizujúcich katolíkov a väčšina tých, ktorí chodia do kostola, sú fanatici, ktorí majú akéhokoľvek kňaza za nedotknuteľného a svätého. Trvá to už tretí rok, a ja skutočne neviem, čo mám robiť... → Mohli by ste mi prosím poslať kontakt na duchovného, ktorý je z okolia a bol by ochotný mi poradiť. Ďakujem. ← “
(Zdroj: vstupné dáta.)

Morálna dilema je z hľadiska subjektívneho hodnotenia jedinca kľúčová vysoko – sebarelevantná. Morálna dilema je zároveň situácia vyvolávajúca napätie, plynúce z nevyhnutnosti rozhodnutia medzi

dvoma možnosťami v kategóriách dobra a zla. Obe možnosti majú pritom negatívne stránky. Napríklad riešenie, ktoré je dobré z hľadiska krátkodobej situácie nemusí byť dobré z dlhodobého hľadiska a podobne. Toto riešenie môže odporovať nejakému dôležitému princípu, ktorému človek verí. V našom prípade ide o interiorizované zákonitosti spirituálneho a religiózneho uvažovania a následného konania. Z hľadiska subjektu sú dilemy tvorené takými situáciami, v ktorých by subjekt mal a môže aktívne konať. Ak jedinec urobí rozhodnutie, situácia prestáva byť dilemou a stáva sa konaním (Mikulášková 2002).

V sociálnych vedách by sme pojmy ako morálka a morálne dilemy mohli umiestniť do sfér, o ktorých takmer každý vie niečo, ale keď sa tieto pojmy majú definovať, prichádzame na to, že tieto termíny sú viacznačné a výrazne podliehajúce subjektívnemu hodnoteniu (Mikulášková 2002). To opätovne otvára diskusiu o potrebe vykonávať v týchto sférach kombinovaný kvantitatívno-kvalitatívny výskum.

Intímne spirituálno-morálne dilemy výskytom medzi 43,2 % až 49,2 % tvorili jadro nami sledovaných iniciácií o poradenský kontakt. Pri pohľade na subkategorizáciu sme dilemy morálneho uvažovania a správneho konania identifikovali v kategórii č. 2 s preferenciou 71,06 %. Subkategória spirituálno-morálnych dilem zameraných na partnerský život a sexualitu sa vyskytovala v 28,93 %.

<i>Dilemy morálneho uvažovania a správneho konania</i>	71,06 %
<i>Partnerský život a sexualita</i>	28,93 %

$n = 477; p < 0,001; \chi^2 = 84,68$

Pri dilemách morálneho uvažovania a správneho konania zohrávajú v analyzovanom kontexte významnú rolu religiózne podmienené morálne pravidlá vzťahujúce sa na aktivitu človeka a jeho interpersonálne vzťahy. Aplikovanými vedami o človeku sú mravy vymedzované, ako ustálený spôsob správania, riadiaci sa morálnymi požiadavkami v určitom spoločenskom prostredí (Višňovský – Kačáni, 2001). Morálne konanie môžeme vymedziť dvojakým spôsobom. V jednoduchom variante ho považujeme za také, ktoré je v súlade s mravným presvedče-

ním človeka. V druhom je definované ako mravné len vo vzťahu ku všeobecne akceptovaným morálnym štandardom (Vacek 2008). K dilemám morálneho uvažovania a správneho konania v prípadoch so spirituálno-religióznym presahom dochádza vtedy, ak žiaden z uvedených variantov nie je pre jedinca plne akceptovateľný – v momente, pri ktorom nedochádza k chcenému osvojeniu si externých morálnych štandardov. Takéto stavy vyvolávajú kumuláciu tenzie, ktorá môže spôsobiť dlhodobé psychosomatické problémy.

„Dobrý deň! → Už dlho ma trápi jedna pasáž z Biblie. Miluj blížneho svojho. ← Trápi ma konkrétne to, → že nenávidím matku a jej priateľa. ← Ja sama sa snažím žiť čistý život bez alkoholu, cigariet a hlavne vo viere v Pána Boha. Problém je v tom, že moja matka už niekoľko rokov pije denne alkohol. Niekedy viac, niekedy menej. Snažila som sa s ňou o tom hovoriť, ale všetko bolo skôr horšie. Tak som sa naučila nekomunikovať, pretože nikdy neviem, či so mnou hovorí ona, alebo jej opité druhé ja... (...) A ja potom vezmem do ruky Bibliu a čítam v nej: miluj blížneho svojho... ako môžeš milovať Pána Boha, ktorého nevidíš, keď nemiluješ brata, ktorého vidíš... Ako môžem milovať, keď som stále znovu a znovu zraňovaná? Kde mam zobrať silu? Nie som svätá... Mám pocit, že som sama, opustená a že i Pán Boh sa odo mňa odvrátil. Že mi zatordlo srdce na kameň a ja nie som schopná žiadneho citu, nieto ešte súcitu a lásky... (...)“
(Zdroj: vstupné dáta.)

Dôležitým prvkom dilem morálneho uvažovania a správneho konania je problematika odpustenia viny, ktorú si v nedávnej dobe skrze teologické disciplíny začala všímať aj psychológia náboženstva (Stríženec 2007). V prvom rade je potrebné si uvedomiť, že efektívne pochopenie tejto oblasti nie je možné optikou sociálnej satisfakcie. Tá je v tomto kontexte sekundárnym elementom a v poradenskom procese musíme byť zameraní na objekt. Platí tu Kantova koncepcia (1976, s. 97) o tom, že „*autonómia vôle je povahou vôle, vďaka ktorej je vôľa sama sebe zákonom*“. Skutočnosťou ostáva to, že v perspektívach spirituálneho a religiózneho uvažovania naberá otázka viny odlišné dimenzie. Takto podmienené heteronómne etické uvažovanie sa stáva autonómnym a plne interiorizovaným prvkom ľudskej psychiky. „*Každé mravné učenie, nech už je jeho*

vnútorná presvedčivosť alebo vonkajšia autoritatívnosť akákoľvek, by ostalo bezmocné, a neplodné, ak by nenachádzalo pevné východiskové body v samotnej ľudskej prirodzenosti (Solovjov s. 8).“ Preto sme už dávno v oblasti, kde neplatia jednoduché „monodisciplinárne“ intervenčné návody.

„Bohužiaľ som v minulosti spáchala niekoľko vecí, za ktoré sa hanbím. Svojim nesprávnym chovaním som ublížila ľuďom, a → veľmi ma to trápi. ← Niektorým sa už nemôžem osobne ospravedlniť, ale ospravedlňujem sa im v mysli a prosím o odpustenie. Rada by som sa opýtala, či je možné, aby mi bolo odpustené, či je možné, aby som bola spasená aj napriek týmto zlým skutkom a napriek tomu, že nie som pokrstená. Čítala som, že Boh spasí tých, ktorí sú pokrstení...”

(Zdroj: vstupné dáta.)

Špecifickou formou intímnych spirituálno-morálnych dilem sa ukazujú byť otázky partnerského života a sexuality. Do poradenskej intervencie v tomto momente vstupujú ďalšie interdisciplinárne prvky zamerané predovšetkým na poradenskú psychológiu a sexuológiu. V komplexnom súbore výskumných dát sme identifikovali 13,37 % takto zameraných iniciácií, do ktorých nerátame tie, ktoré prekročili hranicu kategórie č. 3. Tvoria teda dôležitú a žiadanú súčasť poradenstva so spirituálno-religióznym presahom.

Z hľadiska európskej duchovnej tradície bývajú otázky sexuality jedny z tých najcitlivejších. Oponenti klasického spirituálno-religiózneho postoja upozorňujú na možné dôsledky jednosmerného a represívneho stanoviska k týmto oblastiam. Medzi základné výpočty ich argumentov patrí najmä oblasť narušenia psychosexuálneho vývoja, ktorý sa uskutočňuje v jednotlivých etapách vývoja človeka. Výsledkom takéhoto narušenia sú pocity viny, hanby a odporu, ktoré sú spojené s oblasťou sexuálnych fantázií, masturbáciou, súložením, polúciou, partnerskou intimitou či telesnými kontaktmi vôbec. Skutočnosťou ostáva, že etická diskusia o otázkach sexuality sa realizuje vo vymedzenom argumentačnom priestore zúčastnených strán, ale je otázne, či proti represívnemu mysleniu je možné reálne namietvať. Naozaj môžeme bez represívnych opatrení prežiť? Na druhej strane skúsenosti ukazujú, že zákazy majú často presne opačný dopad a nerealisticky prísne nároky

vedú k nevyhnutnému zlyhaniu, zníženej sebaúcte a frustrácii (Vojtíšek – Dušek – Motl 2012). V každom prípade je na mieste interdisciplinárna zodpovednosť a holistický prístup, ktorý nie je možný, ak sa na problém nepozrieme z obidvoch diskutujúcich strán.

„Dobrý deň! → Mám 17 a mám problém s onániou. ← Keď som začínal, nevedel som, že je to hriech. Neskôr som si to neprípúšťal. Teraz to viem a chcem s tým prestať, ale nejde to. → Sužuje ma to. ← Vydržím len pár dní, a som v tom zase. Chcem žiť s Bohom a sám viem, že masturbácia mi to kazí, ale som na nej závislý a neviem ako ďalej. Prosím poradte mi, ako sa tomu mám vyhnúť, ako odolať pokušeniu. Ďakujem.“

(Zdroj: vstupné dáta.)

Z hľadiska aplikovanej metodiky je na mieste použitie viacerých techník zameraných na objasnenie klientovho problému, dodanie mu sebavedomia a odvahy hovoriť aj o intímnejších oblastiach vlastného života. Tieto vlastnosti najlepšie vystihujú metódy klarifikácie a povzbudenia (Gabura 2005).

Kríza je definovaná ako v krátkom čase vyostrujúca sa situácia, ktorú jedinec už nie je schopný prekonať pomocou vlastných kapacít a stratégií zvládania záťaže (Klimpl 1998). Pojem kríza môže taktiež znamenať obrat alebo závažnú situáciu v živote človeka (Křivohlavý 1985). Počas takéhoto stavu sa vnútorná nepohoda zvyšuje do takej miery, až nastáva zmena v správaní a kognitívna, emocionálna a behaviorálna dezorganizácia – syndróm psychického vyhorenia (Vymětal 2003). V kríze je každý subjekt, ktorého stav sa prejavuje zdanlivo bezdôvodným oslabením jeho regulatívnych mechanizmov. Tento stav môže vyústiť až do percepcie hrozby vlastnej existencie (Vodačková 2002, s. 28).

Na druhej strane správna intervencia v týchto súvislostiach umožní vidieť vymedzené typy krízy ako príležitosti, ktoré v sebe obsahujú možnosti zásadnej, často pozitívnej premeny. Záleží predovšetkým na tom, či je klient schopný vidieť tento stav ako situáciu, v ktorej sa odo-

hráva niečo, čo je pre jeho existenciu významné a zásadné, alebo je kríza považovaná iba za rušivý element v živote človeka (Kastová 2000).

Krízu teda môžeme chápať aj ako subjektívne ohrozujúcu situáciu s dynamickým nábojom, potenciálom ku zmene a s možnosťou životného posunu (Vodačková 2002 s. 28). Ako stav mimoriadnej tenzie, ktorá je svojim kvalitatívnym rozmerom momentom zreteľnej dysbalancie.

<i>Existenciálna frustrácia</i>	76,06 %
<i>Možné psychiatrické indikácie</i>	23,93 %

$n = 117; p < 0,001; \chi^2 = 31,8$

V našom výskume sa kríza so spirituálnym presahom vyskytovala v rozmedzí 9,37 % až 13,2 %. Pri pohľade na subkategorizáciu sme identifikovali iniciácie o poradenský kontakt so spirituálno-religióznym presahom v tematickej oblasti nazvanej existenciálna frustrácia v 76,06 % a v tematickej oblasti možné psychiatrické indikácie v 23,93 %.

Pri vymedzení existenciálnej frustrácie v sledovaných kontextoch sme analogicky vychádzali z Franklovej tézy, ktorý predpokladal, že v dôsledku stavu bez zmyslu života, označovaného taktiež za existenčné vákuum, sa môže vyvinúť problémové chovanie (Matoušek 2001). Miera prežívania zmysluplnosti odráža to, ako človek dokáže naplňať svoje základné potreby, svoju existenciu v bytí, zameranom na niečo, na niekoho, alebo ako dokáže naplňať svoj život zmyslom (Frankl 1994). Frankl (2006) pripisoval hodnotám nosný význam a nezastupiteľnú rolu v utváraní zmyslu života. Hodnoty chápal ako univerzálne, typický sa opakujúce v určitých situáciách – raz ma človek obohacovať svet svojou činnosťou, teda realizovať tvoriace hodnoty, inokedy obohacovať seba zážitkovými hodnotami a v hraničných situáciách ostáva priestor iba pre realizáciu postojoových hodnôt.

Hoci je uvedený opis výstižný, v praxi má mnoho podôb. Z tohto dôvodu na tomto mieste uvádzame až tri reprezentatívne príklady.

„Je mi smutno, nemám prácu, zlomená noha, stratil som lásku, priateľov, už sa strácam sám. Bojujem, snažím sa, ale už nemôžem. Objavil som v zo-

zname Vašu adresu. Venujte mi prosím pár viet, už mesiac ležím a skoro s nikým nekomunikujem. Ďakujem za pochopenie. Prajem pekný deň.”
(Zdroj: vstupné dáta.)

„Poslednú dobu sa veľmi trápim... rodičia sa budú rozvádzať, budeme sa sťahovať, niektorí kamaráti sa na mňa vykašľali... Prečo dokážu byť ľudia takí hnusní... Ale najviac ma bolí ten rozvod... už vôbec nič nezmôžem... celé dni preplačem... bojím sa každého prebudenia a toho, čo sa mi stane... život si na mňa zasadol, alebo už neviem... Každý deň je to horšie... Najradšej by som nebola. Neznášam svoj život a seba... stále spomínam na tie chvíle, kedy bolo všetko v poriadku... bez starostí, a teraz sa to naraz všetko zosypalo! Už fakt nevládzem, nikto nevie, čím si prechádzam... nechcem skončiť niekde u psychiatra... ale bojím sa každého dňa... každého nadýchnutia... celého života, čo ma čaká. Pýtam sa sama seba, či to môže byť ešte horšie? Strašne by som potrebovala pomoc, ako sa s tým vyrovnáť...”
(Zdroj: vstupné dáta.)

„Mám depresie, bojím sa smrti, neviem sa radovať. Nie je ľahké na zmysel života prísť.”
(Zdroj: vstupné dáta.)

Medzi možné psychiatrické indikácie sme zaraďovali také iniciácie o poradenský kontakt, ktoré vykazovali prítomnosť disocálneho správania, stavov vyžadujúcich ústavné psychiatrické liečenie, akútnych suicidálnych tendencií, závislosti¹ a porúch vedomia. Samozrejme si uvedomujeme, že kompetenciu stanoviť tento typ diagnózy má len psychiater, ale v interdisciplinárnych kontextoch sa v tejto problematike musí vedieť orientovať aj sociálny či duchovný poradca. Gabura (2005) v týchto súvislostiach odporúča sledovať prítomnosť paranoidných myšlienok, defektného chápania reality, narušeného úsudku, straty pamäte a orientácie, rýchlych zmien silného afektu, porúch emócií, myslenia a vôle.

¹ Závislosť látkových aj nelátkových, vrátane závislosti na deštruktívnych sociálnych skupinách.

„Moje problémy by sa od väčšiny psychiatrov dali veľmi jasne nazvať paranooidnou schizofréniou. → Ja som ale už 13 rokov presvedčená, že som sa stala obeťou telepatie (do svojich 16 rokov som žiadny taký problém nemala) ← od niekoľkých šialených osôb (netvorov), ktorí ma dennodenne telepatickou formou ovplyvňujú. Jedna z nich je dokonca posadnutá sexom (diablom), s ktorou som sa v minulosti mnohokrát osobne stretla. Na túto osobu som paradoxne narazila v kostole. Ako je to možné? To je veľmi dlhá história (...) → Nemôžem poriadne uvažovať, niekedy mi to bráni urobiť si poriadny úsudok, nemôžem kvôli tomu zaspáť, mení mi to výraz v tvári, zhoršuje pamäť, niekedy pripravuje o rozum. ← Keď tlak ustúpi, všetko sa stabilizuje, relatívne dobre mi to myslí (...)“

(Zdroj: vstupné dáta.)

Samozrejme najefektívnejšie je v týchto prípadoch použitie metód krízovej intervencie – práca s klientom v situácii, ktorú osobne prežíva ako záťažovú, nepriaznivú a ohrozujúcu. Tieto techniky, ktoré pomáhajú sprehľadniť klientove prežívanie a zastaviť ohrozujúce či kontraproduktívne tendencie jeho chovania. Krízová intervencia sa zameriava len na tie prvky, ktoré bezprostredne súvisia s jeho situáciou (Vodačková, 2002a).

Krízová intervencia si vyžaduje mimoriadnu mieru interdisciplinárneho prístupu. Odborník musí ovládať psychologické, psychiatrické, pedagogické a mnohé iné postupy, aby v tejto oblasti dokázal efektívne pracovať. Samozrejme tu platí, že kríza je vážna vec, a preto v prípade akútneho zásahu nie je čas na previerku odborných kompetencií a hru na akademické tituly (Vojtíšek – Dušek – Motl 2012). Týmto ale za žiadnych okolností nechceme ani len naznačiť, že v procese krízovej intervencie svoje miesto nemá aj duchovno. Česká asociácia pracovníkov liniek dôvery sa vo svojich stanovách pokúsila definovať, koho považuje za odborníka. Ide o odbory lekár, lekár psychiater, psychológ, špeciálny pedagóg, stredoškolský a vysokoškolský vzdelaný sociálny pracovník, zdravotnícky pracovník a v neposlednom rade duchovný (Vodačková 2002). *„V krízovej pomoci je duchovná téma prítomná sama o sebe, pretože človek v kríze dôveru (a vieru) stratil (alebo stráca, alebo sa bojí, že ju stratí. (Čierná – Mamulka 2002).“*

Záver

Cieľom akéhokoľvek výskumu v sociálnych vedách je podľa možnosti priblížiť sa k poznaniu vymedzeného úseku sociálnej reality. Veríme, že uvedeným výskumom sa nám tento cieľ podarilo naplniť. Samozrejme si uvedomujeme fragmentárnosť vlastného poznania, stratu mnohých kontextov a v neposlednej miere subjektivitu interpretačnej a klasifikačnej analýzy.

Na výskume sme sa zúčastnili, ako „nezainteresovaný pozorovateľ“, čo nám na jednej strane umožnilo vzácny metodický moment – neovplyvniť sledovaný jav, ale na druhej strane sme zaznamenali obmedzenosť pri získavaní dodatočných informácií. V každom prípade realizované skúmanie poukazuje na niekoľko cenných skutočností.

Potrebu interdisciplinárneho prístupu v poradenstve so spirituálno-religióznym presahom považujeme za dokázanú. Aj keď v tomto prípade viac-menej nešlo o skutočnosť podliehajúcu diskusii, bolo potrebné identifikovať a poukázať na miesta, kde a ako sa táto naliehavosť ukazuje. Rovnako bolo žiaduce zdôrazniť riziká, ktoré sa môžu vyskytnúť práve pri nevyužívaní holistického prístupu k riešeniu klientovho problému. Považujeme za mimoriadne inšpiratívne, že na niektorých teologických fakultách sa pri vzdelávaní budúcich kňazov ponúka aj disciplína sociálne poradenstvo ako samostatný predmet ukončený skúškou. Uvedený výskum totiž podľa nášho názoru čiastočne ponúkol aj „pohľad do spovednice“. Anonymita internetového poradenstva podporovala spovedné tajomstvo a ponúkla sebarealizačný (a sebatranscendentálny) priestor bez strachu z represíí. Sledované kontakty boli v týchto súvislostiach často sondami očakávania a testami rozhodovania. Veríme, že sme ponúkli náčrt toho, čo a v akej miere človeka trápi v súvislostiach so spirituálnymi a religióznymi otázkami.

Interdisciplinárna potreba sa v našom výskume preukazuje z viacerých hľadísk. Zdôrazňujeme využívanie efektívnych spoločenskovedných techník pri duchovne, či pastoračne orientovanom (sociálnom) poradenstve, ale taktiež odporúčame nezanedbávať spirituálne a religiózne oblasti ľudského života ani lekárske, psychologické, sociálne a pedagogicky orientovaným disciplínam. V oboch prípadoch prichádza do úvahy samoštúdium alebo participácia na špecificky zameraných výcvikoch a kurzoch navrhnutých podľa potrieb praxe. Ideálny

stav by spočíval v čiastočnej modifikácii študijných programov, ktorých absolvent sa môže stretnúť s prítomnosťou problému so spirituálno-religióznym presahom. Ako sme v teoretickej aj empirickej časti práce naznačili, považujeme za prínosné, že v súčasnosti existujú špecializácie, ktoré takúto možnosť ponúkajú.

Vytvorené kategórie môžu v budúcnosti iniciovať vývin diagnostických stratégií zameraných na rozpoznanie závažnosti klientovho problému a určenie metód intervencie v prípade, že poradenstvo poskytuje dobrovoľník, začínajúci alebo len momentálne nerozhodný profesionál. Na tomto mieste nemáme na mysli len poradenstvo so spirituálno-religióznym presahom, ale aj všeobecnejšie formy sociálneho, psychologického či pedagogického poradenstva.

Zoznam bibliografických odkazov:

- ALLEMAN, J. R. 2002. Online counseling : The Internet and mental health treatment. In *Psychotherapy : Theory, Research, Practice, Training*. ISSN 0033-3204, 2002, 39 (2)/2002, s. 199-209.
- GABURA, J. 2005. Sociálne poradenstvo. Bratislava : OZ Sociálna práca, 2005. 222 s. ISBN 80-89185-10-X.
- HULLOVÁ, D. – FINDRA, T. – KOŠŤAN, P. 2005. Projektový manažment, príprava projektov s použitím metodiky logického rámca. Banská Bystrica : Centrum vzdelávania neziskových organizácií, 2005. 155 s. ISBN 80-969309-7-4.
- CHRÁSKA, M. 2007. Metódy pedagogického výskumu. 3. vyd. Praha : Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- HENDL, J. 2005. Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace. Praha : Portal, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HENDL, J. 2006. Přehled statistických metod zpracování dát : analýza a metaanalýza dát. Praha : Portal, 2006. 583 s. ISBN 80-7367-123-9.
- JOINSON, A. N. a kol. 2007. Measuring self-disclosure online : Blurring and non-response to sensitive items in web-based surveys [online]. In *Computers in Human Behavior*. Č. 24/2008. [citované 2012-11-23]. s. 2158–2171. Dostupné na internete: <<http://personalwebpages.deusto.es/reips/pubs/papers/Blurring2008.pdf>>. ISSN 0747-5632.

- KASTOVÁ, V. 2000. Krize a tvořivý přístup k ní. Praha: Portál, 2000, 168 s. ISBN 80-7178-365-X.
- KERLINGER, F. N. 1972. *Základy výskumu chování : Pedagogický a psychologický výzkum*. Praha : Academia, 1972. 708 s.
- KLIMPL, P. 1998. Psychická krize a intervence v lékařské ordinaci. Praha : Grada, 1998, 312 s. ISBN 80-7542-430-3.
- KŘIVOHLAVÝ, J. 1985. Psychologická rehabilitace zdravotně postižených. Praha : Avicenum, 1985. 249 s.
- KUZYŠIN, B. 2012. Duchovné poradenstvo ako hraničný a aplikovaný odbor sociálnej práce. In Pravoslávny biblický zborník. Gorlice : Elpis, 1/2011, ISBN 978-83-931180-1-4, s. 119-125.
- MAHONEY, J. – KIMBALL, E. – KOIVU, K. L. 2009. The Logic of Historical Explanation in the Social Sciences. In Comparative Political Studies. ISSN 0010-4140, 2009, vol. 42, 1/2009, s. 114-146.
- MALLEN, J. M. – VOGEL L. D. – ROCHLEN, B. A. 2005. The Practical Aspects of Online Counseling : Ethics, Training, Technology, and Competency [online]. In The Counseling Psychologist. Č. 33/2005. [citované 2012-11-23]. s. 776-818. Dostupné na internete: <http://www.uam.es/personal_pdi/psicologia/pei/download/mallen2005.pdf>. ISSN 1552-3861.
- MIKULÁŠKOVÁ, G. 2002. Prístupy k riešeniu morálnych dilem a podstata mužskej a ženskej morálky. In Psychológia rodiny a stárnutia. Zborník z konferencie konanej pri príležitosti životného jubilea doc. Evy Šimovej. Prešov : Katedra psychológie, 2008. ISBN 80-8068-224-0.
- ONDREJKOVIČ, P. 2005. Úvod do metodológie sociálnych vied : Základy metodológie kvantitatívneho výskumu. Bratislava : Regent, 2005. 174 s. ISBN 80-88904-35-8.
- RAGIN, C. C. 1987. The comparative method : Moving beyond qualitative and quantitative strategies. California : University of California Press, 1987. 185 s. ISBN 0-520-06618-9.
- ROCHLEN, B. – ZACK, J. S. 2004. Therapy : Review of Relevant Definitions, Debates, and Current Empirical Support [online]. In Journal of clinical psychology. Č. 60(3)/2004. [citované 2012-11-23]. s. 269-283. Dostupné na internete: <<http://in3.uoc.edu/opencms/export/si>

- tes/in3/webs/grups_de_recerca/psinet/_resources/documents/Rochl en.pdf>. ISSN 1097-4679.
- STRÍŽENEC, M. 2007. Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu. Bratislava : Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2007. 166 s. ISBN 978-80-88910-24-4.
- SULER, J. R. 2002. Identity Management in Cyberspace [online]. In Journal of Applied Psychoanalytic Studies. Č. 4/2002. [citované 2012-11-23]. s. 455-460. Dostupné na internete: <<http://www.usr.rider.edu/~suler/psycyber/identitymanage.html>>. ISSN 1556-9187.
- ŠIP, M. 2010b. Duchovné poradenstvo ako súčasť edukácie v oblasti sociálnej práce. In Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce (Biblicko-teologické a sociologické východiská) : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 14.-15. júna 2010 na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov : Prešovská univerzita, 2010, ISBN 978-80-555-0245-8, s. 71-79.
- TOKÁROVÁ, A. 2008. Sociálna práca ako vedná disciplína. In Sociálna pedagogika, sociálna práca a sociálna andragogika – aktuálne otázky teórie a praxe : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou 1.-2.10.2007
- VIŠŇOVSKÝ, L. – KAČÁNI, V. 2001. Základy školskej pedagogiky. Bratislava : IRIS, 2001, 227s. ISBN 80-89018-25-4. VACEK, P. 2008. Rozvoj morálneho vedomí žiakov. Praha : Portál, 2008, 128 s. ISBN 978-80-7367-386-4.
- VODAČKOVÁ, D. 2002a. Úvod do problematiky krízovej intervencie. In VODAČKOVÁ, D. a kol. Krízová intervencie. Krize v živote človeka. Formy krízovej pomoci a služieb. Praha : Portál, 2002. 543 s. ISBN 80-7367-342-8.
- VODAČKOVÁ, D. 2002b. Pracovník krízovej intervencie. In VODAČKOVÁ, D. a kol. Krízová intervencie. Krize v živote človeka. Formy krízovej pomoci a služieb. Praha : Portál, 2002. 543 s. ISBN 80-7367-342-8.
- VOJTÍŠEK, Z. 2005. Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství. Brno : Centrum pro náboženský a kulturní dialog při Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v Nakladatelství L. Marek, 2005. 234 s. ISBN 80-86263-69-X.

- VOJTÍŠEK, Z. 2008. Duchovní poradenství v interkultúrní společnosti. In KRAHULCOVÁ, B. (ed.): Kontexty sociální a charitativní práce. Sborník katedry psychosociálních věd a etiky. Praha : Centrum pro náboženský a kulturní dialóg při Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v Nakladatelství L. Marek, 2008. ISBN 978-80-87127-07-0, s. 141-154.
- VOJTÍŠEK, Z. – DUŠEK, P. – MOTL, J. 2012. Spiritualita v pomáhajících profesích. Praha : Portal, 2012. 232 s. ISBN 978-80-262-0088-8.

SOCIÁLNY PRACOVNÍK V PALIATÍVNEJ STAROSTLIVOSTI

PhDr. et ThDr. Maroš Šíp, PhD.

Úvod

Starostlivosť o pacienta v terminálnom štádiu¹ patrí do kompetencie špecializovaného odboru paliatívnej starostlivosti, ktorý je definovaný ako špecifický druh zdravotníckej starostlivosti. Cieľom paliatívnej starostlivosti je zabezpečiť kvalitu služieb, pretože uplatňuje konzistentný, systematický spôsob a prostriedky ako pomôcť chorému pacientovi a jeho rodine prežiť posledné dni života s dôstojnosťou a zlepšením kvality života v čo najkratšom čase (Šipová 2014). Paliatívna starostlivosť podľa Svetovej zdravotníckej organizácie (ďalej len WHO) je definovaná ako „aktívna, celková starostlivosť o pacientov v čase, keď ich choroba už neodpovedá na kuratívnu liečbu a kontrola bolesti alebo iných symptómov a psychologických, sociálnych a duchovných problémov je prvoradá. Celkovým cieľom paliatívnej starostlivosti je najvyššia možná kvalita života pacienta a jeho rodiny“ (Vanzini 2010, s. 185). Obdobnú definíciu paliatívnej starostlivosti ponúka Skála a kol. (2011, s. 3), keď uvádza, že „paliatívna starostlivosť je aktívna starostlivosť poskytovaná pacientom, ktorí trpia nevyliciteľnou chorobou v pokročilom alebo konečnom štádiu. Cieľom paliatívnej starostlivosti je zmierňovať bolesť a ďalšie telesné a duševné utrpenia, zachovať pacientovu dôstojnosť a poskytnúť podporu jeho blízkym.“ V tomto kontexte paliatívna starostlivosť:

- Chápe umieranie ako prirodzenú súčasť ľudského života a vychádza z toho, že každý človek prežíva záverečnú časť svojho života so všetkými jeho telesnými, duševnými, sociálnymi, duchovnými a kultúrnymi aspektmi úplne individuálne.
- Chráni dôstojnosť nevyliciteľne chorých a kladie hlavný dôraz na kvalitu života.

¹ Poniektorí sa mylne domnievajú, že paliatívny prístup v zdravotníctve využívajú iba onkologickí pacienti. Paliatívna starostlivosť je poskytovaná aj neonkologickým pacientom, ktorí trpia napríklad Chronickou obštrukčnou chorobou pľúc (CHOCHP) a pod.

- Ponúka všestrannú účinnú oporu príbuzným a priateľom umierajúcich a pomáha im zvládať ich zármutok aj po smrti blízkeho človeka (Skála a kol., 2011, s. 3).

Zlepšiť kvalitu¹ života umierajúcemu človeku znamená nielen na jeho konci zaistiť pohodu, dôstojnosť a spokojnosť, ale umožniť pacientovi prežiť posledné dni, mesiace čo najhodnotnejšie, bez obáv, emocionálneho stresu s pocitom, že život, ktorý prežil, mal zmysel. Dosiahnutie pocitu spokojnosti s prežitým životom či už pred chorobou alebo v jej priebehu, závisí od komplexného manažovania zdravotno-ošetrovateľskej a psycho-sociálno-spirituálnej starostlivosti. Prínajmenšom od motivácie, empatie, podpory a komunikácie s osobou, ktorá sa nachádza na životnej križovatke. Inými slovami povedané, každá osoba sa vysporiada s odžitými udalosťami a chorobou osobitným spôsobom, a k tomu jej môže významne napomôcť osoba, ktorá prejaví záujem o ľudskosť pacienta.

Astudillo a Mendinueta (2005) spomínajú, že základom pre lepšie vysporiadanie sa s diagnózou a prognózou ochorenia je dôležitá výmena **informácií** (vzájomná komunikácia – každý človek disponuje osobitým charakterom ako vyjadriť svoje myšlienky), **načúvanie alebo aktívne počúvanie** (umožňuje zistiť, čo je dôležité pre pacienta, ako mu pomôcť lepšie zvládať, resp. vysporiadať sa s chorobu), **empatia** (emocionálna účasť na utrpení pacienta aj prostredníctvom empatických reakcií: „Musí to byť ťažké...“; „Viem, že je ťažké prijať chorobu...“) a **akceptácia** (prejavuje sa skrze záujem o pacienta, jeho pocity o chorobe a živote).

Požiadavky chorých a zomierajúcich ľudí bez ohľadu na vekovú kategóriu zisťujú, rešpektujú a spĺňajú vyškolení odborníci². V sta-

¹ V súvislosti s kvalitou života pozri našu pilotnú publikáciu Šip a Šipová (2014, s. 18), kde konštatujeme, že: „určitým predpokladom kvality života je vôľa ľudského chcenia... Ľudské chcenie je determinované vôľou a sami sa musíme zamyslieť nad tým, v čom spočíva naša vôľa chcenia ku skvalitneniu života.“

² Pessina a Bertachini (2006) akcentujú, že kompetenciou zdravotníckeho personálu je posúdenie, prínos a výhody liečby (beneficencia), zhodnotenie rizík liečby, vylúčenie akéhokoľvek poškodenia (nonmaleficencia), aby sa zabránilo zbytočnej liečbe nevedúcej k požadovanému uzdraveniu a prekonaniu bolesti.

roastlivosti o chorého sa na stanovení optimálneho liečebného plánu pacienta podieľa interdisciplinárny¹ tím pozostávajúci z lekára, zdravotných sestier, psychológa, sociálneho pracovníka, špeciálneho pedagóga, duchovného a iných terapeutov (napr. fyzioterapeut). Spomenutý tím v paliatívnej medicíne uplatňuje liečebný postup zameraný na poskytnutie úľavy od príznakov spôsobených závažným ochorením ako napríklad bolesti, nevoľnosti, zmiernenia emocionálneho utrpenia, psychickej tiesne a minimalizovanie ďalších všetkých ťažkostí súvisiacich so symptómami diagnostikovaného ochorenia.

V závislosti na štádiu ochorenia sa nevyliciteľne chorým a zomierajúcim dospelým a deťom paliatívna starostlivosť umožňuje formou ambulantnej alebo ústavnej starostlivosti. Podľa Slámu a kol. (2011.

¹ V starostlivosti o nevyliciteľne chorých pacientov lekári, zdravotné sestry, sociálni pracovníci, psychológovia (a v nemalej miere aj duchovní – poznámka naša) majú svoju nezastupiteľnú úlohu, a v rámci tejto špecifickej úlohy by mali nazerať na osobu ako psychosomatickú bytosť. Uplatňovať citlivý prístup ku všetkým aspektom ľudského života, zahŕňajúci existenciálny a duchovný (spirituálny) postoj života. Avšak, ak hovoríme o duchovnej zložke človeka, úloha lekára či zdravotnej sestry je úplne odlišná od úlohy duchovného (kňaza), duchovných poradcov alebo iných odborníkov v oblasti duchovnej starostlivosti. Lekári a zdravotné sestry by mali byť citliví k duchovným potrebám pacientov, ale mali by pôsobiť v rámci svojich profesionálnych kompetencií. Profesionalita duchovných (modlitba s chorým, vykonávanie bohoslužobných obradov, vypočutie pacientových existenciálnych otázok, rekonštrukcia životných príbehov...) je potrebnou a významnou súčasťou interdisciplinárneho tímu. Vzhľadom k špecifickej profesijnej úlohe lekárov a zdravotných sestier, vzhľadom na to, že duchovnosť má veľmi intímne rozmery, vzhľadom ku skutočnosti, že spoločnosť v otázke duchovnosti je rozmanitá, lekári by nemali nútiť pacientov do duchovných a náboženských diskusií alebo postupov. Je dôležité si uvedomiť, že význam náboženstva, svetového názoru a spirituality ku koncu života nie je len otázkou duchovnej starostlivosti alebo len otázkou duchovného poradenstva a náboženských rituálov. Avšak lekárske úkony, činnosť, ktorú lekári ku koncu života pacienta vykonávajú, nie sú len výsledkom technických znalostí, ale sú dôležitým postupom pre etické presvedčenie a postoje. Viera a postoje sú podstatnou cestou k spojeniu nášho názoru, spirituality a náboženstva. Či je lekárske ošetrovanie akceptovateľné pre pacientov alebo nie je, závisí od pacientovho pohľadu na svet alebo náboženské vyznanie.

Lekári a sestry by si mali zachovať integritu, nemali by hovoriť alebo vykonať čokoľvek, čo prekročí ich vlastné duchovné hodnoty či náboženské názory. Lekári a sestry by mali rešpektovať svoje vlastné svedomie, vlastnú spiritualitu a svetový názor (Broeckaert 2011).

In: Kupka 2014, s. 28-29) zväčša môže paliatívna starostlivosť prebývať v nasledujúcej podobe:

1. Lôžkový hospic – má sa skôr podobáť domovu než nemocnici. Dôraz je kladený hlavne na kvalitu života. Zvyčajne ponúka jednolôžkové izby s prístelkou pre blízkych umierajúceho, tí samozrejme neošetrojú chorého, ale len sprevádzajú. Návštevy si pacient koriguje sám, nie sú časovo obmedzené. Priemerná doba hospitalizácie je okolo troch týždňov, pacient môže byť hospitalizovaný i opakovane.

2. Domáci hospic – túto starostlivosť možno realizovať len vtedy, pokiaľ existuje fungujúce rodinné zázemie. Predstavuje ideálnu formu starostlivosti o umierajúceho, pacient je ošetrovaný v prostredí, ktoré dôverne pozná, poskytovaná starostlivosť je maximálne individualizovaná. Garantuje trvalú dostupnosť pacientovej starostlivosti. Môže sa dopĺňať s inými službami. Podmienkou je dostupnosť služby domáceho hospicu a ochota prevziať zodpovednosť za kontinuálnu starostlivosť o pacienta a spolupodieľať sa na nej. Táto starostlivosť môže predstavovať pre rodinu veľkú psychickú, fyzickú i ekonomickú záťaž.

3. Ambulancia paliatívnej medicíny a konziliárny paliatívny tím – sa skladá minimálne z lekára, zdravotnej sestry a sociálneho pracovníka. Prináša expertnú znalosť paliatívnej medicíny do ostatných lôžkových zariadení. Pacient teda zostáva na akomkoľvek oddelení. Tento tím môže ovplyvňovať kvalitu paliatívnej starostlivosti, zároveň i prispieva k postupnej edukácii.

4. Oddelenie paliatívnej starostlivosti – ponúka v rámci zdravotníckeho zariadenia komplexnú paliatívnu starostlivosť o chorých, ktorí potrebujú pre diagnostiku i liečbu komplement nemocnice. Naplňuje tiež edukačnú úlohu a slúži ako základňa pre konziliárny paliatívny tím.

5. Stacionárna paliatívna starostlivosť – fungovanie hospicového stacionára vyzerá tak, že pacient je prijatý ráno a popoludní alebo k večeru sa vracia domov. Dopravu zaisťuje buď rodina, alebo hospic. Táto forma je vhodná len pre pacientov v mieste alebo nablízku hospicu. Dôvody k prijatiu môžu byť respitné (odľahčovacie), psychoterapeutické, rehabilitačné, diagnostické, terapeutické.

6. Špeciálna hospicová poradňa – ponúka telefonické, internetové i priame poradenstvo pre pacientov, ošetrojúcich i pozostalých.

Spomenuté formy paliatívnej starostlivosti ponúkajú a poskytujú rôzne charitatívne ošetrovateľské centrá, charitatívne hospicové poradne, agentúry hospicovej starostlivosti, občianske združenia, cirkevné neziskové organizácie, zdravotnícke a iné zariadenia, ktorých cieľom je chorému človeku v terminálnej fáze zabezpečiť komplexnú starostlivosť pre dôstojný život a dôstojné zomieranie.

Pre porozumenie potrieb a strachu zomierajúcich osôb, pre pochopenie kladených otázok na konci života je potrebné percipovať človeka v jeho celistvosti (rešpektujeme autonómiu človeka, jeho súhlas s liečbou...). Ochorenie z človeka nerobí nečloveka, len osobu, ktorá trpí nezniesiteľnými bolesťami. Isteže, kvalita života, jeho/jej sociálne fungovanie, funkčná rola v rodine a spoločnosti (otec, matka, manžel/ka...) je ovplyvnená prebiehajúcim ochorením. Neznamená to však, že emocionálne, fyzické, psychické, sociálne a duchovné aspekty majú byť potlačené a zavrhnuté. Napriek tomu, že v terminálnej fáze života vo väčšine prípadov pacienti zápasia s rôznym spektrom problematických symptómov v oblasti **fyzického zdravia** – slabosť, dýchavičnosť, strata chuti do jedenia..., v oblasti **psychického zdravia** – osamelosť, depresia, strach zo zomierania..., **v sociálnej oblasti** – izolácia, strata sociálnej roly matky, otca..., a **v duchovnej oblasti** – vynárajú sa otázky ohľadom vlastnej existencie a existencie po smrti, je nesmierne dôležité poskytnúť pacientovi reálnu nádej zvládnuť neľahkú diagnózu, motivovať ho k prijatiu starostlivosti s cieľom zlepšenia kvality života v jeho záverečnej fáze a pomôcť mu vyrovnať sa so smrťou.

Úloha sociálneho pracovníka v starostlivosti o nevyliciteľne chorého

Rozvíjanie profesijného profilu sociálneho pracovníka je celoživotným edukačným nekončiacim procesom kritického hodnotenia a sebaavedomenia sa. Určitá forma predispozície na realizátora sociálnej práce a jeho aktuálna úroveň vedomostí, zručností, kvalifikácia, prax, empatia a sociálna zručnosť pracovať aj v záťažových situáciách je predpokladom k pozitívnemu spôsobu „dopracovaniu“ sa zlepšenia sociálnej, emocionálnej, fyzickej a spirituálnej situácie klienta, jeho rodiny, skupiny alebo komunity.

V starostlivosti o nevyliciteľne chorého je úloha¹ sociálnych pracovníkov spájaná s poskytovaním podpory a podľa vymedzenia Bosma et al. (2010. In: Hanson 2015) sociálni pracovníci prinášajú jedinečný a odlišný pohľad na starostlivosť na konci života. Uplatňujú ekologický² prístup k riešeniu problémov, ktorý sa zameriava na klientov a ich kultúrnu a náboženskú podporu a spolu s tými, ktorí podporujú filozofiu hospicu, berú do úvahy celistvosť osoby a všetky subjekty systému psychosociálnej podpory pri práci s jednotlivcom³.

Význam psychosociálnej podpory na konci života pacienta sa líši v závislosti od typu ochorenia, príznakov, prognózy a prispôsobenia sa novej „životnej“ situácii. Mechanizmus fungovania psycho-sociálnych potrieb umierajúcich pacientov závisí aj od individuálnych potrieb, adaptačného procesu, sociálneho a rodinného fungovania. V oblasti psycho-sociálneho fungovania pacienta v paliatívnej starostlivosti sa sociálny pracovník mnohokrát stretáva s narušenou komunikáciou, pocitom osamelosti, narušením sociálnych väzieb s okolím, rodinou, citovým trápaním alebo pocitom úzkosti zo smrti, neschopnosti plánovať budúcnosť, zmätenosťou, hnevom a poruchami nálad. Pre dosiahnutie maximálnej kvality života a blaha pacienta a jeho rodiny, sociálny pracovník prostredníctvom komunikácie a výmenou informácií identifikuje

¹ Všeobecne úloha sociálneho pracovníka odkazuje na starostlivosť o klienta alebo rodiny v paliatívnej starostlivosti. Bolo preukázané, že zapojenie sociálnej práce do paliatívnej starostlivosti zlepšuje tímovú spoluprácu, umožňuje riešiť viac problémov pre tím, redukuje lekárske služby a návštevy ostatných členov multidisciplinárneho tímu a zvyšuje spokojnosť klienta a zľahčuje závažnosť choroby (Reese & Raymer 2004. In: Hanson 2015).

² Medzi jednotlivcom a sociálnym prostredím, v ktorom žije, prebiehajú vzájomné interakcie (Matoušek 2012).

³ Zároveň Skála a kol. (2011, s. 9) vo svojej štúdii pod názvom *Paliatívni péče o pacienty v terminálním stádiu nemoci* odkazuje na sociálne aspekty paliatívnej starostlivosti, pod ktorými možno rozumieť: 1. Komplexné zhodnotenie sociálnej problematiky zahrňujúcej rodinné vzťahy, kultúrne väzby pacienta, jeho komunikačné zvyklosti, finančné a životné podmienky, dostupnosť ďalších laických poskytovateľov starostlivosti, dostupnosť potrebného domáceho zariadenia. 2. Dôležitou súčasťou paliatívnej starostlivosti je zaistenie účinnej respitnej starostlivosti. Rodinu i pacienta je potrebné o možnostiach tejto starostlivosti informovať. Najčastejšou formou respitnej starostlivosti je krátkodobé prijatie pacienta do hospicu alebo iného lôžkového zariadenia.

potreby, eventuálne zmeny v psychickej alebo fyzickej rovine súvisiace s procesom choroby.

Z predmetnej problematiky evidentne vyplýva, že tímová práca v hospicovej a paliatívnej starostlivosti, do ktorej spadá i práca sociálneho pracovníka, odkazuje na podporu a starostlivosť o ľudí na konci života a ich rodinných príslušníkov. Najbežnejšou oblasťou práce sociálneho pracovníka je poskytovanie poradenstva, vyjadrenie podpory, vnímanie a riešenie záujmov a potrieb jednotlivca, čím pomáha zabezpečiť klientovi dôstojné zomieranie (*Nordrhein-westfälisches Qualitätskonzept Maßstäbe für die Soziale Arbeit im Hospiz - und Palliativbereich*. [online]. [cit. 30. jún 2016]. Dostupné z: <http://www.hospiz-nrw.de>). Komunikácia slúži na sprostredkovanie informácií pacientovi a rodine o chorobe, jej priebehu a následkov a verifikácii, že obidve strany porozumeli predmetným informáciám. V mnohých prípadoch pacient i rodina disponujú nesprávnymi informáciami o diagnóze. Citlivé poskytovanie správnych informácií pomáha pacientovi a jeho rodine lepšie znášať utrpenie, porozumieť chorobe a dosiahnuť primeranú rovnováhu medzi nádejou na zotavenie sa a prijatím reality obmedzenia, ktoré ukladá choroba (Carvalho 2012. In: Rosa 2015). V tomto smere Abiven (2001. In: Rosa 2015) reflektuje, že aj keď sa pacient nachádza už v pokročilom štádiu choroby a nemôže komunikovať so svojou rodinou, mal by byť podporovaný sociálnym pracovníkom a ďalšími zdravotníkmi pracovníkmi, ktorí sa nachádzajú v jeho blízkosti, naďalej s ním hovoria, načúvajú mu a vyvolávajú pocit, že blízka rodina a personál starajúci sa o jeho potreby ho neopúšťajú ani v tejto ťažkej dobe.

Podpora a kohéznosť interdisciplinárneho tímu a rodinných príslušníkov je pre pacienta nevyhnutná. Pacient v celom procese ošetrovania reaguje vyrovnanejšie na diagnózu a prognózu ochorenia, ak sa na liečbe alebo zmiernení utrpenia podieľajú priatelia, známi a celý ošetrovateľský tím. Sociálni pracovníci sú v tomto smere považovaní za manažerov sledujúci a reagujúci na kvalitu poskytovaných služieb chorému pacientovi. Napriek tomu, že choroba kladie pacientovi „pelená pod nohy“, sociálny pracovník sa snaží o znovuzачlenenie pacienta do bežného spôsobu života, znovuzískanie sociálnej roly a prevzatie zodpovednosti za svoje správanie a vyhlásenia, ktoré učiní v spojitosti

s ochorením¹. Okrem iného reaguje na potreby rodinných príslušníkov svojho klienta, pomáha im vyrovnať sa s chorobou blízkeho človeka, resp. pomáha minimalizovať emocionálny tlak spájaný s každodennou starostlivosťou o klienta. Práca sociálneho pracovníka s umierajúcim človekom je pomerne náročná, nakoľko sociálny pracovník by mal byť nestranným pozorovateľom (nemalo by dôjsť k identifikovaniu sa s klientovou situáciou), ale zároveň empatickým, entuziastickým a racionálnym poradcom a to aj vtedy, ak vie, že klient zomiera.

Skôr, ako sociálny pracovník pristúpi k riešeniu problematiky sociálnej situácie klienta, jeho rodiny a poskytne sociálne poradenstvo a sprevádzanie v ťažkej situácii, musí, ako hovorí Cárcer (2000. In: Rosa 2015), vykonať diagnostiku² rodiny. Je nevyhnutné udržiavať kontakt s rodinou a multidisciplinárnym tímom, aby mohol vypracovať intervenčný plán pomoci. Sociálny pracovník by mal byť pripravený aj na konfliktné situácie medzi pacientom a rodinou, pretože každý človek reaguje na diagnózu a prognózu blízkeho človeka odlišným správaním (Moreira 2001. In: Rosa 2015).

Starostlivosť o pacienta v terminálnej fáze svojej choroby predstavuje po určitom čase záťaž pre členov rodiny bez ohľadu na to, aký vzťah ku chorému prechovávali ešte pred diagnostikovaním ochorenia. Dlhodobá starostlivosť o nevyyliečiteľne chorého si vyžaduje vyššiu úroveň komfortu pri starostlivosti o pacienta, preto niet divu, že sa stáva vhodnou predispozíciou k patologickému správaniu sa členov rodiny. Skúsenosti ohľadne starostlivosti o terminálne chorého človeka vypovedajú, že rodinní príslušníci sa v nemalej miere prispôsobujú potrebám chorého a identifikujú sa s novou úlohou rodinného opatrovateľa. Zmeny sa týkajú aj oblasti biologických a psychologických potrieb. Pri starostlivosti o chorého človeka sa zvyšuje spánková aktivita opatrovateľa, citová vyčerpanosť, emocionálny stres, psychická záťaž, nedostatok kompatibility medzi osobným životom, prácou a opatrovaním, finančná záťaž a nedostatok priestoru pre osobné realizovanie sa.

¹ Pacient, pokiaľ to choroba a vek (18 rokov a vyššie) dovoľuje, by mal prevziať dostatočnú zodpovednosť za vyhlásenia týkajúce sa liečby.

² Diagnostika rodiny je jednou z dôležitých etáp sociálnej práce.

V tomto kontexte by sociálna intervencia sociálneho pracovníka podľa Novellasa (2000) mala pri práci s chorým pacientom a jeho rodinou zahŕňať nasledujúce ciele:

1. Pomôcť k zmierneniu utrpenia cez spoluúčasť na klientovej chorobe.
2. Zaistiť dobrú úroveň komunikácie medzi zainteresovanými členmi, ktorí participujú na zjednotení kritérií pre optimalizáciu cieľov.
3. Podieľať sa na rozmanitosti požiadaviek, ktoré vzniknú v každej situácii a oblasti podpory.
4. Zamerať sa na vyriešenie praktických problémov a komplikácií, ktoré môžu nastať v priebehu poskytovania informácií alebo poradenstva¹.

Pri napĺňaní sociálneho poslania v starostlivosti o nevyliciteľne chorého nesmieme zabúdať na:

1. Vyhodnotenie psychosociálnych faktorov zasahujúcich do zdravia ľudí, skupín a komunít, obzvlášť rizikových/zraniteľných ľudí.
2. Vyhodnotenie psychosociálnych faktorov podieľajúcich sa na liečbe ochorenia a rehabilitácie.
3. Poskytnutie psychosociálnej intervencie zameranej na jedinca, rodiny i skupiny.
4. Poskytnutie poradenstva a intervencie v krízových situáciách z lekárskeych alebo sociálnych dôvodov.
5. Informovanie o právach pacienta a rodiny.
6. Poskytovanie kvality služieb zameraných na pacienta a
7. Definíciu, plánovanie a realizáciu vzdelávacích programov, informácií, prevenciu a podporu zdravia (Carvalho 2012. In: Rosa 2015, s. 25).

¹ Okrem spomenutých faktov sociálni pracovníci v paliatívnej starostlivosti rozpoznávajú a reagujú na dopady diverzity, znevýhodnenia a diskriminácie ľudí vo vzťahu k pohlaviu, kultúre, etnického pôvodu, veku, zdravotného postihnutia, sexuality, náboženstva a spoločenskej triedy. Uznávajú a rešpektujú, že ľudia a komunity sa rozhodnú žiť a zomrieť rôznymi spôsobmi. Sociálni pracovníci spolupracujú s ľuďmi, ktorí počas využitia služieb paliatívnej starostlivosti čelia prekážkam v oblasti zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Reagujú na špecifické kultúrne a jazykové rozdiely a očakávania (*The role of social workers in palliative, end of life and bereavement care*. [online]. [cit. 30. jún 2016]. Dostupné z: <http://www.apcsw.org.uk>).

Záver

V spracovanom príspevku sme sa zmienili o potrebe sociálnej práce a jej podpory zomierajúcemu človeku v rámci paliatívnej starostlivosti. S výnimkou spomenutých atribútov alternatívnej pomoci sociálneho pracovníka pri práci s človekom v terminálnej fáze, sociálny pracovník predkladá priania, resp. problémy klienta a rodiny interdisciplinárnemu tímu. Mnohokrát je sociálny pracovník aktívnym poslucháčom pri verbalizácii pacientových obáv, strachu a úzkosti z choroby, sprostredkovateľom kontaktu so spoločnosťou, rodinou, interdisciplinárnym tímom a oficiálnymi inštitúciami. Činnosť sociálneho pracovníka v paliatívnej starostlivosti je orientovaná suportívne, teda na riešenie problémov, odkazuje na reagovanie pacientových želaní, potrieb, na starostlivosť o bežné každodenné potreby (obliecť sa, najesť sa, umyť sa, poprechádzať sa...) a na adaptáciu jeho životnej situácie. Sociálny pracovník si uvedomuje, že pacient až do posledného okamihu svojho života je živým tvorom, preto vníma, rešpektuje a podporuje jeho psychosociálne a duchovné potreby, fyzické pohodlie, učí ho komunikovať, konfrontovať a pripraviť na smrť ako prirodzený proces záverečnej fázy ľudského života.

Zoznam bibliografických odkazov:

- Astudillo, W. & C. Mendinueta, 2005. Cómo mejorar la comunicación en la fase terminal? In: *Ars Medica*. No. 11, pp. 61-85.
- Broeckaert, B., 2011. Spirituality and Palliative Care. In: *Indian Journal of Palliative Care*. Vol. 17, pp. 39-41.
- Duda, M., 2010. Praca socjalna zorientowana na wartości. In: *Sloboda. Viera. Autenticita (Zborník príspevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie)*, pr. zb. pod red. A. Blascikova, P. Kondrla, Wyd. Univerzita Konstantina v Nitre, Nitra, s. 60-75.
- HANGONI, T., 2015. Seniori v kontexte duchovného poradenstva v prekonávaní geriatrického maladaptáčného syndrómu. In: *Pravoslávny teologický zborník*. Prešovská univerzita v Prešove. Zv. XLI (26), s. 179-186. ISBN 978-80-555-1337-9.

- KUPKA, M., 2014. *Psychosociální aspekty paliativní péče*. Praha. Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-4650-0.
- MATOUŠEK, O. a kol., 2012. *Základy sociální práce*. Praha. ISBN 978-80-26202-11-0.
- Novellas, A., 2000. *Trabajo social en cuidados paliativos*. Barcelona: Naran Ediciones, S.A.
- PESSINI, L. & L. BERTACHINI, 2006. In: Palliative new perspectives care. In: *Acta Bioethica*. Vol. 12, no. 2, pp. 231-242.
- SKÁLA, B. a kol., 2011. *Paliativní péče o pacienty v terminálním stádiu nemoci. Doporučený diagnostický a léčebný postup pro všeobecné praktické lékaře*. Praha. ISBN 978-80-86998-51-0.
- ŠÍP, M. a M. ŠIPOVÁ, 2014. *Kvalita lidského života v kontexte paliativnej starostlivosti*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov. ISBN 978-80-555-1223-5.
- ŠIPOVÁ, M., 2014. Eutanázia ako sociálno-etický fenomén (Dôstojný odchod zo sveta?!). In: *Pravoslawie jako czynnik odnowy tradycyjnych chrześcijańskich wartości w Unii Europejskiej (świadectwo i męczeństwo) [elektronický zdroj] : II. rocznik, Kasztel w Szymbarku K. Gorlic, 9.12.2014, s. 143-149*. ISBN 978-83-63055-87-5.
- VANZINI, L., 2010. El Trabajo Social en el ámbito de los cuidados paliativos: una profundización sobre el rol profesional. In: *Documentos de Trabajo Social*. No. 47, pp. 184-199. ISSN 2173-8246.

Internetové zdroje:

- HANSON, A. S., 2015. *How Hospice Social Workers Make Sense of Religious and Cultural Diversity as it Relates to Death and Dying*. [online]. [cit. 30. jún 2016]. Dostupné z: http://sophia.stkate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1458&context=msw_papers
- Nordrhein-westfälisches Qualitätskonzept Maßstäbe für die Soziale Arbeit im Hospiz- und Palliativbereich, 2011. [online]. [cit. 30. jún 2016]. Dostupné z: <http://www.hospiz-nrw.de/files/soziale%20arbeit%202011.pdf>
- Социальное служение Русской Православной Церкви. Духовные аспекты паллиативной помощи, 2014. [online]. [cit. 30. jún 2016]. Dostupné z: http://social-orthodox.info/5_7.htm

The role of social workers in palliative, end of life and bereavement care. [online]. [cit. 30. jún 2016]. Dostupné z: <http://www.apcsw.org.uk/resources/social-work-role-eol.pdf>

ROSA, S. C. S., 2015. *A família do doente em fim de vida O papel do Assistente Social.* [online]. [cit. 30. jún 2016]. Dostupné z: https://repositorio.ipcb.pt/bitstream/10400.11/2700/1/Tese%20final_.pdf

NOVODOBÉ VZORY: VLOGERI, BLOGERI, YOUTUBERI A TÍ ĎALŠÍ

Mgr. Lucia Drotárová, PhD.

V júni 2016 sme na konferencii *Pohľad na človeka v učení Jána Sanfranciského a Šanghajského a Luki (Lukáša) Krymského* uviedli príspevok o novodobých vzoroch. Na základe súčasných výskumov mládeže na Slovensku a v ďalších európskych krajinách sme vydefinovali nasledovné skupiny vzorov súčasných mladých ľudí (samozrejme, tieto skupiny sa čiastočne prelínajú). Uvedme stručne o aké vzory išlo:

A. Vzory – profesie. V treťom tisícročí sú to hlavne profesie pomáhajúce, ako lekári, záchranári, hasiči a policajti. Meniaci sa trend – teda stúpajúcu dôveru v profesijné vzory ako sú policajti dokladajú výskumy zo Slovenska (Vrabec, Petranová, 2013) i výskumy iných európskych krajín (viď napr. Zinnecker, 2005). Dôveru v tieto vzory posilňuje hlavne sprostredkovaná skúsenosť a mediálny obraz. Silu dôvery ovplyvňuje i vnímaná spoločenská užitočnosť profesie. (Zaujímavé pre nás je zistenie, že medzi dôveryhodnými vzormi v sledovaných výskumoch chýba povolanie kňazské).

B. Vzory úspešných. Úspech je príťažlivý. Vrabec a Petranová (2013) napr. udávajú pozitívne vnímanie jednotlivcov, „*ktorí svoju podnikateľskú alebo pracovnú pozíciu nadobudli vlastnými silami, šikovnosťou, tvrdou prácou, cieľavedomosťou a osobným nasadením. V tomto kontexte nachádzame vysokú mieru stotožnenia sa v profesijnými vzormi z oblasti moderných informačných technológií, internetu a mobilnej komunikácie.*“ Rozdiel v prvej skupine je ale výrazný: nejde o spoločenskú prospešnosť, ale o individuálnu úspešnosť, ktorá priťahuje.

C. Vzory v rámci rodiny. Dôležitosť vzorov v rámci rodiny je nespochybniteľná, nie je to iste nič prekvapivé pre čitateľa. Čo ale považujeme za hodné povšimnutia je zistenie, že zatiaľ čo v prípade vlastných rodičov oceňujú mladí ľudia altruistické hodnoty (obetovanie kariéry v prospech rodiny), empatiu a pozitívnu interakciu, u vzdialenejších príbuzných či príbuzných v posproduktívnom veku oceňujú často práve kariérne úspechy, pracovitosť a podnikavosť. (Vrabec, Petranová, 2013)

D. Vzory z prostredia formálnej výchovy a vzdelávania, teda učelia, tréneri, vychovávateľa. Podobne ako u rodinných vzorov, tu má najväčší vplyv osobná skúsenosť (a vplyv rodiny). Záleží na tom, či mladí ľudia vnímajú učiteľa ako ústretovú osobu, ochotnú pomáhať, či ako skrachovanú osobu, ktorá nemá na to, aby sa užívala lepším spôsobom. Znovu je zaujímavé, že v žiadnom so sledovaných výskumov sme v tejto sekcii nenašli vplyv kňazov či iné vzory a aktivity z prostredia cirkvi. Napr. výskum Bocana a kol. (2011. S. 102) týkajúci sa hodnotovej orientácie školopovinných detí definuje ako organizovanú voľnočasovú aktivitu „*krúžky najrôznejšieho zamerania (technické, prírodovedné, umelecké, pohybové, vzdelávacie ako napr. základná umelecká škola apod.), športové oddiely, turistické oddiely atď.* Jedná sa teda o činnosť vyššie uvedených druhov inštitúcií, kde sa deti systematicky venujú nejakej aktivite pod odborným vedením dospelého pedagogického pracovníka (v prípade SVČ, ŠK, ŠD, ZUŠ) alebo pracovníka či dobrovoľníka pracujúceho s deťmi a mládežou (vedúci, inštruktor, lektor, pedagóg, tréner).“ Aktivity cirkvi tak z voľnočasových aktivít vypadávajú, v školou organizovaných sa vo výskumoch taktiež neobjavujú.

E. „Celebrity“ a športovci. Toto sú vzory takmer jednoznačne sprostredkované, a to médiami. U súčasných mladých ľudí majú pomerne vysoký status, oceňujú sa úspechy (športové), ale i reálne či predpokladané osobnostné vlastnosti, ako cieľavedomosť či pracovitosť. Pomerne málo sa v slovenských štúdiách diskutuje podľa nášho názoru významný aspekt príťažlivosti športovcov, modeliek či vyslovene pseudocelebrít (nájdeme ho ale vo výskumoch z chudobnejších častí sveta): ide jednoducho o (zdanlivo) realistický vzor, ako získať úspech. Ak sa Vaším vzorom stane Lukáš Krymský: dokázate byť taký lekár, talentovaný, usilovný, vzdelaný, čerpajúci vysokoodborné informácie z cudzojazyčnej literatúry...? Alebo – ako dieťa z menej podnetného prostredia, máte väčšiu šancu presadiť sa ako futbalista, či modelka? No a pokiaľ nemáte vlohy ani na to, stále zostáva možnosť byť bulvárom popisovaným účastníkom reality show, či aspoň mať na youtube video, ako ste zvládli škoricovú či inú výzvu... Tieto posledne zmienené spôsoby, ako zaujať a stať sa aspoň na malú chvíľu slávnym, súvisia s fenoménom, ktorý sme určili ako poslednú skupinu vzorov:

F. Blogeri, vlogeri, youtuberi... nová vrstva vzorov, ktoré považujeme za vhodné zaradiť do zvláštnej kategórie. V sledovaných výskumoch boli zachytení minimálne. I tie vyslovene orientované na vzory a hodnoty (ako napr. Bocan a kol., 2011) sa venujú viac času trávenom mladými na internete, než typom vzorov, ktoré tu pôsobia (a sú dokonca aktívne vyhľadávané respondentmi výskumu). Obzvlášť u mladých ľudí pritom môžeme tieto vzory považovať za veľmi dôležité, nahradzujúce v dôvere klesajúcich novinárov/reportérov klasických komerčných médií (a v dobe puberty zaberajú i miesto rodičovských vzorov, v tomto období dočasne ustupujúcich). Na rozdiel od klasických médií sa totiž blogeri/vlogeri/youtuberi objavujú viac v osobnom diskurze cieľovej skupiny (mladých), ktorí majú šancu (alebo aspoň pocit), že môžu komunikovať so svojim idolom priamo – či aspoň diskutovať s ďalšími fanúšikmi/odporcami, byť teda aspoň z istej časti aktívnym, nie iba pasívnym prijímateľom daného posolstva.

Predložený text by sa chcel viac venovať popisu týchto novodobých vzorov. Na konferencii *Pohľad na človeka v učení Jána Sanfranciského a Šanghajskeho a Luki (Lukáša) Krymského* sme pre naše vystúpenie mali k dispozícii len obmedzený čas – a následná diskusia s účastníkmi ukázala, že o tému je mimoriadny záujem. Poznámky účastníkov by sme mohli zhrnúť do dvoch skupín: „Vami použité pojmy sú mi cudzie, mali ste to viac priblížiť!“ a „Toto je skutočne to, čo je trendom súčasných náštročných, mali ste to viac priblížiť!“.

Pôvodne sme sa domnievali, že najvhodnejšie bude vyhľadať samostatnú monografiu či štúdiu a odporučiť ju (prípadne napísať recenziu). Ako sme však zistili, jedná sa o (minimálne na Slovensku) nezmapovanú oblasť, kde vedci (primárne sociológovia) ešte nestihli zaregistrovať, popísať či dokonca analyzovať tento súčasný fenomén.

V ďalšom texte sa preto budeme venovať stručnému priblíženiu tohto fenoménu, resp. základných pojmov tejto oblasti.

Blogger (angl. **blogger**, odvodené od „**weblog**“ – **webový denník**) – ten, kto viac-menej pravidelne píše blogy, teda príspevky (obvykle chronologicky zoradené) na webovú stránku.

Vlogger (angl. **vlogger**)– video-blogger. Miesto písania publikuje na internete videá. Buď dopredu nahrané (a zostrihané, teda technicky upravené), alebo v priamom prenose (stream). Najobľúbenejšou univer-

zálnou platformou je youtube.com, pre niektoré žánre či oblasti sú populárnejšie iné platformy, napr. twitch.com. U nás sa využívajú (a cez veľké médiá propagujú) napr. stránky playtvak.cz či stream.cz.

Youtuber – v podstate videoblogger, publikujúci na youtube.com. Predpokladajme, že tento pojem sa stáva synonymom pre videoblogera kdekolvek (podobne, ako sa značka Lux stala synonymom pre akýkoľvek vysávať, a dala vzniknúť slovu „luxovať“).

Prečo ich musíme poznať: Dospelí, ktorí nevyužívajú tento typ zábavy, majú často pocit, že tomu nemusia venovať pozornosť, že „je to hlúposť“, že by mali dať najavo negatívny postoj a až ostentatívnu ignoráciu. Stavajú sa tým ale do pozície „odpísaných starcov“, rozhodne nie vychovávateľov – teda akceptovateľných vychovávateľov. Priblížme si to na príklade: ak by „dospelý“ v r. 1968 vtedajšiemu násfročnému dával najavo, že „nevie, čo je to Beatles, a nie, nevie kto je predstaviteľ tej divnej hudby a kto ju počúva, ten rastie pre šibenicu a správne by sa mal vrátiť ku koreňom, ako povedzme k takému slovenskému tangu...“ bol by jednoducho „úplne out“, nikto by nepočúval ani žiaden skutočne múdry argument (napr. ten o tom, že je dôležitejšie poriadne sa vyspať pred skúškou než ísť na koncert). Áno, boli vtedy mnohí takí, ktorí všetkých tých vlasatých násfročných beatnikov podceňovali a veštili im koniec (mravný, kariérny, kriminálny etc.). Nestalo sa tak, väčšina naopak úplne normálne uspela – a títo dnešní už dôchodcovia mávajú rovnako málo pochopenia pre súčasných násfročných a ich hrdinov ako tomu bolo s ich starými rodičmi a Beatles. (Napokon, Cicero iste nebol prvý, kto volal situačný variant O tempora, o mores!)

Ak budeme pokračovať s hudobnou analógiou: časť tejto generácie boli pasívni poslucháči (a vyberali si to, čo spolužiaci, aby boli súčasť masy a zároveň tak nejako mali niečo iné, než predošlá generácia). Časť hrala a spievala aktívne (a získala pre seba samozrejme viac). Časť snívala, že bude tak dobrá a žiadaná, ako tí Beatles, Rolling Stones etc. (a zarobí si tým na živobytie). A časť dokázala byť tak dobrá, že sa tým i uživila. Iste by ste nevyčítali dnes povedzme Jožovi Rážovi, že sa venoval hudbe, a nie niečomu poctivému (= pochopiteľnému), napríklad inštalatérstvu. Pretože tieto deti vidia, ako sa blogovaním dajú zarobiť veľmi solídne peniaze, väčšie než majú ich rodičia - a je to pre nich do-

siahnuteľnejšie než pozícia vynikajúceho vedca – ale i toho športovca či dokonca modelky! A to už v krátkodobej perspektíve. Úspešní youtuberi sú totiž ich rovesníci – a začínali s prvými pokusmi od nejakých 12 rokov. V 17 potom môžu byť skutočnými profesionálmi (ak to meriame práve finančným príjmom, či oceneniami na domácej i medzinárodnej scéne: áno, podobne ako speváci, i youtuberi majú svoje ocenenia. Ak získajú popularitu – a to bez reklám – nie sú už iba ľuďmi, ktorí hovoria o svete – svet hovorí o nich. Stávajú sa témou pre bulvár, stávajú sa postavami televíznych programov či reality show (napr. v ČR Šéfík internetu, televízia Prima), na titulku časopisov (viď napr. Plus 7 dní, č.3/2016) a pod. Majú svoje stránky na Wikipedii (čo ich učiteľ pravdepodobne nemá).

Ako príklad, ilustrujúci hore uvedené, si môžeme ukázať vloggerku Terezu Hodanovú, vystupujúcu pod menom Teri Blitzen. Dievča, narodené v r. 2000, začalo s vlogmi ako 13-ročné. O rok neskôr, teda predtým, ako dostala občiansky preukaz, získala titul Bloggerka roku 2014. Stala sa už ako 14-ročná ťahákom akcií typu 4FANS či Utubering (kde ji fanoušci zvolili Hviezdou internetu). Účinkovala v televízii (TV stanica Očko), a robila rozhovory pre časopisy ako Cosmopolitan, Joy či Bravo. Ako 16-ročná patrí medzi najvýraznejšie tváre internetu (znovu patrila k hviezdám Utuberingu 2016 a umiestnila sa vysoko v zozname Forbes, viď nižšie).

Preto by sme mali vedieť a chápať:

Ako si youtuber zarába peniaze?

1. V prvom a najzjavnejšom rade je to príjem z reklamy. Je daný zmluvou s poskytovateľom priestoru, teda obvykle ide o status Partner Googlu. Odhady, koľko zarába ktorý youtuber sú zvyčajne dané práve dokázateľnou návštevnosťou jeho stránky a odhadom, koľko môže byť jeho príjem z reklamy. Tento príjem je kolísavý (podľa návštevnosti), konkrétny obraz si môžeme urobiť pri nahliadnutí na stránku sledovanosti, napr. jedného z najpopulárnejších československých youtuberov, vystupujúci pod pseudonymom Gogo: <http://socialblade.com/youtube/user/gogomantv>. Mimo iné si tu všimneme, že (k 27.6.2016) za posledných 30 dní boli jeho videá pozreté 7 698 030-krát. Ktorý mainstreamový novinár má takú sledovanosť (merané v porovnateľných, teda našich podmienkach)?

2. Sponzoring od firiem (ktorých výrobky youtuber nejakým spôsobom propaguje). Jedná sa o analógiu sponzoringu + reklamy, ako je to napr. u športovcov (športuje a nosí vybavenie firmy X – predvádza líčenie a zjavne používa výrobky firmy Y). Pre firmy je to vítaná reklama, preto v prvom rade sú ochotné dotovať youtubera (podobne ako športovca) svojimi výrobkami. Pokiaľ je jeho predpokladaný reklamný potenciál skutočne vysoký, firma platí peniaze za to, že zjavne používa jej produkty, predvádza jej produkty, chváli jej produkty, zaberá jej produkty kamerou...

3. Morálne horšie je hodnotený v svojej podstate úplatok za to, že firma bude chválená (to, čo nájdeme pod pojmom „nákup pozitívnej referencie“). Toto býva (správne) vnímané ako nemorálne a môže dotyčnému poškodiť povesť medzi fanúšikmi viac, než podozrenie z brania nelegálnych látok športovcom (prítom príjem youtubera je priamo závislý na počte fanúšikov).

4. Darčkové predmety, ktoré fanúšikovia kupujú. Jednoducho miesto trička Coca-cola teraz letia v podstate reklamné predmety jednotlivých youtuberov. Alebo kanálov. Takže je možné kúpiť tričko kanálu povedzme Darwinovy ceny, rovnaké, ako má moderátor (<https://www.stream.cz/darwinovy-ceny>), a prítom bude vyzeráť „cool“ medzi vrstovníkmi (čo by sa mu s tričkom Slovenskej televízie či jej večerného spravodajstva nestalo).

5. Predaj vlastných produktov. Tak, ako minulej generácii predávali kozmetiku, šperky, kabelky a odevy speváci a speváčky, herci a herečky, športovci a športovkyne, tak teraz predávajú svoje kolekcie úspešné módné blogerky/vloggerky. Alebo komentátori hier... Prítom nemusí (ale môže) ísť nutne o nimi vytvorené výrobky – čo je ale rovnaké ako u vyššie zmienených športovcov, spevákov, modeliek a pod.

6. Priama podpora od fanúšikov. Skutočne sa stáva, že fanúšikovia posielajú peniaze priamo na účet daného youtubera (ktorý ich o to požiadal). Častejší je zrejme systém ako pri platforme Twitch.com, ktorý sa špecializuje na počítačové hry. Časť zákazníkov si platí za prémiový účet, a o tieto poplatky sa prevádzkovateľ delí s tvorcami obsahu.

Ako sme písali, úspech priťahuje, a **úspech je daný hlavne vplyvom, známosťou a finančným efektom** (a ten v prípade youtubera závisí na známosti, teda počte odberateľov a počte prehratí jednotlivých

videí). Známosť je teda jasná (a to i v prípade, že Vy ste o nich nepočuli). Ako je to s vplyvom?

Časopis Forbes zostavil rebríček 77 najvplyvnejších osobností českého internetu za rok 2015. Jedná sa o prvý pokus o podobný rebríček v našich krajinách (nie je nám známa slovenská obdoba). V podstate sa jedná znovu o sledovanosť na hlavných sociálnych sieťach (Facebook, YouTube, Instagram a Twitter). Pre nás bude zaujímavé pozrieť si prvých 15 osobností:

1. **Karolina Kurková (modelka)**
2. Petr Čech (športovec)
3. **ViralBrothers (dvojica youtuberov)**
4. Petra Kvitová (športovkyňa)
5. **Jirka Král (youtuber)**
6. Denise Milani (modelka)
7. Ben Cristovao (spevák, tvár kampane Seznam.cz)
8. **Teri Blitzen (youtuberka)**
9. **Hoggy (youtuber, spevák)**
10. Alena Šeredová (modelka)
11. **Gejmr (youtuber)**
12. Jaromír Jágr (športovec)
13. **MenT (youtuber)**
14. **Stejk (youtuber)**
15. **ZuzkaLight (youtuberka, fitness blogerka)**

Zaujímavosťou môže byť pre čitateľa i fakt, že Boh je zmieňovaný len u jediného z vyššie menovaných medzi tými, o ktorých dotýčny či dotýčná pravidelne píše, a to u pravoslávneho Jaromíra Jágra (<http://www.forbes.cz/77/112-jaromir-jagr>).

Zámerné sme zvýraznili youtuberov v zozname. Samozrejme, ide len o prvých 15 – ale i tak vidíme skladbu. Táto je v podstate rovnaká v celom zozname – youtuberi, najlepší športovci, niekoľko modeliek (u ktorých však ide často len o ich obrázky, než o vplyv ich názorov) – a takmer žiaden politik (v celom zozname je prakticky jediný, a to zároveň podnikateľ a majiteľ médií, konkrétne Andrej Babiš, ktorý sa umiestnil na 62. mieste). Môžeme urobiť odôvodnený predpoklad, že slovenský zoznam by vykazoval podobné zloženie. Podobne zaujímavé je

pozrieť si vek „vplyvných“ (počet rovesníkov či vekovo blízkych) i ďalšie ich charakteristiky. Pre úspech teda nemusia byť krásni (čo skutočne môžeme vnímať ako pozitívum ich followerov – sledujúcich, či, ak hovoríme o vzoroch, následovníkov.). Naopak, môžu mať i zreteľné odchýlky od ideálu krásy – ba i na tom postaviť svoju „kariéru“, viď napr. vyslovene obézneho youtubera vystupujúceho pod nickom Fatty-Pillow (vo vyššie uvedenom zozname bol v r. 2015 umiestnený na priečke 30, dokonca s výhľadom na posilnenie pozície v budúcnosti). Na druhej strane, ako je možné vidieť práve na jeho prípade, sú mnohé populárne vlogy plné vulgarizmov – občas i v štýle ani veta bez sprostého výrazu.

Prečo podporiť svoje dieťa vo vlogovaní?

Samotné pre (samozrejme i proti) by vydali na dlhšiu štúdiu. Nasledujúci text teda berme iba ako podnet k zamysleniu:

- Naučí sa anglicky. Skutočne. Najlepšie videá sú predsa anglicky, a ak chcete preraziť, slovenčina (slovenský trh) vám nestačí. Tak ako to poznala ABBA pred dvoma generáciami, tak to poznáva súčasná generácia youtuberov. Kurková má vstupy hlavne anglické. A najúspešnejší ViralBrothers už prešli na angličtinu tiež. Spolu s nimi teda aj sledujúci...

- Naučí sa pracovať s technikou. Babička sa musela naučiť pracovať s písacím strojom, matka s Wordom, pre dieťa je jediná príprava na dobu budúcu krok ďalej. Nejde len o sledovanie – ale o vlastné pokusy s natáčaním, strihom, zvukom. Nie je to teda o jednoduchom „natočím z ruky na telefón a dám na net“ – rovnako, ako to takto už dávno nefunguje s fotkami.

- Príprava na budúce povolanie. Súvisí s vyššie uvedeným. Osobne predpokladám, že v krátkom čase nahradíme na vysokých školách minimálne časť prednášok (napr. pre externé štúdium) videozáznamom (samozrejme s posilnením konzultácií. Taktiež cez SKYPE či jemu podobný program... ak nám technika neumožní ešte niečo sofistikovanejšie, ako holografické prednášky).

- Prechádza z pasivity prijímateľa (TV, tlač) do aktívneho či semiaktívneho módu – berie na seba viac zodpovednosti. Napr. i vo výbe-

re sledovania (teda na čo sa díva a kedy si vyberá divák sám – nevyberá mu to televízny dramaturg).

- Učí sa. Samo a dobrovoľne. Je v podstate jedno, čo sa sám a dobrovoľne – a intenzívne – učí 12-ročný, podstatné je, že sa učí a získava schopnosť učiť sa. Toto je podľa nášho názoru mimoriadne dôležitý pozitívny faktor (a dosť ignorovaný v stanoviskách odborníkov, vrátane psychológov. Nenašli sme to spomenuté v žiadnom nami sledovanom podklade)..

Výchova našich detí by teda nemala smerovať k obvyčajnému odrádzaniu od toho, čomu sami nerozumieme (a čoho sa bojíme, pretože – zvládli by sme natočiť a zostrihať video... povedzme o propagácii svojho povolania, svojej práce, alebo i viere?). Naopak, naša výchova by mala viesť k zodpovednejšiemu výberu toho, čo sledujú (podobne, ako chceme deti viesť k zodpovednému výberu jedla, partnera, profesie či voľnočasových aktivít, samozrejme i s prihliadnutím k osobnosti nášho dieťaťa).

Rozhodne totiž nemáme šancu „vrátiť deti k televízii“. Toto je ich, nimi vybraná a preferovaná, alternatíva.

Televízii (rozhlasu i novinám) jednoducho neveria. To dokladá i výskum Vrabca a Petraňovej (2013). Na základe rozsiahleho výskumu týkajúceho sa vzorov analyzovali postoje stredoškolákov k médiám, ich výsledky sa dajú zhrnúť do nasledujúcich téz:

1. Komerčné médiá publiku väčšinou prinášajú nepodstatné alebo iba málo relevantné informácie, ktoré sú pre jednotlivca i spoločenský diskurz úplne bezcenné.

2. Komerčnými médiami preferovaný mód zdieľania informácií s publikom je značne manipulatívny a nespĺňa základné kritériá objektívnosti, nestrannosti a vyváženosti.

3. Komerčné médiá pôsobia ako nástroje šírenia dezinformácií, účelovej propagandy a z kontextu vytrhnutých faktov.

4. Komerčné médiá výrazne prispievajú k informačnej presýtenosti, zámerne zahlcujú pozornosť publika množstvom redundantného a informačne iba málo hodnotného alebo bezcenného obsahu. (Vrabec, Petraňová, 2013, s. 74).

Má to riziká?

Samozrejme, že sú tu riziká. Ako prvé a podstatné uveďme to, čo popísali už predkovia (pred internetom): všetkého veľa škodí. Sústreďme sa ale na to „veľa“, cieľom by nemalo byť zakázať sledovať videoblogy či ich tvoriť – nedovoliť deťom žiť iba nimi. Nie je jednoducho nič zlé na tom, aby Vaše dieťa malo vlastný videoblog... povedzme o varení. Nie je nič zlé, ak sa učí variť pomocou iných videoblogov (alebo urobiť jednoduché opravy v byte, alebo ikebanu, alebo skočiť trojitého Rittbergera, alebo skôr mestský parkúr... alebo i to, ako prejsť miestnosťou 86A v logickej hre). Ide o to, naučiť sa striedmosti - a nesledovať iba videoblogy, ale povedzme aj variť podľa nich. Nevzdávať sa pri logických hrách ihneď a ihneď hľadať riešenie na nete. Nežiť život iba cez net. A to i v prípade, že už ste za to solídne platení – pretože podobne ako u workoholikov, i u dnešných youtube celebrít sa môžeme dočkať popisu novej varianty vyhorenia. Pravdepodobne už na tom niekto pracuje.

Môže – má – tento spôsob komunikácie využiť cirkev?

Cirkev bola prvá, kto využil nový, moderný spôsob komunikácie pred poltisícročím – kníhtlač. A tlačili sa Biblie. Náboženské traktáty. Oznamy... Nebola už prvá pri využití ďalších noviniek – ale dnes ich využíva. Je nutné počítať i s touto komunikačnou platformou. Ide predsa iba o formu – my jej dávame obsah a je taký, akí sme my.

Existuje stránka parkujemakodebil.com. Funguje ako jedna z foriem sociálnej kontroly – ak tam nie ste nafotení (resp. vaše auto), neurobili ste rodine hanbu. Zistiť majiteľa automobilu podľa značky zvládne váš nástročný behom chvíľky. Veľmi pravdepodobne Vás tam už Vaše dieťa skontrolovalo (môj 8-ročný syn už zistil, že tam nie je nafotený nikto z našej rodiny).

Poukazovať na zlé má svoje (psychologické) opodstatnenie. Ale v súčasnosti chýba to (i keď menej populárne) poukazovanie na dobro (snáď s výnimkou fotiek a videí mláďat, zvieracích i ľudských). Je treba sa zamyslieť nad novými možnosťami (a prijať nutnosť naučiť sa niečo nové, či dokonca priznať si, že v tomto budeme potrebovať my pomoc tých mladších, proste priznať že nie sme vše vedúci a dokonali). Prečo teda napr. nezaložiť vlog jazdimakokrestan.sk so zábermi naopak pomoci druhým, ohľaduplnosti, ale napr. i vysvetľujúcich videí (prečo je

vhodné blikať dosť dlho pred zákrutou či ako je vidieť človek s a bez reflexných prvkov, auto ktoré svieti cez deň riadne – a naopak, ako zle je vidieť auto, ktoré „dodržuje zákon“ – ale svieti „hmlovkami pre denné svietenie“?) Proste ako robiť veci s ohľadom na druhých, ako robiť svet o máličko lepší. Bez ostentatívneho poukazovania na kresťanstvo – ale s jeho žitím. Tak, aby tak mohol (alebo mal?) žiť každý.

Literatúra a použité zdroje:

- BOCAN, Miroslav a kol., 2011: *Hodnotové orientace dětí ve věku 6-15 let*. [online]. Praha: Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a školské zařízení pro zájmové vzdělávání. [cit.2. júna 2016]. Dostupné z: <http://userfiles.nidm.cz/file/KPZ/KA1-vyzkumy/hodnotove-orientace-deti-ve-veku-6-15-let.pdf>
- HROMOKOVÁ, Dominika, 2016: Nadšení dětí, nepochopení rodičů. Youtubeři zaplnili výstaviště v Brně. [online] [cit.2. júna 2016]. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/utubering-youtuberi-zaplnili-vystaviste-v-brne-fus-/brno-zpravy.aspx?c=A160506_192618_brno-zpravy_ale
- VRABEC, Norbert a Dana PETRANOVÁ, 2013. Vplyv mediálnej komunikácie na nové vzory mládeže. Výskumná správa. [online]. Fakulta masmediálnej komunikácie Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave Trnava 2013 [cit.2. júna 2016]. Dostupné z http://www.iuventa.sk/files/documents/7_vyskummladeze/vyskum/2013/vplyv_medialnej_komunikacie_na_nove_vzory_mladeze_v%C3%BDskumna_sprava_final.pdf

Internetové stránky:

- <http://socialblade.com/youtube/user/gogomantv>
<http://www.brno.utubering.cz/>
<http://www.forbes.cz/77/>
<http://www.forbes.cz/77/112-jaromir-jagr>
<http://www.parkujemakodebil.com>
https://cs.wikipedia.org/wiki/Teri_Blitzen

<https://www.stream.cz/darwinovy-ceny>

<https://www.stream.cz>

<https://www.playtvak.cz>

<https://www.youtube.com>

<https://www.twitch.com>

PRAVOSLÁVNY BIBLICKÝ ZBORNÍK
II/2016

Editor: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Recenzenti: prof. ThDr. Milan Gerka, CSc.
Ks. biskup ThDr. Paisjusz (Piotr Martyniuk), PhD.
Ks. ThDr. Roman Dubec, PhD.

Technický redaktor: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Rok vydania: 2016

Počet strán: 131

Vydavateľ: Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej
ELPIS v Gorlicach

ISBN 978-83-63055-27-1